

ISSN 1857-2405

R EVISTA

INSTITUTULUI NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI

Publicație științifico-practică, informativă și de drept

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.3\(58\)](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.3(58))

Nr. 3 (58), 2021

Revista este acreditată ca publicație științifică de tipul B

Revista Institutului Național al Justiției
(publicație științifico-practică, informativă și de drept)

nr. 3 (58), 2021

Redactor-șef:

Diana SCOBIOALĂ, doctor habilitat în drept,
Directorul Institutului Național al Justiției

Colegiul de redacție:

Mihai POALELUNGI, doctor habilitat în drept, ex-președinte al Curții Constituționale

Sergey V. ARAKELYAN, doctor habilitat în drept, rector al Academiei de Justiție din Armenia

Cristina ROTARU-RADU, doctor în drept, Director al Institutului Național al Magistraturii din România

Augustin FUEREA, doctor în drept, profesor universitar, cercetător asociat la Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române

Ruslan STEFANCIUC, doctor habilitat în drept, profesor, membru corespondent al Academiei Naționale de Științe Juridice din Ucraina

Natalia ȘUKLINA, doctor în drept, jurist emerit, profesor, prorector al Școlii Naționale de Judecători din Ucraina

Ivan PRISEAJNIUK, doctor în drept, ex-rector al Academiei Naționale a Procuraturii din Ucraina

Elchin KHALAFOV, doctor în filosofie, rector al Academiei de Justiție din Azerbaidjan

Oleg BALAN, doctor habilitat în drept, profesor universitar, rector al Academiei de Administrare Publică pe lângă Președintele Republicii Moldova

Violeta COJOCARU, doctor habilitat în drept, profesor universitar, prorector USM

Gheorghe AVORNIC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, rector al USPEE „Constantin Stere”

Raisa GRECU, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar la USPEE „Constantin Stere”

Ion GUCEAC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, membru titular al Academiei de Științe a Moldovei

Andrei NEGRU, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, șef al Departamentului Drept Public, Facultatea de Drept, USM

Elena BELEI, doctor în drept, șefa Departamentului Drept Procesual Civil al Facultății de Drept, USM

Tatiana VIZDOAGĂ, doctor în drept, conferențiar universitar, formator INJ

Olga DORUL, doctor în drept, conferențiar universitar, formator INJ

Adriana EȘANU, doctor în drept, conferențiar universitar, formator INJ

Responsabil de procesul editorial – **Gheorghe Budeanu**

Editor și tipar:

Î.S. „Tipografia Centrală”, str. Florilor 1, tel.: 022 430-360

Datele Institutului:

MD 2004. Moldova, Chișinău, str. S. Lazo, 1
tel: 022 232-755 e-mail: inj@inj.gov.md www.inj.md

Distribuire gratuită

© Revista Institutului Național al Justiției

Nota redacției

Consiliul Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică al Academiei de Științe a Moldovei și Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare au decis, prin Hotărârea nr. 169 din 21 decembrie 2017, să clasifice Revista Institutului Național al Justiției drept publicație științifică de tipul B.

Revista se declară publicație științifică cu Acces Deschis, este membru Crossref și este inclusă în baza de date națională IBN și în bazele de date internaționale HeinOnline, Copernicus (ICV 2019 = 80,42) și DOAJ.

Condițiile de tehoredactare și pentru acceptarea manuscriselor spre publicare le găsiți la rubrica Revista INJ de pe site-ul INJ – www.inj.md

SUMAR**INVITATUL NOSTRU**

Ecaterina POPA, șefa Direcției instruire și cercetare a Institutului Național al Justiției, magistru în drept, formator INJ.....2

VIAȚA INJ: CRONICA EVENIMENTELOR6**DREPT CIVIL SI PROCESUAL CIVIL**

Ion CARAMAN. Delimitarea conceptului puterii lucrului judecat de autoritatea lucrului judecat8

Constanța OBADĂ. Construcția juridică a superficiei până la modernizarea codului civil al Republicii Moldova și premisele ce au condus la modificarea Codului civil 14

DREPT INTERNAȚIONAL

Mihail POALELUNGI, Mihai POALELUNGI. Abordare istorico-juridică a transformării comunităților europene, predecesoarele uniunii europene, într-un model instituțional din regiune 19

Alovsat Vilayet ALLAHVERDIYEV. Aplicarea jurisdicției universale pentru infracțiunile de război în legislațiile naționale ale statelor: analiză comparativă 24

DREPT PENAL SI PROCESUAL PENAL

Vadim PRISACARI. Calificarea infracțiunii unice repetate: cazul faptei de huliganism 28

Lilia LUPAȘCO. Aprecierea probelor la adoptarea hotărârilor de punere pe rol a cauzei penale..... 35

Cristina PÎRȚAC. Documentul oficial: obiect material/imaterial sau produs al infracțiunilor de fals în acte publice. PARTEA I 41

DREPT PUBLIC

Vladimir COJOCARU. Abordări teoretico-practice privind regimurile de detenție în penitenciarele Republicii Moldova 48

Anahit MANASYAN. Efectul direct al Constituției și impactul acesteia asupra jurisprudenței în Republica Armenia 53

SUMMARY**OUR GUEST**

Ecaterina POPA, Head of the Training and Research Department of the National Institute of Justice, LLM, NIJ trainer2

NIJ LIFE: THE CHRONICLE OF EVENTS.....6**CIVIL LAW AND CIVIL PROCEDURAL LAW**

Ion CARAMAN. The difference between the power of res judicata and the authority of res judicata8

Constanța OBADĂ. Legal construction of the superficies until the modernization of the civil code of the Republic of Moldova and the background which lead to the amendment of the Civil Code 14

INTERNATIONAL LAW

Mihail POALELUNGI, Mihai POALELUNGI. A historical and judicial approach on the transformation of the european communities, the predecessors of the european union, into an institutional model across the region 19

Alovsat Vilayet ALLAHVERDIYEV. Application of universal jurisdiction for war crimes in national legislations of states: comparative analysis..... 24

CRIMINAL LAW AND CRIMINAL PROCEDURAL LAW

Vadim PRISACARI. Qualification of the repeated single offence: the case of hooliganism 28

Lilia LUPAȘCO. Assessment of evidence in adopting decisions to put a criminal case..... 35

Cristina PÎRȚAC. Official document: material/immateral object or product of offenses of forged public acts. PART I 41

PUBLIC LAW

Vladimir COJOCARU. Theoretical-practical approaches regarding the detention regimes in the penitentiaries of the Republic of Moldova 48

Anahit MANASYAN. Direct effect of the constitution and its impact on case-law in the Republic of Armenia..... 53

INVITATUL NOSTRU

„AVEM O ECHIPĂ CONECTATĂ PLENAR LA AGENDA DE REFORME ȘI PRIORITĂȚI PE SEGMENTUL JUSTIȚIEI”

– Doamnă Ecaterina Popa, în cadrul actualului colectiv al Institutului Național al Justiției sunteți, practic, singura care activați aici chiar din 2007, când a fost înființat acest centru de formare inițială și continuă a procurorilor și judecătorilor din Republica Moldova. Este un parcurs care v-a marcat cariera profesională?

– Mă provocați la un exercițiu de reflecție... A fost destul de interesant și provocator parcursul de la înființarea acestui foarte prestigios, cred eu, centru de formare profesională a unui contingent distinct, responsabil de supravegherea și justa aplicare a legilor în Republica Moldova – corpul de procurori și judecători. Luând în considerație faptul că statul nostru parcurge o perioadă dificilă de consolidare a sistemului de drept, iar procurorii și judecătorii acționează în numele societății și în interes public, în scopul respectării și protejării drepturilor și libertăților omului, responsabilitatea care a revenit echipei Institutului Național al Justiției de a contribui la modelarea unei generații de profesioniști dedicați domeniului a fost și este enormă. Respectiv, echipa cu care am avut onoarea să lucrez cot la cot a muncit în toți acești ani cu multă dedicație pentru a obține performanțe ambițioase și a crea premise ca discipolii Institutului, reprezentanți ai sistemului de drept din Republica Moldova, să adere la cele mai înalte standarde etice și profesionale. De asemenea, o etapă importantă în dezvoltarea instituției a fost și demararea procesului de formare profesională continuă nu doar a judecătorilor și procurorilor, dar și a altor categorii de funcționari (grefieri, asistenți judiciari, șefi de secretariate, consilieri de probațiune, executori judecătorești etc.).

Este o satisfacție profesională să descoperi și să cunoști omul din dosul carapacei juridice. Consider că pe parcurs s-a reușit a crea diverse conexiuni umane, a crescut profesional și echipa Institutului, dar și specialiștii în particular. În calitate de formator, am trăit împreună cu grupele de beneficiari ai formării continue și inițiale diverse experiențe memorabile, s-au studiat practici și proceduri adecvate și efective, bazate pe experiența internațională. De aceea, sunt sigură că, pe fundamentul construit în acești ani de către echipa INJ, statul nostru va reuși să instaureze supremația legii și înfăptuirea justiției conform celor mai înalte standarde europene.

– Astăzi, Institutul Național al Justiției este considerat drept o instituție modernă de formare profesio-

Ecaterina POPA,
șefa Direcției instruire și cercetare
a Institutului Național al Justiției,
magistru în drept, formator INJ

nală a specialiștilor în domeniul justiției. Atunci când spunem „modernă” ne referim la procesul de instruire, la aspectul clădirii, la dotarea tehnică a instituției. Ca martor și participant activ la transformările din ultimii ani la INJ, pe care dintre ele le considerați mai importante și cu impact benefic asupra scopului final al activității instituției – formarea pentru sistemul justiției a unor specialiști calificați, deținători de-o integritate morală și profesională specifică domeniului dat?

– Pe bună dreptate, actualmente, INJ ocupă un loc distinct printre școlile de magistratură din regiune. Îmbunătățiri au fost efectuate la fiecare etapă de management. Totuși, transformarea esențială s-a produs în ultimii circa 6 ani. În conformitate cu Strategia de dezvoltare instituțională, etapizat, sunt atinse majoritatea obiectivelor propuse. Astfel, în urma schimbului de experiență și preluării multor practici avansate ale școlilor de magistratură din România, Franța, Italia, Spania, Germania, Statele Unite ale Americii, Bulgaria ș.a., echipa INJ, în frunte cu doamna director Diana Scobioală, a implementat o serie de reforme principiale pentru buna realizare a misiunii instituției. Grație susținerii și asistenței tehnice oferite de partenerii de dezvoltare – în cazul dat, PNUD Moldova, Ambasada SUA în R. Moldova, Consiliul European, s-a reușit cu succes modernizarea proceselor de lucru din cadrul INJ, s-a făcut un salt calitativ considerabil în asigurarea unui sistem eficient de formare profesională a specialiștilor în domeniul justiției. Dacă punțez în aspect cronologic cele mai importante transformări, aş marca următoarele: revizuirea curriculumurilor la formarea inițială pentru evitarea dublării programei universitare a facultăților de drept; modificarea conceptuală a instruirii inițiale, prin includerea simulărilor de procese cu accent pe formarea abilităților practice necesare profesiei de judecător sau procuror; reconceptualizarea planurilor de formare continuă, cu includerea modulelor tematice specifice anumitor domenii de interes major pentru beneficiarii INJ, pe dimensiune juridică, non-juridică și interdisciplinară; implementarea sistemului de depunere online a documentelor – e-admitere; modificarea sistemului de admitere al candidaților la funcția de judecător și procuror – trecerea la testarea electronică în vederea excluderii factorului uman și posibilității fraudării examenelor; includerea testului psihologic de personalitate la examenul de admitere ș.a.

Eforturile echipei noastre au fost concentrate pe eficientizarea proceselor de formare judiciară. INJ a fost antrenat într-un exercițiu destul de solicitant de evaluare și acreditare, materializat în trei certificate ISO care confirmă că sistemul de management al calității referitor la activitățile de instruire furnizate de Institutul Național al Justiției beneficiarilor săi sunt în corespundere cu cerințele stabilite în standardele internaționale relevante domeniului nostru de competență. INJ s-a schimbat nu doar la capitolul conținut, dar și la capitolul dotări și modernizarea condițiilor de studiu: mă refer la reconstrucția/adaptarea clădirii la procesul de instruire. Au fost amenajate săli pentru simularea proceselor de judecată, săli multifuncționale, au fost create căi de acces pentru persoanele cu nevoi speciale. Toate sălile de studii au fost echipate cu table inteligente, laptopuri, imprimante etc. A fost depusă o muncă colosală. Cu un management eficient, cu dedicație și dorință de a transforma lucrurile spre mai bine se pot realiza și cele mai neverosimile idei.

– În pofida faptului că de un an și jumătate Institutul Național al Justiției activează în condiții de pandemie Covid-19, formările continuă fără restanțe, oferind un spectru larg de tematici beneficiarilor. Cum v-a reușit acest lucru?

– Într-adevăr, începând cu luna martie 2020, măsurile sanitare impuse în contextul pandemiei la nivel național au influențat esențial activitățile desfășurate de INJ în domeniul formării inițiale și continue, inclusiv examenele de absolvire, parțial și cele de admitere. Eforturile INJ s-au concentrat, în acest context, în direcția reconfigurării activităților de formare pentru mediul online. Au fost identificate noi soluții informatice, fiind impusă necesitatea de a ne adapta la cerințe de securitate și educaționale specifice. Provocările generate de pandemia Covid-19 ne-au mobilizat pe toți colaboratorii și formatorii INJ.

Au fost derulate la cote maxime cursurile de instruire la distanță (electronice), atât pe platforma instituțională ILIAS cât și pe platforma HELP a Consiliului European. La fel, în contextul colaborării eficiente cu Institutul Național al Magistraturii din România, dar și cu Școala Națională de Grefieri din România, am avut oportunitatea de a oferi beneficiarilor noștri accesul și la diverse cursuri electronice de pe platforma SNG (engleza juridică, cooperarea juridică în materie civilă/penală etc.).

– Doamnă Popa, direcția Dumneavoastră este responsabilă și de selectarea, evaluarea și formarea formatorilor institutului. Simplu vorbind, este vorba despre profesorii INJ. De calitățile acestora depind și calitățile specialiștilor din domeniul justiției, în special ale judecătorilor și procurorilor. Cine sunt ei și cum activează mai ales acum, în situație de carantină epidemiologică?

– Formatorii Institutului Național al Justiției au un rol primordial în asigurarea calității sistemului judiciar și a actului de justiție, sunt persoanele care facilitează procesul de formare a beneficiarilor noștri. Potrivit Regulamentului cu privire la normarea activității științifico-didactice și de cercetare a formatorului INJ, avem 3 tipuri de formatori: titulari, cumularzi și angajați pe unitate de timp. Există rețeaua de formatori ai INJ – peste 100 de persoane. Majoritatea dintre ei sunt practicieni cu experiență vastă de muncă și sunt selectați dintre cei mai buni profesioniști din rândul judecătorilor, procurorilor, cadrelor didactice din învățământul juridic superior și alți experți inerenti domeniului.

Bineînțeles, formatorii trebuie să beneficieze ei înșiși de o dezvoltare profesională continuă pentru a dobândi și a-și menține aptitudinile și cunoștințele ca formatori. Cei specializați într-o anumită disciplină ar trebui să-și actualizeze permanent cunoștințele pentru a-și menține nivelul de expert în domeniul respectiv. INJ oferă constant formări de formatori pe diverse dimensiuni, inclusiv în formarea abilităților de predare, dar și non-juridice.

Un bun exemplu în formarea formatorilor servește școala de vară „Metodologia simulărilor de procese”, fiind organizată sub formă de workshop-uri și prezentări ale scenariilor proceselor simulate, cu discuții privind principiile de pregătire a materialelor pentru simulare, criteriile care trebuie să fie respectate la elaborarea scenariilor de simulare, competențele care urmează a fi dezvoltate la audienți în urma simulărilor de procese, modele de simulare etc. Lucrările școlii de vară s-au desfășurat în cadrul proiectului PNUD Moldova „Consolidarea capacităților tehnice ale instituțiilor naționale pentru protecția și promovarea drepturilor omului”, finanțat de Guvernul Danemarckii.

Procesul de predare prin activități simulative este unul complex, necesită mult timp, inclusiv pentru pregătirea scenariilor, verificarea actelor elaborate, oferirea feedbackului. Ținând cont că majoritatea formatorilor din cadrul formării inițiale sunt judecători și procurori în funcție, care au un volum enorm de lucru, sarcina este destul de complicată, iar noi apreciem înalt activitatea didactică, diseminarea experienței profesionale și le suntem recunoscători pentru contribuția enormă în pregătirea viitorilor judecători și procurori.

Evident, alături de formatorii Institutului, în cadrul programelor de formare profesională participă experți internaționali și/sau formatori propuși de donatorii/partenerii Institutului, care aduc o plusvaloare incontestabilă formărilor oferite de INJ.

– Un institut presupune o activitate didactico-metodică, dar și științifică – domeniu de care este responsabilă subdiviziunea pe care o conduceți la INJ și despre care se cunoaște foarte puțin în sistemul nostru de justiție. Ce ne puteți spune la acest capitol?

– În cadrul Direcției instruire și cercetare pe care o conduc este Secția didactico-metodică și formare formatori, responsabilă atât de creșterea profesională a formatorilor INJ cât și de activitatea didactico-metodică și științifică. Doar pe parcursul ultimilor 5 ani a fost elaborat un număr considerabil de cercetări în domenii de interes pentru sistemul judiciar din R. Moldova, axate pe: cooperarea juridică internațională, drepturile omului, imunitatea de jurisdicție, sistemul Convenției Europene a Drepturilor Omului, combaterea violenței în familie, sănătatea mentală, hotărâri explicative în materie civilă și penală ale Plenului CSJ, corectitudine lingvistică în redactarea actelor judecătorești ș.a.

Nu cred că este cazul să le enumăr pe toate, ele pot fi găsite pe pagina web a INJ, dar aș menționa trilogia juridică care cuprinde modele de acte juridice, hotărâri explicative sau tratate internaționale la care R. Moldova este parte. Setul aniversar a apărut cu ocazia celebrării Centenarului Marii Uniri și cuprinde trei titluri: „Cooperare juridică internațională”, „Modele de acte judecătorești în procesul penal pentru judecătorii de instrucție”, „Hotărâri explicative în materie penală ale Plenului Curții Supreme de Justiție”.

Cred că a fost binevenită și apariția volumelor „Comentariu asupra hotărârilor Curții Europene a drepturilor Omului versus Republica Moldova”, „Hotărâri explicative în materie civilă ale Plenului Curții Supreme de Justiție”, „Indice tabelar. Hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor Omului versus Republica Moldova. 13 decembrie 2001 – 31 decembrie 2018” etc.

Ca urmare a elaborării celor două cărți cu modele de acte judecătorești, echipa de formatori a INJ, care a redactat aceste manuale, a elaborat ghidul „Corectitudine lingvistică în actele judecătorești”, care summarizează cele mai frecvente erori lingvistice și stilistice în redactarea actelor judecătorești, un instrument util pentru viitorii judecători pentru a dezvolta competențe la scrierea și redactarea textelor juridice.

De asemenea, INJ, în colaborare cu Centrul de Drept al Femeilor, cu sprijinul financiar oferit de Ambasada SUA în R. Moldova, a elaborat suportul de curs pentru instruirea judecătorilor și procurorilor „Implemen-

area legislației cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie”, în cadrul proiectului „Consolidarea capacității de răspuns la cazurile de violență în familie a Procuraturii și a Sistemului Judiciar din Republica Moldova” – un manual util în activitatea profesională a judecătorilor și procurorilor în vederea implementării eficiente a legislației în domeniu.

Grație acestor manuale elaborate de formatorii INJ, practicienii dispun de repere obiective în interpretarea corectă a legislației naționale și internaționale, iar actul de justiție are doar de câștigat din acest lucru, devenind mai calitativ.

Nu pot să nu menționez și culegerea de articole „Unificarea legislației și funcționarea sistemului judiciar după Marea Unire din 1918”, elaborată de Institutul nostru împreună cu Institutul Național al Magistraturii din România. Culegerea realizată de viitorii judecători și procurori din România și din R. Moldova este un exemplu elocvent de cooperare stabilită între instituțiile de formare judiciară din Moldova și România. Aceasta reconfirmă importanța asigurării continuității colaborării pentru creșterea standardelor de calitate a formării beneficiarilor Institutului Național al Magistraturii și ai Institutului Național al Justiției.

În palmaresul activităților științifice am putea trece și unele conferințe organizate în colaborare cu partenerii noștri. Aș menționa doar câteva dintre ele: Conferința internațională dedicată articolului 5 al Convenției Europene a Drepturilor Omului „Dreptul la libertate și la siguranță”, Conferința regională organizată de Consiliul Europei în parteneriat cu Institutul Național al Justiției „Consolidarea capacității sistemelor judiciare de a asigura accesul femeilor la justiție”, Conferința internațională „Practica aplicării și noutăți ale Legii insolvențabilității”, organizată de Juridice Moldova, INJ și Centrul de Instruire a Avocaților, desfășurată în regim online; Conferința anuală a Programului european privind educația în domeniul drepturilor omului pentru profesioniștii din domeniul juridic (HELP) cu genericul „Marcarea, în timpuri critice, a celei de-a 70-a aniversări a Convenției Europene a Drepturilor Omului”, desfășurată în regim online. Lista ar putea continua cu multe alte activități specifice segmentului de cercetare...

– Cine sunt partenerii de dezvoltare ai INJ? Cum susțin ei programele de formare ale instituției?

– Institutul Național al Justiției a fost creat la recomandarea Consiliului Europei, pentru a asigura „profesionalismul judecătorilor, procurorilor și altor categorii de persoane care contribuie la înfăptuirea justiției”. Respectiv, Consiliul Europei rămâne unul dintre partenerii strategici fideli ai INJ, susținându-ne în demersurile noastre prin diverse programe, inclusiv pe segmentul de formare profesională judiciară.

Așa completa lista partenerilor strategici fideli cu Ambasada SUA în R. Moldova, care a fost prezentă în viața și activitatea noastră instituțională constant, inclusiv prin finanțarea proiectelor partenerilor noștri pe diverse domenii. Mulți parteneri ai INJ, cu care colaborăm constructiv de ani de zile, au proiecte finanțate și de Ambasada SUA în Moldova. Mă refer la ABA ROLI Moldova, Centrul Internațional La Strada, Centrul de Drept al Femeilor, Organizația Mondială pentru Migrație (OIM). Au fost și

câteva proiecte ale USAID în domeniul justiției, ROLISP, Justiție Transparentă, cu care am realizat multe instruiri utile în domeniul gestionării instanțelor, inclusiv PIGD.

De ani buni, avem o colaborare frumoasă cu Misiunea OSCE în Moldova, Promo Lex, Centrul de Instruire Continuă în Dreptul Electoral, Juridice Moldova, Eco Contact, Juriștii pentru Drepturile Omului, Centrul de Analiză și Prevenire a Corupției (CAPC), Amnesty International, Fundația Konrad Adinauer etc.

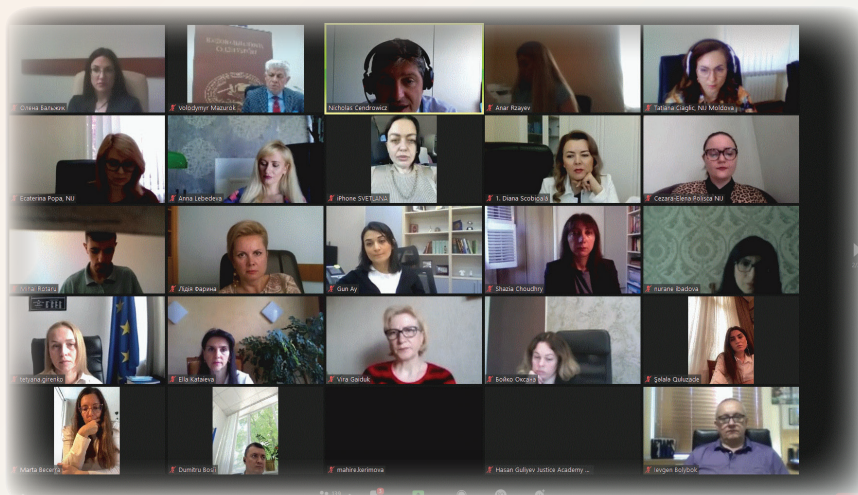
Evident, colaborarea cu partenerii instituționali, cum sunt Consiliul Superior al Magistraturii, Consiliul Superior al Procurorilor, Procuratura Generală, Ministerul Justiției, Agenția de Administrare a Instanțelor Judecătorești, Inspectoratul Național de Probațiune, Consiliul Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat rămâne a fi prioritate pe agenda noastră de lucru întru realizarea tuturor obiectivelor comune.

Avem destul de mulți parteneri și vreau să exprim pe această cale, din partea INJ și a mea personală, mulțumiri tuturor partenerilor instituționali, naționali și internaționali pentru suportul și susținerea intransigentă oferită INJ-ului pe tot parcursul anilor.

– Institutul Național al Justiției este prezentat drept exemplu pentru școlile de magistratură din cadrul Parteneriatului estic, precum și pentru școlile de magistratură europene. Cum sunt valorificate aceste cooperări pe segmentul de formare judiciară?

– Echipa INJ a muncit mult pentru a face un șir de transformări care au îmbunătățit procesele și activitatea instituțională. Pentru a spori eficiența instituțională, schimbul de idei și experiență, INJ a stabilit relații de colaborare cu instituții similare din alte state, este parte a rețelelor regionale și internaționale ale școlilor de magistratură, cooperează cu organizații internaționale. Avem colaborări eficiente consolidate cu Institutul Național de Magistratură din București, Școala Națională de Grefieri din România, Academia de Justiție din Armenia, Institutul Național al Justiției din Bulgaria, Academia de Justiție din Azerbaidjan, Școala Națională a Judecătorilor din Ucraina, Înalta Școală de Justiție din Georgia ș.a. INJ este întotdeauna deschis de a împărtăși cu colegii din școlile de magistratură bunele practici instituite și, la rândul nostru, să beneficiem de expertiza și experiența preluată din cadrul școlilor de magistratură din Franța, Germania, Spania, Italia, Bulgaria, SUA ș.a. Suntem siguri că această sinergie și schimb de bune practici este reciproc benefică și avantajoasă.

– De la o vreme, sunteți și tutore național al Programului european pentru educație în domeniul drepturilor omului pentru profesioniștii din domeniul juridic (HELP) al Consiliului Europei. Ce înseamnă să fii „tutore național” în cadrul unui program european și cum vă desfășurați această activitate?

Lansarea regională a Cursului HELP „Accesul femeilor la justiție” pentru cinci state ale Parteneriatului Estic.

– Programul european pentru educație în domeniul drepturilor omului pentru profesioniștii din domeniul juridic (HELP) al Consiliului Europei are un rol semnificativ în activitatea noastră instituțională. Scopul Programului HELP este de a dezvolta și implementa cursuri online despre drepturile omului pentru profesioniști din sectorul justiției. A fost o frumoasă oportunitate pentru mine să particip la un curs internațional de instruire online pentru a deveni ulterior tutore certificat al Programului HELP al Consiliului Europei. Alături de alți colegi formatori la INJ, am avut această ocazie grație unui proiect al CoE. În cadrul programului de instruire am fost familiarizați cu metodologia HELP – un instrument care ajută la elaborarea, adaptarea și implementarea cursurilor elearning, conform principiilor de formare a adulților, precum și dezvoltarea abilităților în utilizarea platformei HELP. Recent am avut oferta să fiu co-tutore la cursul „Accesul femeilor la justiție”, alături de dna Director Diana Scobioală, care deține o experiență incomparabilă în acest domeniu. Deci, la rândul meu, am avut un tutore de la care am avut ce învăța. De obicei, rolul tutorelui este destul de complex, prestabilit – de a adapta cursul la legislația națională, a completa modulele cu materiale utile și relevante conținutului, studii de caz, jurisprudență etc., a elabora teste, chestionare de evaluare, a constitui grupa de beneficiari, a lansa cursul, a-i provoca la discuții pe forum, a le menține interesul de a finaliza cursul și multe alte activități de rutină.

– Aveți un mesaj relevant momentului actual și stării de spirit din INJ?

– Echipa INJ este mereu conectată plenar la agenda de reforme și priorități ale statului nostru pe segmentul justiției. Suntem conștienți că R. Moldova nu va progresa, dacă nu vom avea o justiție funcțională. Dacă prin activitățile noastre zilnice contribuim la consolidarea statului de drept prin formarea profesională judiciară a corpului de procurori și judecători, atunci se poate considera că ne realizăm misiunea. Sunt sigură că, prin muncă asiduă, perseverență, optimism și dedicație, în societatea noastră se va reuși recăpătarea încrederii cetățenilor în actul de justiție.

VIAȚA INJ: CRONICA EVENIMENTELOR

INJ A LANSAT OFICIAL CURSUL DE FORMARE INIȚIALĂ 2021-2023

Începând cu 18 octombrie 2021, 35 de audienți care au promovat cu succes examenele de admitere la Institutul Național al Justiției își vor face studiile aici timp de 18 luni. Evenimentul de lansare a noului curs de instruire inițială a fost moderat de Directoarea INJ, Diana Scobioală, care a venit cu un mesaj de felicitare și i-a îndemnat pe proaspeții audienți să valorifice la maximum această perioadă favorabilă studiului, formării și afirmării de sine pentru a deveni buni profesioniști. La festivitate au mai luat cuvântul Diana Rotundu, Președinta Consiliului Institutului Național al Justiției, Sergiu Bursacovschi, Președinte al Comisiei de admitere, și Veronica Mihailov-Moraru, Secretar de stat la Ministerul Justiției.

Încadrați în cursul de instruire inițială pentru perioada cuprinsă între octombrie 2021 și aprilie 2023, cei 15 candidați la funcția de judecător și 20 de candidați la funcția de procuror au făcut cunoștință cu programul de formare pe care îl vor urma la Institutul Național al Justiției.

La admiterea din anul curent depunerea dosarelor a avut loc online, fiind înregistrate 134 de cereri. Condițiile de participare la concurs au întrunit 127 de concurenți: 87 – candidați la funcția de procuror și 40 – candidați la funcția de judecător. Concurenții au susținut testul psihologic (electronic) eliminativ, testul de specialitate (electronic) și proba orală.

Până în prezent, Institutul Național al Justiției a oferit sistemului de justiție treisprezece promoții de absolvenți, dintre care 281 de candidați la funcția de procuror și 197 – la funcția de judecător.

A FOST SEMNAT UN ACORD TRILATERAL DE COLABORARE ÎNTRE INJ, CEC ȘI CICDE

Instituirea unor relații trilaterale pe termen lung și eficientizarea procesului de formare judiciară, în special pe segmentul electoral, este scopul unui nou acord de colaborare semnat, la 12 octombrie 2021, de către Directoarea Institutului Național al Justiției, Diana Scobioală, Președinta Comisiei Electorale Centrale, Angelica Caraman, și Directoarea Centrului de Instruire Continuă în Domeniul Electoral, Doina Bordeianu.

Semnarea acordului vine din necesitatea edificării unei societăți bazate pe principii democratice, a promovării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și a formării conștiinței sociale în spiritul acestor valori, având drept obiective principale asigurarea formării judiciare specializate de calitate și a aplicării uniforme a legislației electorale.

Cooperarea interinstituțională se va realiza prin desfășurarea unor activități de formare în domeniul electoral; schimburi de informații și experiență, in-

clusiv prin realizarea de consultări pe segmentele de activitate de interes comun; realizarea cercetărilor și a publicațiilor comune pe teme actuale din domeniul electoral; elaborarea ghidurilor privind contenciosul electoral și a buletinelor informative care să conțină spețe din practica judiciară etc.

INJ ȘI-A DESCHIS UȘILE PENTRU STUDENȚII MEMBRI AI ELSA

În ziua de 21 septembrie 2021, Institutul Național al Justiției și-a deschis ușile pentru studenții Facultății Economie Generală și Drept a Academiei de Științe Economice din Moldova, membri ai ELSA (European Law Students Association). 17 tineri au fost însoțiți de Veaceslav Zaporojan, decanul facultății, doctor, conferențiar universitar.

În calitate de gazdă, Diana Scobioală, Directorul INJ, a vorbit despre istoricul clădirii și despre modalitățile de formare din cadrul Institutului, punând accent pe procesul de instruire inițială a candidaților la funcții de judecător și de procuror.

Studenții au vizionat materiale informative video și au interacționat cu formatorii și foști audienți ai INJ, care le-au povestit despre cum e să înveți la unicul centru de formare judiciară din țară și despre activitățile simulative efectuate pe parcursul studiilor. Vizitatorii s-au arătat interesați de procedura de admitere, condițiile și etapele desfășurării concu-

sului de admitere, criteriile de publicare în Revista Institutului Național al Justiției etc.

De asemenea, tinerii juriști au făcut un tur ghidat al instituției, prin sălile de studiu, sala de calculatoare și cea de simulare a proceselor de judecată.

PARTENERIATUL DINTRE INJ ȘI INIS A DEVENIT OFICIAL

Diana Scobioală, Directorul Institutului Național al Justiției (INJ), și Vitalie Sili, Rectorul Institutului Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei” (INIS), au semnat la 11 octombrie curent un acord care stabilește o serie de angajamente de colaborare și asistență reciprocă în promovarea unor instruirii de calitate.

INJ și INIS – fiecare responsabil de formare inițială și continuă a specialiștilor din domeniul juridic, respectiv, din cel al asigurării securității naționale – vor coopera sub diverse aspecte: organizarea unor module comune de instruire destina-

te beneficiarilor lor, împărtășirea bunelor practici, schimbul de publicații și cercetări științifice, preluarea unor cursuri electronice etc. Formalizarea parteneriatului va consolida capacitatea ambelor instituții de a furniza o pregătire juridică în conformitate cu standardele în domeniu.

De asemenea, INJ și INIS vor iniția acțiuni concrete pentru extinderea parteneriatului cu instituțiile care formează specialiști în profesii conexe cu care colaborează ofițerii de informații și securitate și exponenții sistemului judiciar național.

CURS HELP DEDICAT CONDUITEI PROFESIONALE

74 de profesioniști ai sistemului național de drept s-au înregistrat la cursul-pilot HELP „Etica și conduita profesională pentru judecători, procurori și avocați”, lansat la 14 septembrie 2021, în regim online, cu participarea beneficiarilor Institutului Național al Justiției.

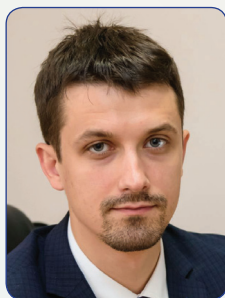
În cadrul evenimentului au vorbit Mustafa Ferati, Șeful Diviziunii crime economice și cooperare, Departamentul acțiune împotriva corupției, Directoratul general pentru drepturile omului și supremația legii, Consiliul European, Ana Medarska-Lazova, Șefa adjunctă a Unității HELP, Diana Scobioală, Directoarea Institutului Național al Justiției, și William Massolin, Șeful Oficiului Consiliului European la Chișinău.

În mesajul său, Diana Scobioală a menționat că acesta este al 11-lea curs electronic care se desfășoară în parteneriat cu programul HELP și care va fi inclus în planul de formare inițială pentru viitorii audienți – actualii participanți ai Admiterii INJ-2021, precum și în planul de formare continuă pentru judecătorii și procurorii aflați deja în funcții.

În cadrul lansării, tutorii naționali HELP, formatori INJ, Inga Furtună, Olga Marandici și Petru Balan, precum și co-autorii cursului Nina Betetto, Președinta Consiliului consultativ al judecătorilor europeni al CoE, și Vladimir Palamarciuc, avocat, membru al Consiliului consultativ HELP, s-au referit la obiectivele cursului, la adaptarea națională a acestuia pentru R. Moldova, la modul și etapele de parcurgere etc.

DREPT CIVIL ȘI PROCESUAL CIVIL

CZU: 347.92

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.3\(58\).01](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.3(58).01)DELIMITAREA CONCEPTULUI *PUTERII* LUCRULUI JUDECAT DE *AUTORITATEA* LUCRULUI JUDECAT

Ion CARAMAN,
doctorand, USM,
șef adjunct al Secretariatului CSJ
<https://orcid.org/0000-0002-1371-1309>

SUMAR

Hotărârea judecătorească este produsul final al activității judiciare îndreptate spre protejarea drepturilor încălcate sau contestate, a libertăților și a intereselor legitime ale persoanei. Totodată, pentru a asigura protecția efectivă a acestora, ea necesită a fi înzestrată cu putere de lucru judecat. În special, ne referim la consecințele juridice care derivă din această calitate a hotărârii judecătorești. Totodată, în literatura de specialitate s-au conturat două concepte ale lucrului judecat. În prezentul articol sunt scoase în evidență criteriile de delimitare a celor două concepte, precum și necesitatea teoretică și practică a unei asemenea delimitări.

Cuvinte-cheie: hotărâre judecătorească, puterea lucrului judecat, securitatea raporturilor juridice, imutabilitatea actului jurisdicțional.

Introducere

Hotărârea judecătorească este actul judecătoresc de dispoziție prin care se soluționează fondul oricărei cauze civile [2, p. 82], fiind produsul final al activității judiciare îndreptate spre protejarea drepturilor încălcate sau contestate, a libertăților și a intereselor legitime deduse judecății. Este important să ținem cont de faptul că protecția drepturilor civile și intereselor legitime se va realiza deplin doar în momentul în care hotărârea judecătorească va deveni irevocabilă și, respectiv, va obține valoare de „lucru judecat”.

THE DIFFERENCE BETWEEN THE POWER OF RES JUDICATA AND THE AUTHORITY OF RES JUDICATA

SUMMARY

The court's decision is a final product of the judicial activity, aimed to ensure the protection of the persons contested rights, freedoms or legitimate interests. However, in order to establish an effective protection, it is important that the court decision is final has the authority of res judicata. In specialized literature, configured two concepts regarding res judicata. In this article, are highlighted the criteria that delimit this two concepts and the practical and theoretical necessity of such delimitation.

Key-words: Courts decision, res judicata, security of legal relations, immutability of the judicial act, legal certainty.

rească va deveni irevocabilă și, respectiv, va obține valoare de „lucru judecat”.

Lucrul judecat este efectul esențial al unei hotărâri judecătorești. În literatura de specialitate lucrul judecat este definit ca fiind unul dintre principalele efecte ale hotărârii judecătorești, ceea ce presupune că o cerere nu poate fi judecată definitiv decât o singură dată, prezumând-se că soluția cuprinsă în hotărâre exprimă un adevăr și nu trebuie contrazisă de o altă hotărâre [12, p. 279-280]. În opinia lui Iarcov V., lucrul judecat reprezintă acea calitate a actului judecătoresc în virtutea căreia hotărârea obține obligativitate, exclusivitate, executorialitate și prejudicialitate [23, p. 179]. Profesorul Ion Deleanu indică faptul că lucrul judecat este o calitate immanentă hotărârii, atașată acesteia de la momentul pronunțării și pe tot parcursul existenței ei, semnificând, în principiu, imutabilitatea actului jurisdicțional prin care, în cadrul unei proceduri contradictorii, s-a verificat și tranșat o situație litigioasă [10, p.72].

Importanța acestui efect al hotărârii judecătorești rezidă în crearea unei stabilități și bune func-

ționări a circuitului civil, fiind totodată o expresie a principiului securității raporturilor juridice, care presupune că, atunci când instanțele judecătorești dau o apreciere finală unei chestiuni, constatarea lor să nu mai poată fi pusă în discuție.

Inițial, trebuie să menționăm că delimitarea conceptelor de putere a lucrului judecat și autoritate a lucrului judecat nu are o importanță practică, ci una mai mult teoretică.

Astfel, din punct de vedere teoretic, unii autori consideră că delimitarea celor două sintagme pe plan juridic nu este nici posibilă și nici necesară, autoritatea lucrului judecat sau puterea lucrului judecat fiind expresii diferite ale aceleiași entități juridice, care desemnează forța cu care se impune o hotărâre judecătorească rezultată din dezbateri contradictorii, hotărâre care are caracter irevocabil și a soluționat fondul pricinii. Puterea este atributul autorității, fără de care aceasta din urmă nu poate avea eficiență. Cu alte cuvinte, puterea presupune autoritatea, iar autoritatea nu este realizabilă fără putere [1, p.132-133]. Aceeași opinie a fost susținută de doctorul în drept, conferențiar universitar din Republica Moldova, Belei Elena [3, p. 17].

Cu toate acestea, unii autori au făcut totuși o deosebire între autoritatea lucrului judecat și puterea lucrului judecat. Pornind de la efectele hotărârii definitive, s-a afirmat că, în vreme ce sintagma „autoritatea lucrului judecat” exprimă efectul negativ al lucrului judecat, în virtutea căruia o nouă judecată asupra aceleiași pricini este împiedicată, potrivit regulii *non bis in idem*, „puterea lucrului judecat” exprimă „efectul pozitiv”, „eficiența activă” a hotărârii, posibilitatea părților de a executa, prin mijloace legale, dispozițiile acelei hotărâri. Mai sugestiv: „autoritatea de lucru judecat” evocă ideea de găsire și consacrare a adevărului, în vreme ce noțiunea de „putere a lucrului judecat” semnifică ideea de impunere a acestui adevăr în planul relațiilor juridice [8, p. 145-148].

În acest context, doctrina românească învederează că puterea lucrului judecat și autoritatea lucrului judecat reprezintă accepțiuni ale lucrului judecat. Astfel, *stricto sensu*, semnifică autoritatea de lucru judecat, care face imposibilă judecarea unui nou litigiu între aceleași părți, pentru același obiect, cu aceleași temeuri (exclusivitatea), *lato sensu* semnifică puterea de lucru judecat (*res iudicata*), care presupune că hotărârea beneficiază de o prezumție irefragabilă că exprimă adevărul și că nu trebuie contrazisă de o altă hotărâre. În esență, delimitarea conceptelor respective are la bază caracterele lucrului judecat:

- Exclusivitatea – face ca un nou litigiu între aceleași părți, pentru același obiect și aceleași temeuri să nu mai fie cu putință.

- Incontestabilitatea – în sensul că hotărârea nu mai poate fi atacată, decât în situații speciale prin căile extraordinare de atac (revizuire).
- Executorialitatea – hotărârea poate fi pusă în executare de către partea câștigătoare.
- Prejudicialitatea – elementele de fapt și de drept constatate de către instanță nu pot fi apreciate în alt mod de către alte instanțe și nu se cer a fi dovedite din nou, într-un alt proces la care participă aceleași persoane.
- Obligativitatea – hotărârea este obligatorie pentru părți și produce efecte corespunzătoare între acestea și succesorii lor, precum și pentru toate autoritățile publice, asociații obștești, persoane oficiale, organizații și persoane fizice.

În această ordine de idei, doctrinarii români expun ideea că autoritatea lucrului judecat constituie o excepție procedurală, pe când puterea lucrului judecat este o prezumție. Din această perspectivă, autoritatea sau puterea lucrului judecat se îndepărtează de principiul contestabil *res iudicata pro veritate accipitur*, dar apropiindu-se de un altul, incontestabil sub aspectul imutabilității: *bis de eadem renesit actio* (interdicția reluării aceluiași litigiu și între aceleași părți) [9, p. 71-72].

În acest sens, Înalta Curte de Casație și Justiție a României preia ideea de mai sus și o aplică în practica judiciară, subliniind că între excepția autorității de lucru judecat și puterea de lucru judecat există o distincție clară. Astfel, condiția de aplicare a autorității de lucru judecat presupune identitatea de acțiuni (părți, obiect și cauză juridică) ce oprește repetarea judecății, iar puterea, prezumția de lucru judecat, impune consecvența în judecată, astfel că ceea ce s-a constatat și statuat printr-o hotărâre nu trebuie să fie contrazis printr-o altă hotărâre [7]. De altfel, Înalta Curte a accentuat că autoritatea de lucru judecat cunoaște două manifestări procesuale – aceea de excepție procesuală, conform art. 1201 CC, și aceea de prezumție, mijloc de probă de natură să demonstreze un anumit fapt în legătură cu raporturile juridice dintre părți, art. 1200 CC.

O altă diferențiere între cele două categorii s-a făcut pe criteriul inatacabilității hotărârii, fiind în strânsă legătură și cu calificarea autorității de lucru judecat ca fiind o calitate a hotărârii. Se vorbea de autoritate de lucru judecat atunci când aceasta era provizorie, având acest caracter atât timp cât hotărârea putea fi atacată prin căi de atac de reformare sau chiar până se epuizau căile de atac de retractare. Autoritatea de lucru judecat se consolida în raport de soluția dată acestor căi de atac. Puterea de lucru judecat apărea atunci când hotărârea nu mai putea fi atacată [17, p. 719]. Mai mult,

autoritatea lucrului judecat există în mod provizoriu de la momentul pronunțării hotărârii și nu doar de la definitivarea soluției prin epuizarea căilor de atac [4, p. 951].

În doctrina rusă (cu precădere, cea sovietică), la fel ca și în cea română, există două accepțiuni ale lucrului judecat (*res judicata*): aspectul material al lucrului judecat și aspectul formal al acestuia.

În viziunea lui N. B. Zeider, cea mai clară tălmăcire a aspectului material și formal al lucrului judecat a fost dată de către M.A. Gurvici [21, p. 117]. În opinia celui din urmă, aspectul formal al lucrului judecat presupune imposibilitatea contestării hotărârii judecătorești după expirarea termenului prevăzut de lege. Autorul în cauză consideră că aspectul formal al lucrului judecat se manifestă doar prin caracterul incontestabil al hotărârii judecătorești irevocabile. Referitor la aspectul material, M.A. Gurvici indică că prin acesta se subînțelege acțiunea juridică a puterii lucrului judecat, pe care aceasta o exercită din momentul intrării în vigoare a hotărârii judecătorești, atât în domeniul dreptului procesual cât și cel material.

Totodată, N.B. Zeider opinează că aspectul formal al lucrului judecat presupune obligativitatea hotărârii judecătorești pentru părțile litigante și instanța judecătorească care a adoptat hotărârea respectivă, precum și pentru alte instanțe judecătorești și autorități publice. În virtutea aspectului formal al lucrului judecat, instanța judecătorească, cea care a adoptat hotărârea, nu este în drept să o modifice sau să o anuleze. Cu referire la aspectul material al lucrului judecat, acesta indică faptul că printr-o hotărâre judecătorească irevocabilă se constată în mod definitiv temeinicia sau netemeinicia pretențiilor care constituie obiectul acțiunii. Din acest considerent, o hotărâre judecătorească irevocabilă tranșează în mod definitiv litigiul dintre părți, având pentru cele din urmă putere de lege.

Ca și în cazul puterii lucrului judecat și autorității lucrului judecat, observăm că delimitarea conceptelor respective este întemeiată pe efectele lucrului judecat. Totodată, având în vedere că delimitarea noțiunilor respective este una convențională, diferiți autori pun la baza clasificării diferite efecte ale lucrului judecat, precum incontestabilitatea sau exclusivitatea.

La fel, în doctrina rusă contemporană s-au conturat două curente distincte cu referire la natura lucrului judecat, în calitatea sa de principal efect al hotărârii judecătorești irevocabile [22, p. 502]. În acest sens, primul curent privește lucrul judecat drept un fenomen static ce reprezintă principala proprietate a actului judecătoresc, acțiunea căruia se manifestă prin efectele lucrului judecat sau consecințele juridice ale unei hotărâri judecătorești

definitive. În viziunea lui M.A. Gurvici, lucrul judecat, în calitate de element static, include următoarele efecte ale lucrului judecat: exclusivitatea, incontestabilitatea și prejudicialitatea – aceste elemente reflectă stabilitatea hotărârii judecătorești și conțin cerințe cu referire la conduita specifică a unui cerc distinct de subiecți în legătură cu respectiva hotărâre judecătorească [20, p. 146-147].

Cel de-al doilea curent califică lucrul judecat drept un fenomen dinamic ce reprezintă o acțiune juridică (forța juridică) a unei hotărâri judecătorești irevocabile [22, p. 502] și include următoarele efecte: prejudicialitate, obligativitate și executorialitate (elementele dinamice ale lucrului judecat).

La fel, unii doctrinari consideră că lucrul judecat urmează a fi privit ca un cumul de elemente atât statice cât și dinamice, or, elementele statice ale lucrului judecat, prin sine însele, nu pot transpune în viață concluziile/prescripțiile instanței de judecată, ce derivă dintr-un act judecătoresc irevocabil.

În ceea ce privește Republica Moldova, configurarea teoretică a lucrului judecat a fost, este și va fi influențată de opțiunile legislatorului cu privire la natura juridică, efectele și funcțiile lui. Aspectul teoretic este strâns legat de aspectul practic. Astfel, din punct de vedere al practicii judiciare, precizăm că aceste două accepțiuni ale lucrului judecat au fost dezvoltate de către Curtea Constituțională a Republicii Moldova. Pentru început, opinăm că, potrivit articolului 120 din Constituție, respectarea sentințelor și a altor hotărâri **definitive** ale instanțelor judecătorești este obligatorie. Exemplificând această situație, de regulă, după examinarea unei cauze judiciare în ordine de apel, hotărârea judecătorească devine definitivă și executorie, dar poate fi contestată de către părțile interesate cu recurs la instanța ierarhic superioară. Prin urmare, instanța de contencios constituțional a considerat necesar să clarifice noțiunile de hotărâre judecătorească „definitivă” și hotărâre „irevocabilă”, termeni care urmează a nu fi confunziți. Așadar, o hotărâre definitivă nu poate fi rejudecată de aceeași instanță, dar poate fi rejudecată de către o altă instanță superioară. Hotărârea definitivă are autoritatea de lucru judecat. Dimpotrivă, o hotărâre judecătorească care nu mai este susceptibilă niciunei căi de atac ordinare sau care nu mai este susceptibilă căilor de atac, deoarece acestea au fost epuizate sau deoarece termenele de exercitare a acestora au expirat, este **irevocabilă** (nu poate fi rejudecată de nicio jurisdicție, cu excepția unor cazuri excepționale, prin intermediul acțiunii în revizuire). O astfel de hotărâre dobândește **putere** de lucru judecat [15, § 54-68]. Astfel, Curtea Constituțională a subliniat că trebuie să se facă distincție între (1) „**puterea** de lucru judecat” sau „**irevocabilă**”, care

sunt calitățile unei hotărâri ce împiedică alte procese, având ca obiect ceea ce a fost deja judecat, și (2) „**autoritatea** de lucru judecat” sau „**definitivă**”, care sunt calitățile unei hotărâri ce poate fi contestată printr-o cale extraordinară de atac. Deși orice hotărâre irevocabilă este și definitivă, nu orice hotărâre definitivă este și irevocabilă. Prin urmare, legislația procesuală civilă atribuie caracter executoriu hotărârilor judecătorești, fie imediat după pronunțare, fie la etapa la care devin definitive, fără a aștepta ca acestea să devină irevocabile. În acest context, Curtea a observat că, spre deosebire de textul constituțional și procesual civil, atât Legea nr. 87/2011 cât și Legea nr. 181/2014 pun în executare hotărârile judecătorești împotriva statului abia la etapa dobândirii caracterului irevocabil. Respectiv, aceste legi restrâng domeniul de executare a hotărârilor judecătorești definitive la cele irevocabile, contrar prevederilor exprese ale articolului 120 din Constituție.

Atribuirea unui caracter provizoriu autorității de lucru judecat nu este nouă, fiind recunoscută în literatura juridică română, fie că însoțea hotărârea de la momentul pronunțării, fie că era recunoscută numai hotărârilor definitive ce puteau fi atacate cu recurs ori prin căile de atac extraordinare de retractare [16, p. 520]. Autoritatea de lucru judecat mai era considerată relativă dacă însoțea hotărârea primei instanțe (consolidându-se după rămânerea definitivă a hotărârii), precum și în cazul hotărârilor definitive, care depindeau de menținerea împrejurărilor de fapt avute în vedere la pronunțare [5, p. 269-270].

Mai mult, dacă între aceleași părți există o hotărâre judecătorească nedefinitivă, care se bucură de o autoritate a lucrului judecat provizorie sau dacă se află pe rol în instanță un litigiu între aceleași părți, pentru același obiect și aceleași temeuri, acest fapt împiedică depunerea unei noi cereri de chemare în judecată, consecință care derivă din interpretarea art. 170 alin. (1) lit. g) CPC – restituirea cererii de chemare în judecată și art. 265 lit. d) CPC – scoaterea cererii de pe rol. Totodată, efectele depline ale autorității lucrului judecat (exclusivitate și incontestabilitate) se vor manifesta doar după devenirea definitivă/irevocabilă a hotărârii judecătorești prin neatacare sau epuizarea căilor de atac.

Sub acest aspect, într-o altă decizie [7, § 26-29], Curtea Constituțională a avut posibilitatea să efectueze o analiză a diferenței între autoritatea lucrului judecat și puterea lucrului judecat, prin prisma art. 123 alin. (2) al CPC, care are drept scop degrevarea de probațiune. Luând în considerare opinia doctinarilor români, acest articol reprezintă o prezumție a lucrului judecat, și anume – puterea lucrului judecat. În prezentarea punctului de

vedere, Înalta Curte a statuat că hotărârea judecătorească irevocabilă, care dispune de autoritatea lucrului judecat, produce următoarele efecte juridice: exclusivitatea, prejudicialitatea, obligativitatea, executorialitatea. Mai mult, aceasta a reținut că, având ca scop asigurarea stabilității și obligativității hotărârii judecătorești, caracterul prejudicial al hotărârii de judecată constituie un mijloc ce certifică necontrarietatea actelor judiciare și asigură aplicabilitatea principiului certitudinii juridice. În esență, ea a menționat că ține de competența instanței de judecată de a determina corect obiectul probațiunii și de a accepta în proces doar probele necesare pentru soluționarea cauzei. Pe această cale, observăm că nu a fost făcută o distincție clară dintre noțiunile puse în discuție în prezentul articol.

În aceste condiții, deși Curtea Constituțională utilizează în jurisprudența sa conceptele puterii sau autorității lucrului judecat, totuși Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nu operează în textul său cu aceste noțiuni. Pe de o parte, art. 123 alin. (2) din Codul de procedură civilă face parte din capitolul X „Probe și probațiune” și degreveză de probațiune. Pe de altă parte, art. 265 lit. b) din aceeași lege restricționează dreptul persoanei interesate de a înainta o nouă cerere de chemare în judecată între același părți cu aceleași pretenții și în același temei. La prima vedere, ambele desemnează elementele lucrului judecat evocate mai sus. În orice caz, ele produc efecte juridice doar dacă există o hotărâre irevocabilă. Drept urmare, esența art. 254 alin. (3) cuprinde atât puterea lucrului judecat cât și autoritatea lucrului judecat, și combină efectele teoretice ale ambelor concepte. În special, dacă hotărârea rămâne irevocabilă, părțile și ceilalți participanți la proces, precum și succesorii lor în drepturi nu pot înainta o nouă cerere de chemare în judecată cu aceleași pretenții și în același temei, nici să conteste în alt proces faptele și raporturile juridice stabilite în hotărârea judecătorească irevocabilă.

În consolidarea acestei afirmații, propunem două spețe soluționate de către instanțele naționale, care au fost supuse controlului judiciar european de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului. În primul caz [18, §§ 6-14], compania reclamantă a susținut că, în baza art. 123 alin. (2) al Codului de procedură civilă, instanțele naționale au acordat o pondere superioară unei hotărâri judecătorești irevocabile la care nu a participat. Curtea Europeană a învederat că, în toate sistemele juridice, autoritatea *res judicata* a unei hotărâri judecătorești definitive include limitări *ad personam* și *ad rem*. Cu toate acestea, acest lucru nu împiedică pronunțarea unei hotărâri împotriva unor terți, în sensul că poate avea o valoare probatorie ca o

prezumție contrară (simplă). În plus, Curtea Europeană a recunoscut că din principiul securității juridice rezultă că o parte care se bazează pe evaluarea făcută de o instanță într-un litigiu anterior, într-o problemă care apare și în cazul în care este parte, se poate aștepta în mod legitim ca instanța din acest caz să decidă litigiul în același sens ca și decizia anterioară, cu excepția cazului în care există un motiv valabil de derogare. Prin urmare, art. 123 alin. (2) din legea citată stabilește o prezumție de *res judicata*, care inversează sarcina probei. Însă, această prezumție ar putea fi contrazisă de dovada contrară, în temeiul articolului 123 alin. (4) din Codul de procedură civilă.

Exemplul respectiv se încadrează perfect în caracteristicile puterii lucrului judecat și furnizează ideea de impunere a unui adevăr judiciar în planul relațiilor juridice, constituind un mijloc de probă.

În al doilea caz [14, §§ 28-31], după pronunțarea sentinței definitive și, după caz, admiterea unor pretenții materiale, reclamanții au depus, în ordine civilă, o acțiune de reparare a prejudiciului material asupra căruia nu s-a pronunțat instanța penală. Curtea Supremă de Justiție a considerat că litigiul urmează a fi încetat în conformitate cu autoritatea lucrului judecat în acord cu art. 265 lit. b) din Codul de procedură civilă. Astfel, Curtea Europeană a statuat că articolul citat recunoaște autoritatea de lucru judecat, care constă din identitatea triplă a părților, obiectului și temeiurilor ambelor acțiuni. În mod corespunzător, instanțele naționale au respins acțiunea reclamanților fără a explica identitatea părților, a obiectului și a cauzelor cu acțiunile civile introduse în fața instanțelor penale. Prin urmare, instanțele de judecată nu au ținut cont de acești factori decisivi, fiind constatată o încălcare a art. 6 alin. (1) din CEDO.

Pe această cale, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a acceptat că autoritatea lucrului judecat poate constitui un impediment obiectiv pentru a intenta procese civile noi între aceleași părți, având același obiect și aceleași temeiuri.

Din analiza jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, se desprinde cu ușurință că aceasta corelează autoritatea de lucru judecat cu principiul securității raporturilor juridice. În special, dreptul la un proces echitabil în fața unui instanțe care este garantat de articolul 6 alin. (1) din CEDO trebuie să fie interpretat în lumina preambulului Convenției, care enunță preeminența dreptului ca patrimoniu comun al Statelor contractante. Unul dintre elementele fundamentale ale preeminenței dreptului este principiul securității rapoartelor juridice care estimează, printre altele, ca soluția atribuită de către instanța judecătorească în mod definitiv oricărui litigiu să nu fie mai mult pusă în cauză [13, § 61].

Securitatea raporturilor juridice presupune respectarea principiului *res judicata*, adică principiul caracterului irevocabil al hotărârilor judecătorești. Acest principiu cere ca nicio parte să nu aibă dreptul să solicite revizuirea unei hotărâri irevocabile și obligatorii, doar cu scopul de a obține o reexaminare și o nouă determinare a cauzei. Competența instanțelor ierarhic superioare de revizuire trebuie exercitată pentru a corecta erorile judiciare și omisiunile justiției, dar nu pentru a efectua o nouă examinare. Revizuirea nu trebuie considerată un apel camuflat, iar simpla existență a două opinii diferite cu privire la aceeași chestiune nu este un temei de reexaminare. O derogare de la acest principiu este justificată doar atunci când este necesară, pe motivul unor circumstanțe esențiale și convingătoare [15, § 98]. În mod corespunzător, casarea abuzivă a unei hotărâri judecătorești irevocabile nu întrunește condițiile unui proces echitabil consacrat în art. 6 alin. (1) din CEDO.

De asemenea, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a avut posibilitate de a se pronunța nu doar asupra anulării unui act judecătorec irevocabil, dar și în privința reaprecierii faptelor stabilite definitiv de o instanță judecătorească. În cazul de față [19, §§ 36-40], societatea reclamantă a pretins încălcarea principiului securității raporturilor juridice, pentru motivul că instanța națională a ignorat *res judicata* a unei hotărâri judecătorești definitive pronunțată pe aceleași fapte. Guvernul României a sugerat că principiul autorității de lucru judecat nu a fost încălcat în speță, întrucât nu a fost întrunită identitatea triplă: părțile, obiectul și cauza ambelor acțiuni. Pe baza principiului *res judicata*, Curtea Europeană a acceptat opinia Guvernului, însă nu a putut ignora faptul că cele două proceduri judiciare au vizat aceleași circumstanțe factuale, care au fost decisive pentru rezultatele acestora. Este de menționat că hotărârea este redactată în limba franceză, iar în § 38 Curtea Europeană a folosit sintagmele „*force de chose jugée*” și „*l'autorité de la chose jugée*”. În context, aceasta a notat că, într-adevăr, nu este vorba despre anularea unei proceduri judiciare, care a condus la o hotărâre judecătorească irevocabilă care a dobândit puterea de *res judicata* „*force de chose jugée*”. Dar se poate crede în mod rezonabil că noua apreciere a faptelor făcute de instanța de judecată, care a făcut-o să se pronunțe radical împotriva judecății anterioare, este problematică în ceea ce privește certitudinea juridică, or, reclamantul a așteptat în mod legitim ca aceleași instanțe să soluționeze rezultatul aceluiași litigiu în sensul unei decizii care are autoritate de lucru judecat „*l'autorité de la chose jugée*”. În consecință, instanța de contencios europeană a constatat că, prin reluarea unui anumit aspect care a fost deja hotărât și care a făcut

obiectul unei decizii finale și, în lipsa unui motiv întemeiat, instanțele române au încălcat principiul securității relațiilor juridice.

Pe baza celor prezentate, putem deduce că, la examinarea respectării echității procedurii în temeiul art. 6 alin. (1) al Convenției, Curtea Europeană nu a identificat criteriile speciale pentru demarcarea puterii lucrului judecat sau autorității lucrului judecat. De altfel, principiul securității raporturilor juridice înglobează ambele procedee juridice, constituind în egală măsură garanții esențiale ale unui proces echitabil.

Concluzii

În lumina celor relatate, considerăm că linia de delimitare a conceptului puterii lucrului judecat de autoritatea lucrului judecat, accepțiuni ale lucrului judecat, este una minimă și teoretică, iar uneori poate crea confuzii pentru justițiabili și chiar pentru instanțele judecătorești. Codul de procedură civilă nu a ales să trateze aceste noțiuni în mod expres și explicit, rezumând esența lor în art. 254 alin. (3) din Codul de procedură civilă. În definitiv, opinăm că introducerea principiului securității raporturilor juridice la nivel de principiu fundamental al dreptului procedural civil ar soluționa această dezbatere și ar consacra o garanție unică și fără echivoc pentru participanții la procesul judiciar. La conturarea acestei reguli procedurale, instanțele de judecată nu vor putea pune în discuție chestiuni apreciate definitiv de instanțele judecătorești și nu vor putea întreprinde măsuri care să afecteze situațiile juridice irevocabile sau drepturile dobândite, decât în situații în care, în condițiile stabilite de legea procedurală, acest lucru este necesar în interesul justiției pentru a corecta erorile judiciare sau omisiunile justiției.

Referințe bibliografice:

- Bacaci Al. *Excepțiile de procedură în procesul civil*. Cluj-Napoca: Dacia, 1983. 248 p.
- Belei E. ș.a. *Drept procesual civil. Partea specială*. Chișinău: Lexon, 2016. 490 p.
- Belei E. Puterea de lucru judecat a tranzacției. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2013, nr. 3(26), p.16-20.
- Ciobanu V. M. ș.a. *Noul Cod de procedură civilă. Comentat și adnotat*. Vol. I. București: Universul Juridic, 2013. 1316 p.
- Ciobanu V.M. *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*. Vol. II. București: Național, 1997. 734 p.
- Decizia Curții Constituționale nr. 16 din 9 februarie 2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 14g/2018. <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=433&l=ro> (vizitat 13.07.2020).
- Decizia nr. 1777/2015 din 25 iunie 2015, Secția a II-a civilă a Înaltei Curți de Casație și Justiție. <http://www.scj.ro/1093/Detaili-jurisprudenta?customQuery%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=127524> (vizitat 30 iunie 2020).
- Deleanu I., Mărgineanu V. *Prezumțiile în drept*. Cluj-Napoca: Dacia, 1981. 232 p.
- Deleanu I. *Tratat de procedură civilă*. Vol. II. Ediția II. București: CH Beck, 2007. 920 p.
- Deleanu I. *Tratat de Procedură Civilă*. Volumul II. Noul Cod de procedură civilă, Universul Juridic, București 2013. 835 p.
- Hotărârea Curții Constituționale nr. 32 din 17 noiembrie 2016 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi referitoare la executarea creanțelor împotriva statului. <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=597&l=ro> (vizitat 09.10.2020).
- Roșu C., Dănilă L. *Drept procesual civil*. Ediția a 5-a. București: C.H. Beck, 2007. 510 p.
- Speța *Brumarescu c. România*, hotărârea din 28 octombrie 1999. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122775> (vizitat 30.06.2020).
- Speța *Cocu și Calentiev c. Moldova*, hotărârea din 9 aprilie 2019. <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2019/08/Cocu-%C8%99i-Calentiev-v.-RM-rom.pdf> (vizitat 01.07.2020).
- Speța *Oferta Plus SRL c. Moldova*, hotărârea din 19 decembrie 2006, definitivă din 23 mai 2007. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112643> (vizitat 01.07.2020).
- Stoenescu I., Zilberstein S. *Drept procesual civil. Teoria generală*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1983. 540 p.
- Tăbărcă M. *Drept procesual civil*. Vol. I. București: Universul Juridic, 2008. 778 p.
- Affaire Lady S.R.L. c. Moldova*, CEDH, 23.10.2018, definitiv 23.01.2019. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187305> (vizitat 01.10.2020).
- Affaire Siegle c. Roumanie*, CEDH, 16.04.2013, definitiv 16.07.2013. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-118571> (vizitat 01.10.2020).
- Гурвич М.А. Судебное решение. Теоретические проблемы, Москва: Юридическая литература, 1976. 176 с.
- Зейдер Н.Б. Судебное решение по гражданскому делу. Москва: Юридическая литература, 1966. 192 р. *Apuđ*: Гурвич М.А. Лекции по советскому гражданскому процессу. Москва: ВЮЗИ, 1950. 164 с.
- Сахнова Т.В. Курс гражданского процесса, 2-е изд. Москва: СТАТУТ, 2014. 784 с.
- Ярков В.В. Гражданский процесс: учебник для вузов. Москва: Wolters Kluwer, 2006. 703 с.

CZU: 347.256(478)

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.3\(58\).02](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.3(58).02)

CONSTRUCȚIA JURIDICĂ A SUPERFICIEI PÂNĂ LA MODERNIZAREA CODULUI CIVIL AL REPUBLICII MOLDOVA ȘI PREMISELE CE AU CONDUS LA MODIFICAREA CODULUI CIVIL

Constanța OBADĂ,
doctorandă,

Școala Doctorală de Științe Juridice, USM
<https://orcid.org/0000-0002-9291-5552>

SUMAR

Scopul prezentei lucrări este de a evidenția problemele ce țineau de clarificarea esenței și a construcției juridice a dreptului de suprafață, așa cum ea a fost reglementată inițial de legiuitorul moldav (până la 01.03.2019), datorită faptului că în literatura de specialitate autohtonă existau opinii diferite cu referire la acest subiect, fapt care, în consecință, a dus și la interpretarea echivocă a normelor de drept din aceeași materie, iar această interpretare, respectiv, oferea diferite soluții de aplicare practică a normelor referitoare la instituția suprafeței. Astfel, prin prezenta lucrare s-a analizat evoluția dreptului de suprafață în timp și s-au evidențiat premisele care au condus la modificarea mai multor norme ce reglementează instituția suprafeței, dar și a conceptului de bun imobil, în general.

Cuvinte-cheie: drept de suprafață, drept real, drept privat roman, accesiu imobiliar, drept de proprietate, drept de folosință, construcție, terenul altuia, înstrăinare.

Suprafața, ca instituție juridică și prototip al celei existente în zilele noastre a apărut încă în dreptul privat roman. *Ab initio*, suprafața era considerată de către jurisconșulii romani ca fiind o locațiune perpetuă, astfel că dreptul de proprietate asupra construcției era considerat a fi inseparabil de dreptul de proprietate asupra terenului pe care se afla construcția, în virtutea

LEGAL CONSTRUCTION OF THE SUPERFICIES UNTIL THE MODERNIZATION OF THE CIVIL CODE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA AND THE BACKGROUND WHICH LEAD TO THE AMENDMENT OF THE CIVIL CODE

SUMMARY

The purpose of this paper is to highlight the issues related to the clarification of the essence and legal construction of the surface right/superficies, as initially regulated by the Moldovan legislator (until 01.03.2019), due to the fact that in the local literature there were different opinions with reference to this subject, which, consequently, led to the equivocal interpretation of the norms of law in the same matter, and this interpretation, respectively, offered different solutions of practical application of the norms regarding the institution of superficies. Thus, in this paper was analyzed the evolution of the right of superficies over time and highlighted the premises that led to the change of several rules governing the institution of superficies, but also the concept of real estate, in general.

Key-words: surface right, real law, Romanian private law, real estate accession, property right, right of use, construction, someone else's land, alienation.

principiului *superficies solo cedit* (ceea ce este la suprafață, aparține solului). Dreptul care era cunoscut sub denumirea sa de *Jus Superficium* [8] presupunea prerogativa pe care o avea o persoană să utilizeze terenul grevat cu suprafață, denumit *superficiar*. În virtutea acestui drept, *superficiarul* putea transmite suprafața prin moștenire, precum și de a o greva în alt mod, în ciuda faptului că construcția nu-i aparținea.

Pentru a înțelege mai bine evoluția dreptului de suprafață în Republica Moldova, vom face o mică incursiune în istoria reglementării dreptului

de proprietate pe teritoriul Republicii Moldova, or, acesta este fundamentul și izvorul nașterii oricărui drept real, fiind cel mai complet, fiindcă întrunește în mâinile proprietarului toate atributele acestui drept, și anume: dreptul de posesiune, dreptul de folosință și dreptul de dispoziție [2, p. 589].

Până la adoptarea Legii cu privire la proprietate, nr. 459-XII din 22 ianuarie 1991, persoanele nu puteau deține în proprietate terenuri, ci doar construcții. Astfel, am putea să afirmăm că existau raporturi juridice asemănătoare celor oferite de instituția superficiei, deși nereglementate expres ca drept de suprafață. Odată cu adoptarea legii sus-menționate, precum și a Legii cu privire la privatizare, nr. 627-XII din 4 iulie 1991, legiuitorul a acordat posibilitatea de dobândire a terenului în proprietate, fapt care a servit drept premiză pentru unificarea dreptului de proprietate atât asupra clădirii cât și a terenului aferent acesteia. Mai mult, Legea privind prețul normativ și modul de vânzare-cumpărare a pământului, nr. 1308-XIII din 25.07.1997, în art. 3, alin. (3) prevede că *terenurile pe care sunt amplasate construcții, instalații ingineresti, plantații multianuale și alte bunuri imobiliare se vând concomitent cu înstrăinarea bunurilor imobiliare (s.a.)*. Prin urmare, concluzia ce se impune este că terenurile ce aparțin statului sau unităților administrativ-teritoriale pe care sunt amplasate construcții (instalații etc.) nu pot fi vândute separat, ci doar împreună cu construcțiile. Iar construcțiile puteau să nu aparțină statutului sau unităților administrativ-teritoriale, ci unui subiect de drept privat. Per a contrario, construcțiile, instalațiile ingineresti, plantațiile multianuale și alte bunuri imobiliare puteau face obiectul unor înstrăinări separate, fără a fi necesară și înstrăinarea terenului. Ținând cont de perioada adoptării și de obiectul de reglementare a respectivei legi, precum și interpretând sistemic normele legale cuprinse în legile sus-menționate, considerăm că aceste prevederi erau și sunt în continuare destinate cazurilor de înstrăinare a terenurilor proprietate a statului, care urmau a fi privatizate, logica legislatorului constând în faptul că se urmărea și se urmărește în continuare consolidarea dreptului de proprietate a deținătorului de teren cu cel de proprietate asupra construcției.

În același context, este relevantă prevederea art. 4, alin. (2) din Legea privind administrarea și deținerea proprietății publice, nr.121-XVI din 04.05.2007: *terenurile aferente bunurilor care se privatizează sau bunurilor private, precum și terenurile destinate construcțiilor se privatizează în condițiile prezentei legi, ale Legii privind prețul normativ și modul de vânzare-cumpărare a pământului, ale altor legi și ale regulamentelor aprobate de Guvern.*

Odată cu intrarea în vigoare a noului Cod civil din 06.06.2002, s-a stabilit regula, potrivit căreia *tot ceea ce produce bunul, precum tot ceea ce unește bunul ori ce se încorporează în el ca urmare a faptei proprietarului, a unei alte persoane ori a unui caz fortuit revine proprietarului, dacă legea nu prevede altfel (art. 317, în redacția de până la 01.03.2019)*. Acest articol conținea o prevedere generală referitoare la orice bun, fie acesta mobil sau imobil, astfel că altceva ar putea fi prevăzut doar de lege.

Ținând cont de cele expuse mai sus și de scopul prezentei lucrări, vom încerca să analizăm în continuare aspectele ce țineau de construcția juridică a dreptului de suprafață, dat fiind faptul că în literatura de specialitate autohtonă se conturaseră câteva opinii referitoare la acest subiect. Astfel, ținem să menționăm că-i dădeam dreptate profesorului Victor Volcinschi atunci când dumnealui afirma că situația dreptului de suprafață nu este atât de simplă și univocă, așa cum susțineau unii autori cu referire la adoptarea unuia dintre conceptele existente [9, p. 233].

Potrivit art. 443, alin. (1) al Codului civil al Republicii Moldova (în redacția de până la 01.03.2019), **suprafața era dreptul real imobiliar de a folosi terenul altuia în vederea edificării și exploatării unei construcții, deasupra și sub acest teren, sau a exploatării unei construcții existente**. Deși, la o primă vedere, s-ar părea că definiția dreptului de suprafață nu ar fi ridicat semne de întrebare în ceea ce privește construcția juridică sau esența acestuia, în literatura de specialitate autohtonă s-au conturat trei opinii referitoare la titlul pe care îl deține edificatorul sau exploatatorul asupra construcției.

Astfel, o primă viziune se referea la faptul că, datorită prevederii cuprinse în art. 443, alin. (5) (în redacția de până la 01.03.2019) – și anume: „Construcția este o parte componentă esențială a dreptului de suprafață” – s-ar fi impus concluzia că suprafațiarul nu era proprietar al construcției, deși dreptul său conținea prerogativa de a folosi construcția, iar ca bun patrimonial încorpora valoarea acesteia [1, p. 242]. Potrivit autorului, dreptul de suprafață consta în însăși folosința terenului, de către suprafațiar, pentru a exploata construcția existentă sau pentru a edifica și exploata una. Fiind un dezmembrământ al dreptului de proprietate (chiar dacă nu în forma sa clasică), suprafața presupunea existența unei grevări asupra suprafeței și/sau subfeței terenului, astfel proprietarul terenului fiind limitat în a folosi și poseda porțiunea de teren pe care s-ar fi edificat sau urma a fi ridicată construcția.

O a doua viziune [3, p. 72-73], referitoare la construcția și esența dreptului de suprafață, era cea, potrivit căreia suprafațiarul ar fi *proprietarul construcției (s.a.)* care se află pe terenul altuia,

esența suprafeței ca dezmembrământ al dreptului de proprietate constituind-o îngrădirea dreptului proprietarului de teren de a folosi porțiunea de teren pe care se afla construcția (sau unde aceasta urma a fi edificată).

A treia viziune [7, p. 28] constă în faptul că construcția juridică a dreptului de suprafață, în dependență de caz, ar fi putut lua forma atât a unității dreptului de proprietate asupra terenului și construcției cât și a dualității dreptului de proprietate asupra terenului și asupra construcției, în sensul că ar aparține diferitor proprietari.

Revenind la analiza construcției juridice a dreptului de suprafață adoptată inițial de legislatorul moldav, potrivit opiniei profesorului Victor Volcinschi, aceasta ar fi constat în existența a două drepturi de proprietate – unul asupra construcției ce aparținea unei persoane și altul asupra terenului ce aparținea unei alte persoane. Unul din argumentele stimabilului profesor este că ar trebui să ne imaginăm reacția persoanelor care investeau în construcția mansardelor sau care le cumpărau, dacă le-am fi spus că apartamentele de la mansarde nu le-ar fi aparținut cu drept de proprietate, ci ar fi aparținut proprietarului terenului sau imobilului deasupra căruia acestea sunt construite. În opinia noastră, acest argument nu era unul potrivit, deoarece, potrivit art. 443, alin.(7) al Codului civil (în redacția de până la 01.03.2019), *dreptul de suprafață nu putea fi limitat la o parte din construcție*, astfel că, în cazul mansardelor, nu ar fi vorba despre existența unui drept de suprafață, ci despre existența unei proprietăți comune în condominiu, care, în esență, nu este altceva decât o proprietate comună pe cote-părți forțată și perpetuă.

În același context, însă, nu îndrăznim să-l contrazicem pe profesorul Victor Volcinschi în afirmația sa, în ceea ce privește îmbinarea normelor juridice ce aparțineau a două concepte diferite existente în Europa continentală, ceea ce, fără îndoială, a dus la existența unor reglementări contradictorii și ambigue. Mai ales că legiuitorul nu preluase în totalitate normele propuse de Proiectul Codului civil [5, p. 106], care, la art. 497, alin. (2), prevedea: „Dreptul de proprietate asupra terenului, dacă legea nu prevede altfel, include în sine și: a) suprafața solului; b) subsolul; c) apele subterane ridicate la suprafață în formă de izvoare cu ajutorul fântânilor și pompelor; d) apele care se află la suprafață și nu se varsă (nu se unesc) nemijlocit cu alte ape ce se află pe terenul altuia; e) clădirile și construcțiile fixate durabil în sol; f) plantațiile multianuale”. Aceasta, în opinia noastră, a și condus la adoptarea unor reglementări contradictorii, dat fiind faptul preluării fracționate a prevederilor în materie de drepturi reale, or, atunci când se inter-

pretează normele de drept, urmează a se ține cont de prevederile legislative în ansamblu.

Potrivit unei alte opinii referitoare la construcția juridică a dreptului de suprafață – anume cea susținută de magistrul în drept și lectorul universitar Vitalie Pistriuga [7, p. 28], art. 443, alin. (5) al Codului civil (în redacția de până la 01.03.2019) ar fi trebuit să fie interpretat și aplicat după cum urmează:

- 1) într-o primă situație, atunci când construcția a fost ridicată de suprafațiar, acesta ar fi deținut dreptul de proprietate asupra construcției concomitent cu dreptul de folosință asupra terenului unei alte persoane, pe care această construcție a fost ridicată;
- 2) o altă situație ar fi fost aceea când suprafațiarul i-a fost transmisă cu drept de proprietate construcția, fără dreptul de proprietate asupra terenului, suprafațiarul aparținându-i dreptul de proprietate asupra construcției concomitent cu dreptul de folosință asupra terenului unei alte persoane, pe care exista această construcție;
- 3) un al treilea caz, atunci când asupra construcției a fost constituit dreptul de suprafață în scopul exploatării acesteia, construcția aparținând cu drept de proprietate proprietarului de teren, suprafațiarul având doar un drept de folosință atât asupra construcției cât și asupra terenului pe care aceasta a fost ridicată.

După cum spuneam supra, potrivit art. 317 al Codului civil al R. Moldova (în redacția de până la 01.03.2019), *tot ceea ce produce bunul, precum tot ceea ce unește bunul ori ce se încorporează în el ca urmare a faptei proprietarului, a unei alte persoane ori a unui caz fortuit revine proprietarului, dacă legea nu prevede altfel*. Această normă este interpretată a fi una imperativă, care nu permite derogare [6, p. 813]. Vorbind despre imobile (acestea fiind obiectul de studiu al prezentei lucrări și constituind obiect al dreptului de suprafață), art. 329, alin. (1) al Codului civil al R. Moldova (în redacția de până la 01.03.2019) prevedea: *construcțiile și lucrările subterane sau de la suprafața terenului sunt prezumate a fi făcute de proprietarul terenului pe cheltuiala sa și îi aparțin acestuia până la proba contrară* (s.a.). Anume sintagma „până la proba contrară” ridică unele semne de întrebare referitoare la proprietatea asupra construcției a suprafațiarului.

Așa cum susține dr. Sergiu Baieș în comentariul la Codul civil și în „Manualul judecătorului pentru cauze civile” [6, p. 813], alin. 1 al art. 329 (*accesiunea imobiliară*, în redacția de până la 01.03.2019) stabilea o dublă prezumție, și anume: construcțiile și lucrările subterane sau de la su-

prafața terenului erau prezumate a fi făcute 1) de proprietarul terenului și 2) pe cheltuiala sa. Anume în așa mod ar fi trebuit să fie interpretat alin. 1 al art. 329 (în redacția de până la 01.03.2019) și nicidecum în sensul că sintagma „până la proba contrară” s-ar fi referit la un alt concept al dreptului de superficie, în sensul existenței a două drepturi de proprietate în cadrul superficiei [3, p. 233]. Astfel, proba contrară s-ar fi admis nu pentru a demonstra dreptul de proprietate asupra construcțiilor și lucrărilor, dar pentru a demonstra că sunt făcute de către un terț și că sunt făcute pe cheltuiala acestuia. În cazul în care ar fi demonstrat acest lucru, terțul nicidecum nu ar fi obținut dreptul de proprietate, dar i s-ar fi aplicat regulile cuprinse în alin. (3) și (4) ale art. 329 Cod civil al R. Moldova (în redacția de până la 01.03.2019). În dependență de faptul dacă terțul era de bună sau rea-credință, acesta ar fi putut sau nu fi obligat la ridicarea construcțiilor sau lucrărilor efectuate pe terenul care nu-i aparținea. Pentru că, dacă am fi admis și interpretat art. 329, alin. 1 (în redacția de până la 01.03.2019) în sensul aparținerii cu drept de proprietate a construcțiilor și a plantațiilor terțului (interpretând că acesta aduce proba contrară cerută de alin.1), atunci aplicarea celorlalte alineate ale aceluiași articol s-ar fi redus considerabil și s-ar fi făcut doar în foarte puține cazuri.

În opinia noastră, ținând cont de faptul că până la modernizarea Codului civil, odată cu adoptarea Legii nr. 133 din 15.11.2018, legiuitorul statuase că: 1) construcția este o parte componentă esențială a dreptului de superficie (art. 443, alin. (5)), 2) dreptul de superficie nu se stinge prin demolarea sau pieirea construcției (art. 445); 3) în cazul în care superficialarul nu a ridicat construcția în termenul specificat în actul juridic privind instituirea superficiei sau dacă încalcă obligația privind conservarea construcției, proprietarul terenului are dreptul să ceară stingerea dreptului de superficie (art. 450); 4) la stingerea dreptului de superficie, construcția aflată pe teren se transmite *de drept* (s.a.) proprietarului acestuia (art. 451, alin. (1)); 5) superficialarul nu are dreptul, la stingerea dreptului de superficie, de a ridica construcția sau părți ale ei (art. 451, alin (4)) și chiar formularea noțiunii legale a superficiei (art. 443, alin.(1)): „superficia este dreptul real de a folosi terenul altuia în vederea edificării și **exploatării** (s.a.) unei construcții [...]”, demonstrau că esența dreptului de superficie consta în grevarea terenului cu sarcina folosinței suprafeței sau subfeței acestuia pentru edificarea și exploatarea sau doar exploatarea unei construcții. Prin termenul de „**exploatare**”, potrivit dicționarului explicativ al limbii române, se înțelege acțiunea de a exploata, ceea ce înseamnă „a folosi, a pune

în valoare o resursă” [4]. Considerăm că, datorită unei asemenea formulări, se consolida ideea construcției juridice a dreptului de superficie drept una „unitară”, în sensul că ambele bunuri imobile aparțineau proprietarului de teren, superficialarul având prerogativa doar de a utiliza terenul pus la dispoziție pentru ridicarea și exploatarea (folosirea și punerea în valoare) construcției.

Pe de altă parte, însă, ținem să atragem atenția asupra definiției construcției cuprinse în Legea cadastrului bunurilor imobile, nr. 1543-XIII din 25.02.1998, care, în redacția de până la 01.03.2019, suna în felul următor: construcția este o *clădire sau construcție legată solid de pământ a cărei strămutare este imposibilă fără cauzarea de prejudicii destinației ei. Poate fi obiect independent al înregistrării de stat (s.a.)*. Întrebarea firească care apărea la lectura acesteia era: care ar putea fi cazurile când construcția ar fi servit drept obiect independent al înregistrării de stat? Ca o variantă de răspuns am fi putut admite cazul existenței dreptului de proprietate asupra caselor (ca obiect independent al înregistrării) al persoanelor care au construit pe terenul statului, în perioada de acțiune a vechiului Cod civil (cel din 1964). Astfel, acești proprietari de case/construcții puteau înstrăina dreptul de proprietate asupra acestora fără anumite limitări, organul cadastral asigurând înregistrarea acestor drepturi.

O altă confuzie referitor la calitatea și construcția juridică a superficiei era și cea cuprinsă în art. 329, alin. (5) (în redacția de până la 01.03.2019), conform căreia: *În cazul în care construcția este ridicată în parte pe terenul constructorului și în parte pe un teren învecinat, proprietarul vecin poate dobândi proprietatea asupra întregii construcții, plătind constructorului o despăgubire, numai dacă cel puțin 1/2 din suprafața construită se află pe terenul său. În acest caz, el va dobândi și un drept de superficie asupra terenului aferent pe toată durata de existență a construcției*. Astfel, contrar concepției unitare, se admitea că proprietarul construcției ar putea fi altul decât cel al terenului, acesta dobândind o superficie, care, din aceste prevederi, reiese că ar consta din dreptul de a folosi și poseda terenul altuia în vederea exploatării construcției al cărei proprietar ar fi superficialarul. De asemenea, o altă prevedere ce reglementa nemijlocit instituția dreptului de superficie, care, de asemenea, crea dificultăți în interpretare, era cea cuprinsă în art. 447 Cod civil al R. Moldova (în redacția de până la 01.03.2021), potrivit căreia [...]: „În caz de înstrăinare a construcției de către superficialar, proprietarul terenului are dreptul de preemțiune”. Din această prevedere rezulta că superficialarul ar fi fost proprietarul construcției. Bănuim că legiuitorul a avut intenția de a pune accentul pe

faptul că, în cazul în care, la momentul constituirii suprafeței, construcția deja exista (dreptul de suprafață constând în exploatarea acesteia), iar ulterior suprafațiarul ar fi vrut să înstrăineze dreptul său asupra construcției (care, în esență, este dreptul de suprafață), proprietarul ar fi avut un drept de preemțiune, fapt care ar fi dus la reîntregirea dreptului său de proprietate.

Un alt aspect ce trezea îndoieli referitoare la construcția juridică a dreptului de suprafață era existența prevederii cuprinsă în art. 449 Cod civil al R. Moldova (în redacția de până la 01.03.2021) intitulat „Stingerea dreptului de suprafață”, și anume lit. b), potrivit căreia dreptul de suprafață se stinge *prin consolidare, dacă terenul și construcția devin proprietatea aceleiași persoane*. O asemenea formulare a textului legii conducea iarăși spre concluzia că dreptul de suprafață ar fi fost constituit din două drepturi de proprietate: unul asupra terenului și altul asupra construcției.

În ceea ce privește aplicarea în practică a instituției suprafeței după modelul de „unitate” a dreptului de proprietate asupra terenului și asupra construcției, trebuie să recunoaștem că aplicarea în practică a instituției suprafeței potrivit conceptului de unitate era destul de anevoioasă și greu de acceptat și de înțeles de către cetățeni. Era destul de complicat să explici cetățeanului de rând că construcția pe care o ridică, chiar dacă se făcea pe terenul altuia, nu-i aparținea cu drept de proprietate, dar cu drept de folosință.

Ca și completare a celor expuse mai sus, ținem să evidențiem și un aspect important de ordin practic, ca fiind cel mai des întâlnit și care a condus la modificarea Codului civil al R. Moldova în materie de suprafață, și anume: existența litigiilor în legătură cu situațiile în care proprietarul unui teren care transmitea terenul său în locațiune, la încetarea locațiunii rămânea cu un teren „ocupat” de construcția unui terț, neavând posibilitatea să-l valorifice și fiind obligat să tolereze existența construcției. Astfel că, proprietarul terenului nu avea nici o cale de a cere demolarea ei, dar nici nu putea forța terțul proprietar al construcției să-i vândă construcția și nici nu putea să forțeze terțul proprietar al construcției să cumpere de la el terenul. În mod special, nu era clară situația când locatarul nu plătea chiria, iar locatorul rezilia contractul, respectiv – rămânea nerezolvată problema referitor la apartenența construcției. Astfel, așa cum era până la modificări, proprietatea rămânea locatarului (fiind înregistrată în Registrul bunurilor imobile, drept proprietate a acestuia), ceea ce făcea fără rost desfacerea contractului de locațiune, atât timp cât locatarul continua să se folosească de teren, dar deja neavând obligația contractuală de plată a chiriei. De asemenea, un alt aspect im-

portant, practic, era cel referitor la problematica pe care o ridică natura dreptului pe care îl avea proprietarii apartamentelor în curs de construcție, pe terenul altei persoane, acest drept fiind incert ca conținut, fapt care putea să ducă la pretenții din partea proprietarului terenului. Faptul că proprietarii apartamentelor în construcții nu dețineau nici un drept asupra terenului nu le permitea acestora să decidă asupra modalității de amenajare a teritoriului, precum și asupra modalității de folosință a acestuia în comun.

Făcând o concluzie la cele expuse anterior, ținem să menționăm că toate ambiguitățile existente până la modernizarea Codului civil, atât la nivel legislativ cât și practic, pe care ne-am străduit să le punem în evidență în prezenta lucrare, au și condus la necesitatea intervenirii legiuitorului pentru a le perfecționa și îmbunătăți astfel ca să conducă la o aplicare practică corespunzătoare și în spiritul prerogativelor unui drept real, suprafața fiind considerată, în literatura de specialitate, ca fiind cel de-al doilea drept real, cel mai important, după dreptul de proprietate.

Referințe bibliografice:

1. Baieș S. ș.a. *Drept civil. Drepturi reale: teoria generală a obligațiilor*. Vol. II. Chișinău: Cartier, 2005. 526 p.
2. Băieșu A. ș.a. *Codul civil al Republicii Moldova: Comentariu. Art. 1-511*. Vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2006. 816 p.
3. Băieșu S. ș.a. *Ghidul judecătorului în materie civilă și comercială al Republicii Moldova*. Chișinău: Rolsi Media, 2004. 351 p.
4. Dicționar explicativ al limbii române. Ediția a II-a revăzută și adăugită. Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”. București: Univers Enciclopedic Gold, 2009. 1248 p.
5. *Drept moldovean*. Resp. de ed. M. Buruiană. Chișinău: Cartier, 2002. 464 p.
6. *Manualul judecătorului pentru cauze civile*. Ed. a 2-a. Coord. ed. Mihai Poalelungi. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013. 1198 p.
7. Pistriuga V. Unele aspecte legate de raporturile de suprafață în legislația Republicii Moldova. În: *Бизнес право*, 2005, № 10, с. 22-31.
8. Superficies – Wikipedia. <https://en.wikipedia.org/wiki/Superficies> (vizitat 07.09.2021).
9. Volcinschi V. Dreptul de suprafață în lumina analizelor de drept comparat. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria „Științe sociale”*, 2015, nr. 3(83), p. 231-238.

DREPT INTERNAȚIONAL

CZU: 341.1:061.1EU

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.3\(58\).03](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.3(58).03)

ABORDARE ISTORICO-JURIDICĂ A TRANSFORMĂRII COMUNITĂȚILOR EUROPENE, PREDECESOARELE UNIUNII EUROPENE, ÎNTR-UN MODEL INSTITUȚIONAL DIN REGIUNE

Mihai POALELUNGI,

doctor habilitat, profesor universitar interimar
<https://orcid.org/0000-0002-8270-5543>

Mihai POALELUNGI,

*referent juridic la Curtea Regională Karlsruhe,
doctorand, Germania*
<https://orcid.org/0000-0002-7269-7930>

A HISTORICAL AND JUDICIAL APPROACH ON THE TRANSFORMATION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES, THE PREDECESSORS OF THE EUROPEAN UNION, INTO AN INSTITUTIONAL MODEL ACROSS THE REGION

SUMMARY

The process of European integration has never followed a clear path and the current EU predecessors had never been by far the only efforts of the regional integration in Europe. Created in the 1950s, the European Communities as today's EU predecessors, have overdue emerged in a very broad area populated by international organizations and various cooperation institutions. This organization, only by matching economic and political challenges, succeeded in becoming the most important cooperation forum between European states. Although in the early 1950s the Western European states could often choose between various forms of regional cooperation, today the EU is frequently seen as the only available at the European level option and the only model of institutional governance.

Key-words: *the European Communities, the European Union, international cooperation organizations, international integration organizations.*

SUMAR

Procesul de integrare europeană niciodată nu a parcurs o cale limpede, iar predecesoarele UE de astăzi nu au fost nici pe departe singurele eforturi ale integrării regionale în Europa. Create în anii 1950, Comunitățile Europene, predecesoarele UE de astăzi, au apărut în mod întârziat într-un domeniu foarte larg populat de organizații internaționale și diverse instituții de cooperare. Doar confruntând provocările economice și politice această organizație a reușit să devină cel mai important for de cooperare pentru statele din Europa. Dacă la începutul anilor 1950 statele vest-europene puteau uneori alege între diverse forme de cooperare

regională, astăzi UE este adesea privită ca o singură opțiune disponibilă la nivelul Europei și singurul model de guvernanță instituțională.

Cuvinte-cheie: *Comunitățile Europene, Uniunea Europeană, organizații internaționale de cooperare, organizații internaționale de integrare.*

Majoritatea lucrărilor contemporane referitoare la construcția comunitară europeană încep cu o descriere a consecințelor celui de-al Doilea Răz-

boi Mondial, trasând o linie dreaptă de la crearea primelor Comunități Europene, până la edificarea Uniunii Europene (UE) contemporane. Analizele istorice, din contra, arată un proces constituit din mai multe alternative, erori, urcușuri și coborâșuri, dar și multiple tensiuni. Create în anii 1950, Comunitățile Europene, predecesoare ale UE de astăzi, au apărut în mod întârziat într-un domeniu foarte larg populat de organizații internaționale și diverse instituții de cooperare. Doar confruntând provocările economice și politice această organizație a reușit să devină cel mai important for de cooperare pentru statele din Europa, reprezentând astăzi o formă unică de cooperare a celor 27 de state suverane. Este o ultimă etapă în procesul de integrare europeană, care a luat naștere după cel de-al Doilea Război Mondial, proces inițiat de către șase state din Europa de vest pentru a promova pacea și dezvoltarea economică. Fondatorii acesteia au sperat că, prin renunțarea la anumite atribute de suveranitate în domeniile înguste, inițial economic, integrarea va încuraja și favoriza interdependența și va face ca un alt război să devină inimaginabil, inadmisibil.

Totuși, acest proces de integrare europeană niciodată nu a parcurs o cale limpede, iar țările predecesoare ale UE de astăzi nu au fost nici pe departe singurele eforturi ale integrării regionale în Europa. La începutul anilor 1950, când a fost creată Comunitatea Europeană pentru Cărbune și Oțel (CECO), prima predecesoare a UE, procesele de internaționalizare și globalizare au atins un punct culminant, când statele vest-europene nu mai formau entități de sine stătătoare. Pe fondul unei păci fragile, al dificultăților economice și sociale, sute de organizații și-au făcut apariția în întreaga lume, punându-se accentul în mod deosebit pe regiunea nord-atlantică și vest-europeană. În loc să accepte crearea unei singure instituții de cooperare și integrare în Europa, mai multe organizații își fac apariția după cel de-al Doilea Război Mondial [4, pp. 37-59].

Primele încercări de cooperare între statele Europei occidentale sunt marcate de principiile abordării interguvernamentale, care, în esența lor, relevă dorința statelor de a-și păstra neatinsă suveranitatea în cursul procesului de cooperare. Astfel, în 1948 ia naștere Organizația Europeană de Cooperare Economică (OECE), considerată în doctrina internațională ca fiind unul dintre cele mai importante rezultate ale eforturilor Europei de vest de a rezista comunismului, organizație menită să gestioneze, în comun, ajutorul american atribuit de SUA prin Planul Marshall. Generalul Marshall, secretar de Stat al Statelor Unite ale Americii, a ținut un discurs la Universitatea Harvard, prilej cu care a anunțat că Statele Unite ale Americii vor acorda un ajutor financiar substanțial, cu condiția ca ace-

te țări (cărora trebuia să le aparțină inițiativa) să elaboreze un program coordonat clar de redresare economică pentru o eficacitate sporită [10].

Importanța OECE a scăzut atunci când finanțarea Planului Marshall a luat sfârșit și accentul cheltuielilor americane a fost mutat pe obiective militare, prin înființarea, în 1949, a Organizației Tratatului Atlanticului de Nord (NATO), care instituționalizează legătura de apărare dintre SUA și Europa, fiind dotată, începând cu anul 1950, ca structură militară. Începând din anul 1961, OECE poartă denumirea de Organizația Economică de Cooperare și Dezvoltare (OECD), având ca scop stabilitatea și dezvoltarea economică mondială, asigurând un nivel de trai ridicat tuturor cetățenilor statelor membre. La 5 mai 1949, pentru a completa pe plan politic organizațiile OECE (economică) și NATO (militară), a luat naștere Consiliul Europei, care asigură la ora actuală cel mai eficient mecanism de protecție și promovare a drepturilor omului prin intermediul Curții Europene a Drepturilor Omului, dar și prin identificarea noilor amenințări la adresa drepturilor omului și demnității umane, promovarea educației și formării în domeniul drepturilor omului [1, pp. 5-7].

Acestea sunt doar câteva exemple de alternative regionale, or, procesul de integrare europeană a luat naștere într-un vid internațional: națiunile trebuiau să aleagă între prezervarea suveranității naționale sau modelul de integrare comunitară. Începând cu anii '50 ai secolului trecut, își fac apariția în regiune organizații mai restrânse, de integrare, și anume Comunitățile Europene. Un actor întârziat în acest proces, Comunitățile Europene ilustrează câteva lecții din istoria cooperării și integrării regionale. Acesta reflectă noile tendințe de a ține cont de sfera geografică mai îngustă, care să cuprindă state comparabil omogene, în detrimentul unui număr mare de state. În al doilea rând, acest actor a întruchipat tendința de a oferi prioritate integrării sectoriale, în detrimentul celei globale și, respectiv, politice. În al treilea rând, Comunitățile Europene au optat pentru un model mai profund și intens de integrare (abandonând schema cooperării dintre state) cu un corp legal mai solid decât cel existent la nivelul organizațiilor regionale de cooperare (OECE, Consiliul Europei ș.a). Aceasta a fost posibil doar datorită omogenității, dar și a numărului mic al actorilor participanți [8, p. 201]. În raport cu prioritățile politice globale promovate de către organizațiile de cooperare din regiune, predecesoarele UE, din contra, erau preocupate de domenii sectoriale mai înguste, mai ales pe chestiuni economice. Această tendință s-a consolidat după eșecul creării Comunității Europene pentru Apărare (CEA) și Comunității Politice Europene (CPE) în anul 1954. În urma fondării CECO, s-a declanșat un val de eu-

forie de a crea și alte comunități europene, ca, de exemplu, CEA, propusă la 24 octombrie 1950 de prim-ministrul Franței, Rene Pleven [6, p. 4]. CEA implica, în principiu, controlul internațional asupra unei potențiale înarmări a Germaniei. Acesta, însă, eșuează în final chiar din cauza Franței, a cărui Parlament refuză să ratifice tratatul semnat, ceea ce ar însemna preluarea de către ea a unui comandament militar european [9, p. 10]. O altă încercare a fost Comunitatea Politică Europeană, tratatul căreia, însă, la fel, eșuează să fie ratificat în Parlamentul francez [13, p. 10]. Astfel, devine clar că Europa la acel timp încă nu era gata pentru o integrare politică atât de strânsă, iar domeniul economic – mai puțin afectat de opozițiile naționale decât alte domenii – devine terenul consensual al cooperării supranaționale. Rolul secundar al Comunităților Europene, sub radarul celor mai urgente preocupări în materie de politică internațională, i-a oferit UE un spațiu mai liber pentru dezvoltare și pentru transformare. Concentrarea pe priorități sectoriale explică, de asemenea, motivul pentru care Comunitățile Europene nu au fost cel mai important for de integrare regională a statelor europene. De exemplu, Comunitatea Europeană nici măcar nu a monopolizat chestiunile legate de comerț și de guvernare economică. Circa douăzeci de organizații regionale, cea mai proeminentă fiind OECD, erau destul de active în acest domeniu, inclusiv în statele vest-europene [8, p. 203].

Din momentul constituirii sale, CECO deja avea puteri superioare în comparație cu organizațiile internaționale din regiune. Din cauza dimensiunii sale supranaționale, grație căreia statele și-au cedat anumite atribute de suveranitate Înaltei Autorități, a fost posibilă adoptarea deciziilor obligatorii din punct de vedere juridic, cu efect și aplicabilitate imediată în statele membre, fără a fi necesară implementarea acestor decizii în ordinea juridică internă. Conceptul supranaționalismului a definit o nouă metodă comunitară în cadrul CECO, desemnând și începutul reorganizării Europei. Aceasta a fost folosită în art. 9 al tratatului care reglementa atribuțiile și modul de funcționare a Înaltei Autorități: membrii Înaltei Autorități „se vor abține de la orice comportament incompatibil cu caracterul supranațional al funcțiilor lor. Fiecare stat membru este de acord să respecte acest caracter supranațional și să nu depună eforturi pentru a influența membrii Autorității superioare în exercitarea atribuțiilor lor” [12].

Părinții fondatori ai Comunității Europene au remarcat faptul că supranaționalismul este piatra de temelie a sistemului guvernamental. Acest lucru este consacrat astfel în Declarația Europei făcută la 18 aprilie 1951: „Europa trebuie să aibă un guvern comun creat cu scopul elaborării, promovării și im-

plementării politicii externe, celei de apărare, politicii economice, financiare și dezvoltării științifice comune” [11]. Prin semnarea acestui tratat, părțile participante dau dovada hotărârii lor de a crea prima instituție supranațională și că astfel pun adevărata bază a unei Europe organizate [13, pp. 39-40].

Chiar dacă termenul „supranațional” nu apare expres în textul tratatelor de la Roma din anul 1957 privind crearea CEEA și CEEA, acestea au avut un caracter „parțial supranațional”, fiind capabile să adopte decizii obligatorii, cu potențialul de a fi aplicate imediat pe teritoriul statelor membre. Anume această dimensiune supranațională este dovada elocventă de ce, inițial, cele trei Comunități europene au avut mai puține state membre decât alte organizații fondate la acea vreme în vestul Europei, cum ar fi OECD, Consiliul Europei ș.a. Multe state europene nu erau pregătite să transfere esențialul capacității decizionale unor structuri independente, supranaționale, cu un sistem juridic riguros. Specificitatea configurării legale, dar și a structurilor de guvernare explică de ce Comunitățile Europene au început cu un număr atât de mic de state. Caracterul *sui generis* (excepțional) al Comunităților scoate în evidență diferențele legale și administrative dintre acestea și celelalte organizații regionale, cel puțin – în primii ani de formare și de existență ale acestora [8, pp. 203-204]. Specificul organizațiilor supranaționale constă în faptul că o organizație supranațională reprezintă o uniune internațională în care puterea și influența statelor membre transcend granițele sau interesele naționale pentru a le împărtăși în luarea deciziilor și pentru a vota problemele legate de organismul colectiv. Beneficiile acestui concept sunt sinergiile derivate din politicile sociale și economice și o prezență mai puternică pe arena internațională. Prin urmare, diferența majoră între o organizație supranațională și cea interguvernamentală se manifestă prin faptul că într-o organizație supranațională există un organ independent care poate lua decizii în numele întregii Uniuni, decizii care vor fi obligatorii pentru toate statele membre, persoane fizice și juridice, iar în cadrul organizației interguvernamentale deciziile de o importanță majoră pentru statele membre sunt luate după consultarea cu toate statele și participarea acestora la procesul decizional.

Astfel, începând cu anii 1950, economiile celor șase state membre, inițial, și, ulterior, alte sectoare de politici deveneau tot mai mult administrate în comun. Deciziile luate mai înainte exclusiv de guvernele naționale devin hotărâri luate împreună cu alte guverne și cu instituțiile europene create în mod special. Guvernele au renunțat la dreptul exclusiv de a elabora legislația cu privire la anumite categorii de probleme (suveranitatea națională) în

favoarea unor procese decizionale comune cu alte guverne (suveranitatea partajată) [3, pp. 43-44]. În ansamblu, cooperarea regională și integrarea europeană devin într-un context postbelic un labirint de organizații care, parțial, s-au suprapus și au concurat între ele. La începutul construcției comunitare europene era greu de imaginat că Comunitățile Europene vor reuși într-o bună zi să depășească principalii săi concurenți regionali. Abia la începutul anilor 1970, Comunitățile Europene obțin poziția de lider față de organizațiile internaționale clasice, transformându-se în cel mai proeminent pioner instituțional din regiune [7, pp. 656-661].

Kiran Klaus Patel a identificat trei factori care explică de ce Comunitățile Europene au reușit să devină forul primar și dominant al integrării europene. Concentrarea pe realizarea Uniunii Vamale și a pieței interne a UE (inițial – piața comună a producției de cărbune și oțel, urmată de piața comună a Comunității Economice Europene, care și-a propus integrarea ansamblului economiilor statelor membre) s-a dovedit a fi crucială pe termen lung. Anume acest raționament economic a produs mai multe legături funcționale, declanșându-se un proces care cuprinde astăzi și alte domenii de politici. Dacă este să comparăm cu alte organizații internaționale din regiune care nu au reușit să-și extindă domeniile lor de cooperare trasate inițial și confruntându-se cu o puternică rezistență din partea statelor membre, Comunitățile Europene, pornind de la sectorul economic necontroversat alături de o abordare tehnocrată și aparent apolitică, au reușit să înglobeze sectoare de o mai mare importanță politică, care au implicat o reducere graduală a competențelor statelor membre.

Un alt factor important l-a constituit Dreptul Uniunii Europene. Dezvoltarea incrementală a propriei culturi juridice cu un pronunțat caracter obligatoriu (de la legislație până la punere în aplicare a acesteia) i-a oferit Comunității Europene un imens avantaj față de celelalte organizații din regiune. În general, organizațiile de cooperare se bazuau pe acordul de voință al statelor membre de a implementa la nivel național acordurile internaționale încheiate sub auspiciile lor. Din contra, în cadrul Comunităților Europene, chiar și persoanele fizice, în anumite condiții, erau îndreptățite să invoce legislația comunitară direct în fața Curții de Justiție. Acest element i-a oferit Curții Europene de Justiție o dinamică particulară, or, rolul acesteia a fost unul crucial în extinderea competențelor Comisiei Europene, dar și prin aplicarea unei ample interpretări a prevederilor tratatelor, orientate către realizarea obiectivelor pieței interne. Impactul dreptului Uniunii Europene, direct aplicabil și în mare parte independent de dreptul statelor membre, s-a dovedit a fi cea mai puternică armă a Uniunii.

Și cel de-al treilea factor ține de sistemul de finanțare a organizațiilor internaționale postbelice. Astfel, Comunitățile Europene au beneficiat de resurse financiare mari în raport cu alte organizații internaționale de cooperare. Mai mult, adoptarea unui sistem de resurse financiare proprii, începând cu anul 1970, le-a asigurat comunităților o relativă independență, în special la nivelul deciziilor legate de finanțarea Comisiei Europene și Parlamentului European. Compromisul și acordul a fost obținut cu greu, dar, odată pus în aplicare, acesta a oferit Comunităților Europene o anumită libertate și autonomie financiară pe care concurenții regionali le-ar fi putut doar visa. Kiran Klaus Patel susține că acești trei factori au propulsat Comunitățile Europene într-o poziție de supremație în raport cu organizațiile regionale vest-europene [8, pp. 205-208].

Pornind de la un sector îngust economic, UE a pătruns de-a lungul anilor gradual în marea majoritate a domeniilor de politici, aceasta în mare parte datorându-se raționamentului său economic. Această expansiune a domeniilor de politici gestionate de Comunitățile Europene (astăzi – UE) a implicat o revigorare a relațiilor de cooperare cu organizațiile internaționale din regiune. Astfel, Comunitățile Europene s-au inspirat din politicile și modelele de guvernare care, inițial, au fost implementate la nivelul altor organizații internaționale, adaptându-le la specificul construcției europene. Politica de mediu este un exemplu în acest sens, or, în anii 1970 problemele de mediu au fost pe larg internaționalizate, iar organizații precum Consiliul Europei, NATO sau OECD erau foarte active pe acest pilier. În aceeași perioadă, Comunitățile au reușit să surclaseze OECD în ceea ce privește politica comercială, iar în domeniul politicilor regionale și, din ce în ce mai mult, pe dimensiunea drepturilor omului Uniunea concurează puternic cu Consiliul Europei [8, pp. 209-210]. Sunt doar câteva exemple de politici elaborate și dezvoltate inițial de alte organizații internaționale, dar care au fost selectiv adaptate și integrate la nivelul UE, chiar mai mult – în anumite domenii, a ajuns să devină lider mondial [2].

În același timp, trebuie de menționat faptul că aceste dinamici accelerate ale procesului de integrare europeană au declanșat, uneori, procese disfuncționale, chiar de dezintegrare. Iar aceste procese au dus la apariția unui nou fenomen în UE, căci, de multe ori, doar un anumit număr de state membre și-au dorit sau au fost capabile să participe la noi proiecte menite să avanseze procesul de integrare europeană. Creșterea graduală a supremației Uniunii a fost un motiv pentru care termeni precum „Europa cu două viteze”, „geometrie variabilă”, „integrare diferențiată” au intrat în dezbaterile europene și au influențat procese și schimbări

politice. Procesul de extindere a Uniunii și mărirea numărului statelor membre a constituit un alt factor, la fel de important, care a contribuit la apariția acestui contracurent al integrării. Astfel, procesul de extindere a transformat Uniunea într-o entitate mai diversă și eterogenă, iar cu un număr mai mare de state devine din ce în ce mai dificil de menținut toate statele membre la bordul tuturor proiectelor europene. Diferențierea a fost de cele mai multe ori cea mai bună și mai ușoară soluție pentru aceste provocări. Deși publicul european era istoricește înclinat favorabil procesului de integrare europeană, mereu au existat tensiuni în cadrul Uniunii între acele state care doresc o Uniune tot mai strânsă, pentru ca integrarea europeană să progreseze, și cei care doresc să păstreze pentru UE un model interguvernamental mai pronunțat în vederea unei mai bune prezervări a suveranității naționale. Drept urmare, unele state au negociat clauze de non-participare pentru anumite aspecte ale integrării, cum este zona Euro și spațiul Schengen.

Crearea Uniunii economice și monetare, domeniului justiției și afacerilor interne, abolirea controalelor la frontierele interne sunt doar câteva exemple care demonstrează că procesul de integrare europeană a atins astăzi un nivel înalt. Uniunea a început să joace un rol din ce în ce mai puternic în domeniul de politici foarte importante, iar procesul țintește către o integrare politică mai profundă. Din punct de vedere științific, integrarea politică europeană a fost văzută în literatura de specialitate ca fiind un proces în cadrul căruia actorii politici din câteva modele naționale distincte sunt convingși să-și reorganizeze loialitățile. Activitățile politice sunt îndreptate către un centru nou, ale cărui instituții posedă sau solicită jurisdicție asupra statelor naționale preexistente. Rezultatul final al procesului de integrare politică este o comunitate politică nouă, suprapusă celor preexistente [15, p. 16]. Din punct de vedere practic, astăzi UE și-a asumat deja poziția de lider în anumite domenii, de exemplu, cel al schimbărilor climatice și cel al economiei, iar această poziție este una esențială pentru obiectivele mondiale și de securitate ale Europei [2].

Cu regret, însă, după 2009, odată cu intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona, când UE a fost investită cu personalitate juridică, nu s-a mai produs nici un transfer de competențe/politici pentru a fi gestionate la nivelul UE. Mai mult, în această perioadă s-au intensificat practicile statelor membre de a oferi prioritate interesului național, în detrimentul procesului de integrare europeană. Totuși, cu toate aceste provocări și crize multiple cu care s-a confruntat UE în ultimul deceniu, Comisia Europeană nu a încetat să încurajeze statele membre în vederea continuării și avansării procesului de integrare economică și politică, propunând

noi proiecte ambițioase precum Uniunea Digitală, Uniunea Sănătății, Uniunea Apărării ș.a. Dacă la începutul anilor 1950 statele vest-europene puteau alege între diverse forme de cooperare regională, astăzi, deseori, UE este privită ca o singură opțiune disponibilă la nivel european și singurul model de guvernanță instituțională.

Referințe bibliografice:

1. Cătană E.L., Toncean-Luieran I.-R. *Dreptul Uniunii Europene: istoric, instituții, izvoare, drepturi fundamentale*. București: Pro Universitaria, 2018. 237 p.
2. Discursul din 2021 privind Starea Uniunii. https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/so-teu-2021_address_ro.pdf (vizitat 14.09.2021).
3. Suceveanu N., Pozneacova V. Supranaționalism vs. interguvernamentalism în cadrul Uniunii Europene – Abordare politico-juridică. În: *Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale*, 2021 nr.1, Vol.16, p.35-54.
4. Akira I. *Global Community: The role of international organization in the making of the contemporary world*. Berkeley: University of California Press, 2002. 255 p.
5. Haas E.B. *The Uniting of Europe: Political, Social and Economic Forces 1950-1957*. Stanford, Calif.: Stanford University Press, 1968. 552 p.
6. Hakenberg W. *Europarecht*. München: Franz Vahlen, 2012. 225 p.
7. Lenz T., Burlikov A. Institutional pioneers in world politics: Regional institution building and influence of the European Union. In: *European Journal of International Relations*, 2017, Vol. 23(3), p.654-680.
8. Patel K.K., Why the EU became „Europe”. Towards a new history of EU. In: *Annals of the Fondazione Luigi Einaudi*, June 2020, Volume LIV, p.199-216.
9. Schmitt P. *Eine europäische Armee? Das Scheitern der EVG*. Norderstedt: GRIN GmbH, 2015. 20 p.
10. The „Marshall Plan” speech at Harvard University, 5 June 1947 <https://www.oecd.org/fr/general/themarshallplanspeechatharvarduniversity5june1947.htm> (accessed 05.11.2020).
11. The European Declaration. <https://www.oswaldmosley.com/european-declaration/> (accessed 02.09.2021).
12. Treaty establishing the European Coal and Steel Community (Paris, 18 April 1951) art. 9. https://www.cvce.eu/en/obj/treaty_establishing_the_european_coal_and_steel_community_paris_18_april_1951_consolidated_version_1997-en-ab08a-b1b-6476-44c5-965f-261f12315a88.html (accessed la 02.09.2021).
13. Weber P., Vögele A. *Die Europäische Politische Gemeinschaft - Der Versuch einer politischen Integration der sechs EGKS-Staaten*. Norderstedt: GRIN Verlag, 2008. 24 p.

CZU: 341.49

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.3\(58\).04](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.3(58).04)

APPLICATION OF UNIVERSAL JURISDICTION FOR WAR CRIMES IN NATIONAL LEGISLATIONS OF STATES: COMPARATIVE ANALYSIS

Alovzat Vilayet ALLAHVERDIYEV,
Ph.D. in Law, Professor of the UNESCO,
Chair on Human Rights and Information Law,
Law Faculty of Baku State University
<https://orcid.org/0000-0001-9442-3853>

(Continue for the last issue)

SUMMARY

The present article is dedicated to the meaning, nature and scope of the universal jurisdiction over war crimes as well as the use of universal jurisdiction in the practice of various states. The universal jurisdiction on war crimes can be considered as one of the cornerstones of the current international law areas, particularly international criminal law and international humanitarian law. In this regard, not only international courts, but also national judiciary applies the concept of universal jurisdiction while overviewing the criminal cases of world-wide importance.

The article deals with war crimes and the application of universal jurisdiction, which pose a serious threat to international peace and security. First of all, the essence of universal jurisdiction, the disagreement over its application and, consequently, its importance are touched upon. It has become the responsibility of states to prosecute or to extradite those convicted of war crimes, crimes against humanity, aggression and genocide, regardless of their nationality or home country. Of course, the goal here is to ensure that those convicted of international crimes that are dangerous to humanity go unpunished with no exception. There are many case examples from the national jurisdiction of different states and the article refers to specific court judgements in this regard. Finally, the author considers recommendations regarding the establishment of national legislation

APLICAREA JURISDICȚIEI UNIVERSALE PENTRU INFRAȚIUNILE DE RĂZBOI ÎN LEGISLAȚIILE NAȚIONALE ALE STATELOR: ANALIZĂ COMPARATIVĂ

SUMAR

Prezentul articol este dedicat semnificației, naturii și sferei jurisdicției universale asupra crimelor de război, precum și utilizării jurisdicției universale în practica diferitor state. Jurisdicția universală cu privire la crimele de război poate fi considerată drept una dintre pietrele de temelie ale dreptului internațional actual, în special – drept penal internațional și drept internațional umanitar. În acest sens, nu numai instanțele internaționale, ci și sistemul judiciar național aplică conceptul de jurisdicție universală în timp ce face o privire generală asupra cazurilor de importanță mondială.

Articolul tratează crimele de război și aplicarea jurisdicției universale, care reprezintă o amenințare serioasă pentru pacea și securitatea internațională. În primul rând, sunt abordate esența jurisdicției universale, dezacordul asupra aplicării sale și, în consecință, importanța acesteia. A devenit responsabilitatea statelor să judece sau să extrădeze pe cei condamnați pentru crime de război, crime împotriva umanității, agresiuni și genocid, indiferent de naționalitatea sau țara de origine. Desigur, scopul aici este să ne asigurăm că cei condamnați pentru crimele internaționale periculoase pentru umanitate rămân nepedepsiți fără nicio excepție. Există multe exemple de cazuri din jurisdicția națională a diferitelor state, iar articolul se referă la hotărâri specifice în acest sens. În cele din urmă, autorul ia în considerare recomandările privind stabilirea legislației naționale, ceea ce permite o aplicare mai eficientă a jurisdicției universale în legătură cu crimele de război.

Cuvinte-cheie: criminalitate internațională, responsabilitate penală, încălcări ale dreptului internațional, ius cogens, legislație națională, crime internaționale, crime de război, instanță penală internațională, jurisdicție universală, drept penal internațional.

what allows more efficient application of universal jurisdiction in connection with war crimes.

Key-words: *international criminality, criminal responsibility, international law violations, ius cogens, national legislation, international crimes, war crimes, international criminal court, universal jurisdiction, international criminal law.*

...There are some other advantages of the International Criminal Court over universal jurisdiction as well. The International Criminal Court has uniform and developed, unique, standards for exercising its jurisdiction. In universal jurisdiction, on the contrary, there is no unity and uniformity between the laws of universal jurisdiction of individual states in the definition of crimes and in what cases jurisdiction can be applied. Moreover, the International Criminal Court, as an independent international body, is comparatively far away of obstacles and influences that may be created by foreign and domestic political interests that irritate states. The International Criminal Court, as a specialized body, is well-established for investigative examinations and prosecution, with sufficient resources, professionalism and international support. Proponents of universal jurisdiction believe that the existence of a dual system will give countries more choice, and international justice will be established. In this case, we can conclude that the International Criminal Court and the universal jurisdiction, which make one impossible for the other, are two separate parts of a comprehensive approach to ending the impunity of perpetrators of serious international crimes.

The jurisdiction of the International Criminal Court will not replace the national jurisdiction, but will complement it. Naturally, national courts have a key role to play in the investigation and prosecution of crimes within their jurisdiction. According to the principle of complementarity, as noted above, the International Criminal Court will act only in cases where national courts are unwilling or unable to exercise jurisdiction. If a national court is able to exercise jurisdiction, the International Criminal Court, acting under Chapter VII of the UN Charter, may not intervene or be represented by the citizens of that State, except on the recommendation of the UN Security Council. The grounds for allowing a case to be heard by a court are clearly defined in the Statute. In addition, defendants and interested States may challenge the jurisdiction or admission of a case, whether or not they are parties to the Statute. In addition, they have the right to appeal any decision.

Universal jurisdiction is exercised regardless of the location of the crime and the nationality of the perpetrator. Thus, it is not primary the main territory or citizenship for this jurisdiction, but the nature of the act committed [2; p.79-80]. In 1996, a trial began in a Spanish court against a number of Argentine officers. The officers were accused of abducting and

killing Spanish citizens during the military junta's rule in Argentina from 1976-1983. Argentina flatly refused to cooperate; at the same time, it argued that the Spanish court had no jurisdiction over the acts committed in Argentina, and that the officers had already been convicted by an Argentinian court and later pardoned by the Argentine president. However, the Spanish court stated that it had jurisdiction over these acts, noting that crimes against humanity could be prosecuted anywhere. Investigating the circumstances of the case, the Spanish authorities appealed to the relevant Swiss authorities to find the secret bank accounts belonging to any of the defendants. The purpose was to use the money to compensate victims of crimes committed. The Swiss government complied with the request and ordered the freezing of the found bank accounts.

Under universal jurisdiction, crimes prosecuted are considered crimes against humanity because they are extremely serious crimes for jurisdictional arbitration. Therefore, the concept of universal jurisdiction is very close to the idea that some international norms are permanent or given to the whole world community, and the concept of «common international law» is very close to the idea that certain international legal obligations unite the whole world. Lots of prominent international NGOs (e.g. Amnesty International), proponents of universal jurisdiction, also considers that it should be the direct responsibility of States to prosecute perpetrators of crimes that pose a serious threat to international peace and security. There should be no refuge anywhere in the world for the perpetrators of genocide, crimes against humanity, war crimes, torture.

Former Secretary of State Henry Kissinger, in his book "The Pitfalls of Universal Jurisdiction", claims that universal jurisdiction violates the sovereignty of every state. [12] The widespread agreement that crimes against humanity should be prosecuted has prevented the proper role of international courts from being fully taken into account. Universal jurisdiction means promoting universal tyranny, as well as ruling tyranny. According to Henry Kissinger, if virtually any number of states can create such universal jurisdiction tribunals, the process can quickly turn into a political show with a political motive, serving as a tool to put a quasi-judicial seal on the enemies and opponents of the state. Apparently, a well-known figure like Kissinger opposed universal jurisdiction. Kissinger's claim was not unequivocally rejected. Kissinger's critique of universal jurisdiction was explained in two main ways:

- 1) The soon-to-be-established International Criminal Court.
- 2) The exercise of universal jurisdiction by national courts (in particular, the International Criminal Court will not use universal jurisdiction, but rather the traditional power of states to try crimes committed on their territory).

Kissinger claimed that the crimes listed in the Rome Statute of the International Criminal Court were vague and very sensitive to politicization. He noted that the statutory definition of war crimes stems from the Pentagon's widely accepted Geneva Conventions and Additional Protocols, which were in its military directives and adopted in 1977. Similarly, the Statute's definition of genocide is taken from the 1948 Genocide Convention, which was ratified by 131 countries, including the United States. The definition of crimes against humanity is taken from the Statute of the Nuremberg Tribunal. He said he did not believe the Statute would be innovative.

Benjamin Ferencz, an American lawyer who was one of 11 judges at the Nuremberg Trials, called Kissinger's approach «harmful» and said that the courts, set up by the UN Security Council in the 1990s with strong US support to punish war crimes in the former Yugoslavia and Rwanda, already convicted a number of criminals. Moreover, Ferencz reminded the decision by the British House of Lords, which upheld the legal validity of the arrest of former Chilean President Augusto Pinochet in Britain, accused of killing Spanish nationals in Chile, as well as the trial of Adolf Eichmann for genocide against Jews. Kissinger believed that a separate trial should be organized for each accused, but said that the trial would not be fair. Conversely, Benjamin Ferencz said this was completely unfounded, adding that the best way to make sure that the law is not abused as a weapon to resolve political disputes, is to use highly qualified judges from many countries to ensure a fair trial in accordance with internationally accepted standards [5]. Such a Court has already been established which is the International Criminal Court. Ferencz went on to say that innocent people should not be afraid of the rule of law, but should help punish the perpetrator. This suggests that Kissinger's views on existing international law were wrong and could be seen as an evasion of responsibility. At the same time, it is possible that this idea will set negative precedents in the future. The demand of the modern world is to punish those who have committed war crimes without any justification.

For the above-mentioned reasons, there are some states that have consistently advocated the application of universal jurisdiction. For example, in **Germany** German criminal law provides for the implementation of the principles of universal jurisdiction through genocide, crimes against humanity and war crimes through the norms of international law. The German Code incorporates the provisions of the Statute of the International Criminal Court into national law. Relevant provisions of German criminal law was enacted in 2002 and was applied only once until 2014, against Rwandan rebel leader Ignace Murwanashyaka, who was convicted in 2015 and was sentenced to 13 years in prison. In a similar way, in **France**, Article 689 of the French Criminal

Code includes offenses that can be prosecuted if committed by French citizens or foreigners outside the territory of France. Such violations include torture, terrorism, nuclear smuggling, piracy, hijacking.

Spain. Spanish law recognizes the principle of universal jurisdiction too. Paragraph 23.4 of the Judicial Organization Act, which entered into force on 1 July 1985, states that Spanish courts, Spanish citizens or foreigners may be deemed to have committed crimes of genocide or terrorism abroad under Spanish criminal law, as well as international treaties and conventions. It has jurisdiction over other crimes to be tried in Spain. Consequently, Rigoberta Menchú, who was awarded the Nobel Peace Prize in 1999, has filed a lawsuit against the Guatemalan military command in a Spanish court. Menchú's lawsuit against Guatemala's civil war violence was filed against high-ranking officials, and in September 2005 the Spanish Constitutional Court ruled that „the principle of universal jurisdiction takes precedence over national interests”. On July 7, 2006, six high-ranking officials were formally charged and summoned to the Spanish National Court. Moreover, in June 2003, Spanish Judge Balthazar Gartzon sentenced Ricardo Miguel Cavallo, a former naval officer extradited from Mexico to Spain, to prison on charges of genocide and terrorism during Argentina's military dictatorship.

Australia. Under the Australian Constitution, the Australian Supreme Court affirmed in 1991 the Australian Parliament's authority to exercise universal jurisdiction over war crimes in the case of Polyukhovich v. The United Nations [6]. Similarly, in **Belgium** in 1993, the Belgian parliament adopted a „right of universal jurisdiction”, often referred to as „Belgium's right to genocide”, which allows people convicted of war crimes, crimes against humanity and genocide to be tried. Along with the amendments to the Code of Criminal Procedure, Belgian courts now have an expanded form of active and passive identity jurisdiction over war crimes, crimes against humanity and genocide. Article 12 bis of the Preamble to the Code of Criminal Procedure empowers Belgian courts that Belgium has a contractual obligation to prosecute any crime committed outside Belgium.

Conclusion and recommendations. In conclusion, we may summarize that the application of universal jurisdiction in relation to international crimes that pose a serious threat to international peace and security must be protected and expanded. Yet, the development of national practices on the use of universal jurisdiction is not commonly accepted. In this regard, the establishment by international organizations (or maybe by the International Criminal Court or the International Court of Justice) of guidelines for the national application of universal jurisdiction could be of vital importance. It is recognized that international law is powerful when it is implemented and applied effectively in national legal systems.

Thus, the concept of universal jurisdiction, although having some new aspects for the traditional criminal legislation in national level, gets the real power only when it is considered by national governmental authorities. As it is examined before, some states voluntarily do so when the others do not express much willing to apply universal jurisdiction for war crimes, which is understandable. In the absence of international controlling mechanisms and binding implementation conditions it is far away from reality to demand world-wide punishment for the perpetrators of international war crimes. So, the first step here is to establish individual control-supervisory mechanisms what will later raise the entire meaning, role and stand of international criminal law as well as international humanitarian law. So far, international judiciary of other nature (e.g. the European Court of Human Rights, human rights committees, etc.) strives to examine the universal jurisdiction over war crimes in the context of the violations of absolute human rights such as prohibition of torture and slavery.

The essence of the principle of universal jurisdiction is to allow a state to exercise its authority over actions that have negative consequences for it, regardless of where these actions occur and by whom. National laws based on this principle are extraterritorial, i.e. they apply to actions outside the state, which in turn does not allow the accused to evade responsibility. As a result, despite opposition to the principle of universal jurisdiction, a number of countries today have adopted laws that support universal jurisdiction. Amnesty International noted in its report that a total of 163 of the 193 UN member states may exercise universal jurisdiction over common crimes within the framework of national law in connection with one or more crimes as required by international law. As of September 1, 2012, Amnesty stated that a total of 147 states had universal jurisdiction over one or more crimes under international law. Less than 166 states have defined at least one of the four crimes to which universal jurisdiction can be applied - war crimes, crimes against humanity, genocide, torture - as crimes in their national laws. In addition, 91 states have secured universal jurisdiction over ordinary crimes within the framework of national law, which may or may not constitute violations of international law [8].

The European Parliament's (EP) Subcommittee on Human Rights has launched an investigation into the application of the principle of universal jurisdiction. The aim of the study was to help the European Parliament to form an opinion and make a decision, as well as to provide practical recommendations on how to improve the application of the principle in EU member states and third countries, and it has been almost effective. These attempts again prove the original idea that the international justice is not just a conceptual theory and has significant practical meaning. And we should not further that uni-

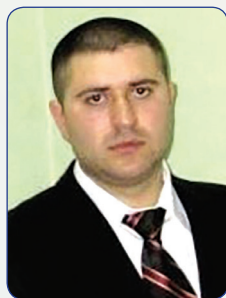
versal jurisdiction is the most effective method of ensuring and protecting justice at the international and national law levels.

Bibliography:

1. Aliyev A.I. Azerbaijan in the target of international crimes: legal analysis. Azerbaijan, Baku: „Nurlar” Publishing House, 2018, 176 p.
2. Bassionui M. C. Universal jurisdiction for international crimes: historical perspectives and contemporary practice // *Virginia Journal of International Law*, Volume 42 (1), 2001, pp. 81-162.
3. Cassese A. Is the bell tolling for universality? A plea for a sensible notion of universal jurisdiction // *Journal of International Criminal Justice*, Volume 1, Issue 3, December 2003, p. 589-595.
4. Chadwick M. Piracy and the origins of universal jurisdiction: on stranger tides? The Netherlands, Leiden: Koninklijke Brill, 2019, 238 p.
5. Ferencz B. B. A Nuremberg prosecutor's response to Henry Kissinger. Nuclear Age Peace Foundation. July 3, 2001. <https://www.wagingpeace.org/a-nuremberg-prosecutors-response-to-henry-kissinger/> (last access on 04.05.21).
6. High Court of Australia. Polyukhovich v Commonwealth („War Crimes Act case”) [1991] HCA 32; (1991) 172 CLR 501 (14 August 1991).
7. Huseynov L.H. International law. Coursebook. Azerbaijan, Baku: „Ganun” Publishing House, 2012, 368 p.
8. International Justice Resource Center. Universal jurisdiction. <https://ijrcenter.org/cases-before-national-courts/domestic-exercise-of-universal-jurisdiction/#:~:text=Amnesty%20International%20reports%20that%2C%20in,A%20Preliminary%20Survey%20of%20Legislation> (last access on 04.05.21).
9. Macedo S. Universal Jurisdiction National Courts and the Prosecution of Serious Crimes Under International Law. USA, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2006, 392 p.
10. O'Sullivan A. Universal jurisdiction in international criminal law. 1st edition. UK, Abingdon: Routledge, 2017, 234 p.
11. Princeton Principles on Universal Jurisdiction. Princeton University Program in Law and Public Affairs, Princeton Project on Universal Jurisdiction. 2001, 50 p. https://lapa.princeton.edu/hosteddocs/unive_jur.pdf (last access on 04.05.21).
12. Rome Statute of the International Criminal Court. A/CONF.183/9 of 17 July 1998. Published by the International Criminal Court in 2011. <https://www.icc-cpi.int/resource-library/documents/rs-eng.pdf> (last access on 04.05.21).
13. Roth K. The case for universal jurisdiction. Article in the newspaper „Foreign Affairs”, September/October, 2001. <https://www.foreignaffairs.com/issues/2021/100/3> (last access on 04.05.21).
14. Smis S., Van der Borgh K. Belgium: Act Concerning The Punishment Of Grave Breaches Of International Humanitarian Law // *International Legal Materials*, 1999, Volume 38(4), p. 918-925.
15. Stahn C. The law and practice of the International Criminal Court. 1st edition. Kindle Edition. Oxford University Press, 2015, 1326 p.

DREPT PENAL ȘI PROCESUAL PENAL

CZU: 343.343.3

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.3\(58\).05](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.3(58).05)CALIFICAREA INFRAȚIUNII UNICE REPETATE:
CAZUL FAPTEI DE HULIGANISM**Vadim PRISACARI,**

*procuror în Procuratura Anticorupție,
doctorand, Școala Doctorală în Drept,
Științe Politice și Administrative a Consorțiului
instituțiilor de învățământ ASEM
și USPEE „Constantin Stere”*
<https://orcid.org/0000-0001-5414-6943>

SUMAR

În prezentul articol științific este abordată problema calificării infracțiunii de huliganism atunci când aceasta apare în postura de infracțiune repetată. Se argumentează că, pentru a fi incident semnul circumstanțial agravant consfințit la lit.a) alin. (2) art.287 din Codul penal al Republicii Moldova, nu este imperios ca făptuitorul să fi săvârșit anterior un act de huliganism în varianta-tip. Infracțiunea unică repetată constituie o ficțiune juridică. Infracțiunile comise (care formează infracțiunea repetată) de facto reprezintă un concurs de infracțiuni, în timp ce, *de jure*, artificial, formează cuprinsul unei singure infracțiuni. În orice caz, infracțiunea repetată comportă enorme similitudini cu concursul de infracțiuni (formă a pluralității de infracțiuni), derivând din cea din urmă categorie juridică. Infracțiunea repetată nu constituie o deviație a recidivei infracționale (cealaltă formă a pluralității de infracțiuni). Infracțiunea repetată nu reprezintă o formă a pluralității de infracțiuni.

Cuvinte-cheie: *infracțiune unică, infracțiune repetată, mai multe intenții, condamnare penală, huliganism, ficțiune juridică, practică judiciară.*

QUALIFICATION OF THE REPEATED
SINGLE OFFENCE: THE CASE OF
HOOLIGANISM

SUMMARY

In this scientific article is addressed the issue of qualifying the crime of hooliganism when it occurs in the position of repeated crime. It is argued that in order to be incident the aggravating circumstantial sign enshrined in letter a) paragraph (2) art. 287 of the Criminal Code of the Republic of Moldova it is not imperative that the perpetrator has previously committed an act of hooliganism in the standard version. The repeated single offense is a legal fiction. The offenses committed (forming the repeated offense) de facto represent a multiple offences, while de jure, artificially, form the content of a single offense. In any case, the repeated crime bears enormous similarities to the multiple offences (a form of the plurality of offences), deriving from the latter legal category. Repeated crime does not constitute a deviation from criminal recidivism (the other form of plurality of offenses). Repeated crime is not a form of plurality of crimes.

Key-words: *single offence, repeated offence, multiple intentions, criminal conviction, hooliganism, legal fiction, judicial practice.*

Considerații generale

Autoarea A.-I. Stoian menționează: „În corespundere cu legislația penală a Republicii Moldova, infracțiunea repetată poate fi recunoscută în calitate de formă distinctă a unității infracționale, atunci când în Partea specială a Codului penal sunt formulate norme agravante care înglobează în sine două sau mai multe fapte săvârșite de către făptuitor în varianta tip, până la condamnarea sa definitivă [14, p. 57]”.

Din teza enunțată sunt desprinse mai multe trăsături definatorii ale infracțiunii unice repetate.

În primul rând, infracțiunea unică repetată este prezentă doar atunci când textul unei norme de incriminare cuprinde în calitate de semn circumstanțial agravant (calificativ) faptul săvârșirii infracțiunii de către o persoană care a mai săvârșit anterior o asemenea infracțiune. Prin urmare, legiuitorul este cel ce decide dacă repetarea unei infracțiuni de același fel trebuie să constituie circumstanță agravantă. În consecință, infracțiunea repetată reprezintă una dintre formele infracțiunii unice legale (*i.e.* este creată datorită voinței legiuitorului).

În al doilea rând, în conținutul infracțiunii unice repetate intră cel puțin două fapte infracționale (identice sau, în unele cazuri, omogene). De regulă, infracțiunile care formează conținutul infracțiunii unice repetate sunt înscrise în cadrul variantei-tip, consemnate la alin. (1) din textul articolului incriminatoriu. Drept excepție, infracțiunea repetată este prezentă și în situația în care una dintre fapte sau ambele fapte care formează conținutul infracțiunii repetate este (sunt) cuprinsă (cuprinse) în cadrul unei alte variante-tip sau în cadrul unei variante-agravate de infracțiune. Din aceste motive, provoacă reticență punctul de vedere aparținându-i autoarei A.-I. Stoian (susindicat), potrivit căruia infracțiunea repetată trebuie să conțină în sine două sau mai multe fapte prevăzute în varianta-tip.

În acest sens, cazul infracțiunii de huliganism este elocvent. Astfel, norma de la lit.a) alin.(2) art. 287 din Codul penal al Republicii Moldova (în continuare – CP RM [5]) reglementează răspunderea pentru huliganismul săvârșit în formă repetată, având următorul conținut: „aceeași acțiune săvârșită de o persoană care anterior a săvârșit un act de huliganism”. Respectivul semn circumstanțial agravant diferă după conținut de alte semne circumstanțiale agravante similare, care, la fel, cuprind în sine o infracțiune repetată. De exemplu, lit. o) alin. (2) art. 145 CP RM incriminează omorul comis „de către o persoană care anterior a săvârșit un omor intenționat prevăzută la alin. (1) (sublinierea ne aparține – *n.a.*)”. În mod similar, la lit. a) alin. (2) art. 171 CP RM este prevăzută răspunderea pentru violul „săvârșit de către o persoană care anterior a săvârșit un viol prevăzută la alin. (1)” (sublinierea ne aparține – *n.a.*). Deci, în comparație cu huliganismul prevăzută la lit. a) alin. (2) art. 287 CP RM, forma repetată a omorului și a violului cer în mod expres ca prima infracțiune comisă să fie prevăzută în varianta-tip de la alin. (1). Nu același lucru îl sesizăm în cazul infracțiunii de huliganism în formă repetată. În cazul huliganismului, la descrierea

formei repetate a infracțiunii, legiuitorul operează cu expresia „care anterior a săvârșit un act de huliganism”. Prin urmare, dacă de înțeles că infracțiunea anterioară poate fi prevăzută nu doar la alin. (1) art. 287 CP RM.

Indirect, o concluzie similară este desprinsă din textul pct. 7 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism”, nr. 4 din 19.06.2006: „În cazul în care o persoană a săvârșit în perioade diferite două sau mai multe infracțiuni, pentru care responsabilitatea este prevăzută de diferite alineate ale articolului 287 CP RM, faptele săvârșite de făptuitor se vor considera, la fel, huliganism repetat. Însă, în asemenea cazuri, calificarea definitivă se va efectua în baza alineatului ce prevede o pedeapsă mai gravă, indicându-se toate semnele constitutive ale huliganismului [12]”.

Rezultate și discuții

Reieșind din abordarea generică pe care am relevat-o supra, deducem că pentru a fi incident semnul circumstanțial agravant consfințit la lit. a) alin. (2) art. 287 CP RM, nu este imperios ca făptuitorul să fi săvârșit anterior un act de huliganism prevăzută în mod obligatoriu la alin. (1) art. 287 CP RM.

Din dispoziția alin. (1) art. 33 CP RM deducem și alte condiții pentru existența infracțiunii repetate, și anume:

- a) făptuitorul să nu fi fost condamnat definitiv pentru vreuna din infracțiunile comise;
- b) să nu fi expirat termenul de prescripție de tragere la răspundere penală pentru vreuna din infracțiunile comise.

Aceleași condiții sunt evocate de A.-I. Stoian: „Din constatările privind infracțiunea repetată, ca formă distinctă a unității infracționale reglementate în legislația penală a Republicii Moldova, putem identifica următoarele condiții de existență a acesteia: [...] 3) făptuitorul nu a fost anterior condamnat pentru nici una dintre faptele infracționale săvârșite repetat; 4) nu a expirat termenul de prescripție de tragere la răspundere penală, stabilit la art. 60 CP RM [14, p. 57-58]”.

În practica judiciară, prima din cele două condiții nu este respectată întotdeauna. Exemplificativă este speța de mai jos: „P.V., la 8 februarie 2017, în jurul orei 14:30, aflându-se în incinta unui magazin alimentar, situat în or. G., str. Făbriicii 1, fiind în stare de ebrietate alcoolică, știind cu certitudine că anterior a fost condamnat pentru săvârșirea unui act de huliganism (sublinierea ne aparține – *n.a.*), încălcând grosolan ordinea pu-

blică, printr-un cinism și obrăznicie deosebită, fără nici un motiv, a numit-o pe vânzătoarea S.T. cu cuvinte injurioase, apoi, amenințând-o cu aplicarea violenței, a aruncat în direcția acesteia cu căciula și cu telefonul mobil, a aruncat cântarul de pe tejghea, care a căzut pe podea și s-a deteriorat, iar la intervenția cet. A.V., care se afla în interiorul magazinului și a încercat să curme acțiunile huliganice, a opus rezistență violentă [15]”. Instanța de fond a încadrat conduita lui P.V. în baza lit. a) alin. (2) art. 287 CP RM, soluție de calificare menținută și de instanța de apel [7]. În același timp, Colegiul penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a considerat, pe bună dreptate, incorectă soluția de calificare sus-enunțată, și anume: în partea reținerii semnului circumstanțial agravant, stipulat la lit. a) alin. (2) art. 287 CP RM. În motivarea soluției sale, instanța de recurs a notat următoarele: „Prevederea de la lit. a) alin. (2) art. 287 CP RM se aplică în cazul în care sunt întrunite următoarele patru condiții: 1) făptuitorul a săvârșit anterior un act de huliganism; 2) răspunderea pentru acest act de huliganism este stabilită la alin. (1) art. 287 CP RM; 3) făptuitorul nu a fost condamnat pentru niciuna din faptele de huliganism care se repetă (sublinierea ne aparține – n.a.); 4) nu a expirat termenul de prescripție de tragere la răspundere penală pentru huliganismul prevăzut la alin. (1) art. 287 CP RM, care a fost săvârșit anterior [10]”.

Precizăm că infracțiunea unică repetată constituie o ficțiune juridică. Infracțiunile comise (ce formează infracțiunea repetată), *de facto*, reprezintă un concurs de infracțiuni, în timp ce, *de jure*, artificial, formează cuprinsul unei singure infracțiuni. În orice caz, infracțiunea repetată comportă enorme similitudini cu concursul de infracțiuni (formă a pluralității de infracțiuni), derivând din cea din urmă categorie juridică. Infracțiunea repetată nu constituie o deviație a recidivei infracționale (cealaltă formă a pluralității de infracțiuni); or, în Partea generală a Codului penal infracțiunea repetată este reglementată în art. 33 CP RM (alături de concursul de infracțiuni, dar nu alături de recidiva infracțională). Prin urmare, condițiile de valabilitate a concursului de infracțiuni *grosso modo* sunt valabile și în cazul infracțiunii unice repetate. Nu face excepție nici condiția privind lipsa unei condamnări definitive pentru vreunul din actele de huliganism comise. În concluzie, în speță, acțiunile lui P.V. urmau fi încadrate în baza alin. (1) art. 287 CP RM.

În același context, precizăm că din textul art. 33 CP RM reiese că forma repetată a infracțiunii este prezentă atunci când nu există o condam-

nare definitivă pentru vreuna din infracțiunile săvârșite. În lipsa unei condamnări definitive, cele comise pot constitui o infracțiune repetată (chiar și în ipoteza în care, spre exemplu, o cauză penală intentată în baza art. 287 CP RM este expediată în instanță, în timp ce cealaltă – se află la faza urmării penale).

În altă ordine de idei, consemnăm că faptele care compun infracțiunea repetată sunt absorbite în conținutul infracțiunii repetate. Aceste fapte, privite în mod separat (independent), nu au nici o relevanță juridică. Cu alte cuvinte, ele trebuie apreciate ca parte componentă a infracțiunii unice repetate. Acest lucru a fost ignorat în următoarea speță din practica judiciară: „T.R., la 30 martie 2016, aproximativ la ora 10:30, aflându-se pe teritoriul ÎM Gospodăria Comunal-Locativă a or. V., amplasată pe str. Gherțen 34, conștientizând că se află în loc public, din intenții huliganice, în prezența altor persoane care se aflau în locul dat, încalcând grosolan ordinea publică și manifestând o vădită lipsă de respect față de societate, neglijând normele etice și morale de conviețuire, precum și având scopul de a da acțiunilor sale o rezonanță publică, pentru ca acțiunile sale să fie văzute sau auzite, astfel fiind încălcată liniștea altor persoane și activitatea normală a întreprinderii sus-menționate, a iscat o ceartă cu directorul întreprinderii, C.I., care ieșea de pe teritoriul întreprinderii menționate cu automobilul personal, acționând cu o obrăznicie deosebită, i-a întretăiat calea cu automobilul personal, creând astfel un pericol real de producere a unui accident rutier din motivul eventualei coliziuni, și, ca rezultat al stopării automobilului, el a ieșit din automobilul personal, s-a apropiat rapid de automobilul în care se afla C.I. și a început să-l numească cu cuvinte necenzurate, să-l amenințe cu aplicarea forței fizice, confirmându-și intențiile sale prin aplicarea câtorva lovituri cu pumnii pe parbrizul și partea ferestrei laterale a automobilului în care se afla C.I., acțiunile fiind stopate doar după ce C.I. i-a comunicat că cheamă poliția.

Tot el, la 20 noiembrie 2016, aproximativ la ora 14:00, în perioada desfășurării alegerilor în Adunarea Națională a Găgăuziei, aflându-se în stradă în fața secției de votare nr. 10/25, amplasată în clădirea Casei de cultură de pe str. Frunze, or. V., unde erau prezenți o mare parte din locuitorii orașului ca participanți la votare, neglijând normele etice și morale de conviețuire în societate, încălcând grav ordinea publică și acționând cu cinism deosebit, aflându-se în relații ostile cu C.N., manifestând o vădită lipsă de respect față de soci-

etate, exprimând o vădită aroganță și nerușinare, a început să se exprime public în fața grupului de persoane prezent, în adresa lui C.N., cu cuvinte necenzurate și limbaj licențios, care constituie injurie, atât după sens, cât și după conținutul indecent. În acest fel, la momentul comiterii respectivelor acțiuni ilegale, T.R. a acordat acțiunilor sale o rezonanță publică, având în vedere că, în prezența terțelor persoane, s-a adresat cu cuvinte necenzurate în adresa lui C.N., lezându-i onoarea și demnitatea, în același timp conștientizând și prevăzând consecințele acțiunilor sale și dorind survenirea acestora, deoarece, în urma comiterii faptei date, a provocat indignarea grupului de persoane prezente la fața locului, față de fapta comisă [9].”

Pe primul episod, acțiunile inculpatului au fost încadrate în baza alin. (1) art. 287 CP RM. În cel de-al doilea episod, instanța a încadrat acțiunile inculpatului în baza lit.a) alin. (2) art. 287 CP RM. Surprindem o poziție neclară a instanței la încadrarea conduitei lui T.R. în tiparul art. 287 CP RM.

Pe de o parte, instanța a apreciat că cele comise de T.R. reprezintă o infracțiune unică repetată. Pe de altă parte, în mod neclar, acțiunile lui T.R. au fost calificate ca și concurs de infracțiuni. În acest sens, constatăm o dublă tragere la răspundere a inculpatului T.R. pentru faptele infracționale comise: pe de o parte, infracțiunea anterioară a fost încadrată, distinct, în baza alin. (1) art. 287 CP RM, iar pe de altă parte, săvârșirea infracțiunii anterioare a fost luată în calcul la încadrarea celui de-al doilea act de huliganism (lit. a) alin. (2) art. 278 CP RM). O asemenea soluție de calificare este în exces. Mai exact, a fost aplicat în exces alin. (1) art. 287 CP RM; or, întrucât acesta constituie doar un element al infracțiunii unice repetate comise, reținerea la calificare a normei specificate la alin. (1) art. 287 CP RM nu este necesară. Prin urmare, acțiunile lui T.R. trebuiau încadrate doar în baza lit. a) alin. (2) art. 278 CP RM.

Susținem argumentele lui S. Brînza și V. Stati evocate în acest sens: „Nu se permite calificarea concomitentă conform regulilor concursului de infracțiuni și conform regulilor repetării infracțiunii, deoarece prin aceasta s-ar încălca flagrant principiile dreptului penal. Or, dacă făptuitorul a săvârșit două infracțiuni, nu-i poate fi aplicată răspunderea penală de două ori pentru una dintre aceste infracțiuni. Pentru că anume dublarea aplicării răspunderii penale pentru aceeași infracțiune reprezintă o încălcare flagrantă a principiului echității, atunci când aceeași infracțiune se ia în considerare atât ca element al repetării infracțiunii, cât și ca element al concursului de

infracțiuni [4, p. 41; 3, p. 299]”. Aceeași autori afirmă: „Dacă nu se respectă echitatea la diferențierea de către legiuitor a răspunderii penale, atunci nici corectitudinea calificării în conformitate cu legea, nici respectarea cu strictețe a regulilor și principiilor de aplicare a pedepsei nu pot să asigure promovarea echității. Dacă făptuitorul a săvârșit două infracțiuni, nu-i poate fi aplicată răspunderea penală de două ori pentru una din aceste infracțiuni. Or, anume dublarea aplicării răspunderii penale pentru aceeași infracțiune reprezintă o încălcare flagrantă a principiului echității, atunci când aceeași infracțiune se ia în considerație atât ca element al repetării infracțiunii, cât și ca element al concursului de infracțiuni [2, p. 65]”.

În altă privință, reiterăm că infracțiunea repetată constituie o formă a infracțiunii unice legale. În consecință, încadrarea unei infracțiuni repetate trebuie realizată potrivit regulilor calificării unei infracțiuni unice. *Per a contrario*, infracțiunea repetată nu reprezintă o formă a pluralității de infracțiuni, motiv pentru care la încadrarea acesteia nu trebuie făcut uz de regulile calificării concursului de infracțiuni. Aceasta este voința legiuitorului (cel puțin, la etapa actuală de dezvoltare a cadrului penal regulator). Totuși, în pofida condițiilor legislative actuale, regula sus-indicată este ignorată uneori în practica judiciară. De exemplu, în speța de mai jos acțiunile inculpatului au fost încadrate de mai multe ori în tiparul art. 287 CP RM, deși cele comise au îmbrăcat forma unei infracțiuni repetate. Astfel, în fapt, instanța a reținut următoarele: „B.V., la 30 mai 2015, aproximativ la ora 15:00, fiind în loc public, având intenții huliganice, a încălcat ordinea publică, aplicând violența asupra părții vătămate B.C., manifestată prin lovituri cu mâinile și picioarele asupra corpului. Tot B.V., la data de 24 iunie 2015, aproximativ ora 19:00, aflându-se în loc public, în apropierea primăriei, din intenții huliganice, a încălcat ordinea publică, aplicând violența fizică asupra părții vătămate R.C., manifestată prin împingerea și aplicarea loviturilor cu mâinile în diferite părți ale corpului, cauzându-i dureri fizice. Tot B.V., la 31 iulie 2015, aproximativ ora 02:00, aflându-se în loc public, din intenții huliganice, a încălcat ordinea publică, aplicând violență fizică asupra părții vătămate R.C. [8]”.

În speță, acțiunile inculpatului B.V. au fost încadrate de trei ori în baza alin. (1) art. 287 CP RM (*i.e.* potrivit regulilor concursului de infracțiuni). Notăm că, în acord cu prevederile art. 114 CP RM, la calificarea concursului de infracțiuni se face uz de prevederile art. 33 CP RM. Precizăm că

dispoziția alin. (1) art. 33 CP RM exclude din categoria concursului de infracțiuni forma repetată a infracțiunii (*i.e.* ipoteza în care săvârșirea repetată a două sau mai multor infracțiuni identice sau omogene apare pe post de semn circumstanțial agravant). În speță, tocmai o asemenea ipoteză identificăm.

Pe de o parte, art. 287 CP RM cuprinde *per se* ipoteza în care săvârșirea repetată a două sau mai multor infracțiuni identice sau omogene de huliganism apare pe post de semn circumstanțial agravant. Pe de altă parte, în speța reprodusă mai sus, cele trei acte huliganice au fost săvârșite în baza unor intenții diferite (motiv pentru care este exclusă ipoteza unei infracțiuni de huliganism în formă prelungită). În concluzie, prin încadrarea celor trei acte huliganice în baza regulilor concursului de infracțiuni a fost ignorată voința legiuitorului. În mod normal, cele trei acte huliganice urmau a fi încadrate în baza lit. a) alin. (2) art. 287 CP RM.

De menționat că instanța de apel a încercat să corecteze eroarea strecurată în sentința instanței de fond, recalificând acțiunile lui B.V. din tiparul alin. (1) art. 287, alin. (1) art. 287 și alin. (1) art. 287 CP RM în conformitate cu prevederile lit. a) alin. (2) art. 287 CP RM [6]. Instanța de apel a apreciat că cele comise de B.V. nu constituie un concurs de infracțiuni, ci o infracțiune unică repetată.

În continuare, nefiind de acord cu soluția instanței de apel, procurorul a depus recurs. În motivarea cererii de recurs a indicat, între altele, că instanța de apel a agravat situația inculpatului în urma reîncadrării efectuate.

Prin decizia instanței de recurs a fost admis apelul procurorului, fiind casată decizia instanței de apel și menținută sentința instanței de fond. În linii generale, instanța de recurs a conchis următoarele: „Concluzia la care a ajuns instanța de apel nu poate fi susținută, iar prin reținerea încadrării juridice în baza lit. a) alin. (2) art. 287 CP RM în privința inculpatului se agravează situația acestuia [8]”.

Într-adevăr, analizând evoluția soluției de încadrare din speța sus-indicată, se impune să răspundem la următoarea întrebare: care soluție de încadrare trebuie considerată mai puțin gravă (favorabilă făptuitorului)? Altfel zis, este mai gravă calificarea celor comise potrivit regulilor concursului de infracțiuni (deși potrivit variantei-tip de infracțiune) *sau* conform regulilor infracțiunii unice repetate (dar în baza variantei- agravate de infracțiune)?

În speță, instanța de apel a conchis că soluția infracțiunii unice este mai favorabilă făptuitoru-

lui. De altă părere a fost instanța de fond și cea de recurs. Trezesc interes argumentele instanței de recurs aduse în favoarea soluției luate: „Colegiul penal lărgit consideră absolut necesar de a puncta explicațiile date în pct. 12.4 din hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica judecării cauzelor penale în ordine de apel”, nr. 22 din 12.12.2005 [11], precum că regula neagrării în propriul apel nu este guvernată doar de sancțiunea normei incriminatorii, adică de pedeapsă, dar și de oricare alt aspect al laturii penale, cum ar fi recunoașterea unor circumstanțe agravante, schimbarea încadrării juridice a faptei într-o infracțiune mai gravă, chiar dacă pedeapsa nu se va majora [8]”.

Din punctul nostru de vedere, nu soluția instanței de apel, ci soluția instanței de recurs este una mai gravă. Conform alin. (1) art. 410 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova, „instanța de apel, soluționând cauza, nu poate crea o situație mai gravă pentru persoana care a declarat apel”. Recalificând cele comise din tiparul lit. a) alin. (2) art. 287 CP RM în tiparul alin. (1) art. 287, alin. (1) art. 287 și alin. (1) art. 287 CP RM instanța de recurs a creat o situație mai gravă inculpatului. Aceasta – deoarece o infracțiune unică a fost apreciată drept concurs de infracțiuni.

Înțelegem poziția instanței de recurs. Potrivit acesteia, în rezultatul reîncadrării efectuate, instanța de apel agravase situația inculpatului pe motiv că *ab initio* cele trei infracțiuni de huliganism fuseseră calificate în baza variantei-tip de infracțiune (alin. (1) art. 287 CP RM). În același timp, reîncadrarea a fost făcută în baza unei variante agravate de infracțiune (lit. a) alin. (2) art. 287 CP RM).

Nu susținem o atare poziție a instanței de recurs. Reținerea la încadrare a semnelui circumstanțial agravant stipulat la lit. a) alin. (2) art. 287 CP RM nu determină în nici un caz agravarea situației făptuitorului. Aceasta - în condițiile în care aplicarea semnelui circumstanțial agravant anihilează posibilitatea reținerii concomitente a regulilor concursului de infracțiuni. Cu alte cuvinte, deși cele comise sunt încadrate în baza lit. a) alin. (2) art. 287 CP RM (nu în baza alin. (1) art. 287 CP RM), dispăre necesitatea calificării celor săvârșite în concurs. Prin urmare, este mai favorabilă soluția calificării potrivit semnelui calificativ ce cuprinde forma repetată a infracțiunii (*i.e.* potrivit regulilor infracțiunii unice), decât soluția încadrării celor săvârșite potrivit normelor ce cuprind separat fiecare din acțiunile săvârșite (*i.e.* potrivit regulilor concursului real de infracțiuni).

Concluzia enunțată reiese mai cu seamă din procedeu de comparare a sancțiunilor pasibile de aplicat făptuitorului în ipoteza (i) încadrării conform lit. a) alin. (2) art. 287 CP RM (i.e. conform regulilor infracțiunii unice repetate) sau (ii) încadrării conform alin. (1) art. 287, alin. (1) art. 287 și alin. (1) art. 287 CP RM (i.e. conform regulilor concursului real de infracțiuni). Astfel, pedeapsa pentru huliganismul neagravată (alin. (1) art. 287 CP RM) este, între altele, închisoare de până la trei ani. Pedeapsa pentru huliganismul săvârșit în mod repetat (lit. a) alin. (2) art. 287 CP RM) este, între altele, închisoare de până la cinci ani. Astfel, pedeapsa pentru concurs de acte huliganice comise în variantă neagravată poate fi mai mare ca pedeapsa pentru săvârșirea unui act huliganic comis în formă repetată.

Explicația causală înscrisă la pct. 12.4. din hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica judecării cauzelor penale în ordine de apel”, precum că „regula neagravării situației guvernează nu numai pedeapsa, dar și oricare alt aspect al laturii penale, cum ar fi, spre exemplu, recunoașterea unor circumstanțe agravante (sublinierea ne aparține – n.a.) [...]”, nu se pretează situației din speța sus-abordată. Or, în speța analizată nu e vorba de o simplă reîncadrare a unei infracțiuni unice în tiparul unei norme ce cuprinde o variantă agravată de infracțiune. Situația e calitativ diferită. Mai exact, are loc reîncadrarea unei infracțiuni conform unui semn circumstanțial agravant (semn care cuprinde forma repetată a infracțiunii) din contul dispariției soluției concursului de infracțiuni. Este limpede că o asemenea soluție de calificare este mult mai favorabilă făptuitorului. Din motivele descrise mai sus, împărtășim soluția de calificare dată de instanța de apel, și anume: lit. a) alin. (2) art. 278 CP RM. Tocmai această soluție de calificare este cea mai favorabilă făptuitorului.

Posibil că intenția legiuitorului a fost alta atunci când a instituit, în formă agravată, răspunderea penală pentru huliganismul săvârșit în mod repetat. Pe de o parte, s-a ajuns ca repetarea unei infracțiuni de huliganism să agraveze răspunderea penală. Pe de altă parte, cele comise sunt apreciate drept infracțiune unică, indiferent de numărul actelor huliganice repetate. O asemenea stare a lucrurilor determină un tratament sancționator inechitabil (excesiv de favorabil) pentru cel ce comise acte huliganice în formă repetată. În loc să răspundă penal în baza unor reguli generale (i.e. conform regulilor concursului de infracțiuni), făptuitorul răspunde în baza unei singure norme. Are dreptate V. Grosu atunci când menționează:

„Regimul juridic al răspunderii penale pentru o infracțiune repetată este mai blând decât în cazul concursului (art. 84 CP RM), ceea ce nu-și găsește o explicație logică, deoarece în ambele cazuri se evidențiază aceeași tendință antisocială a infractorului. Astfel, semnul „repetat” înseamnă în realitate o adevărată evitare a răspunderii penale a infractorului care a comis infracțiuni de același fel [1, p. 291]”. În același plan, S. Brînza și V. Stati relevă: „Repetarea infracțiunii constituie o ficțiune juridică. Or, legiuitorul a asimilat fenomene care nu sunt identice: pluralitatea de infracțiuni și infracțiunea unică [2, p. 63]”. În cele din urmă, S. Brînza și V. Stati recomandă legiuitorului „să excludă din Codul penal toate mențiunile privind repetarea infracțiunii [2, p. 71]”. Implicit, același lucru îl sugerează V. Grosu [1, p. 291], D. Martin și S. Copețchi [13, p. 25].

De aceeași părere suntem și noi. Aprecierea unui concurs de infracțiuni drept infracțiune unică constituie o ficțiune juridică nocivă. Aceasta nesocotește mai multe principii fundamentale, printre care: principiul legalității, principiul egalității și principiul individualizării răspunderii și pedepsei penale.

Concluzii

În urma studiului efectuat, am ajuns la următoarele **concluzii**:

- 1) infracțiunea unică repetată este prezentă doar atunci când textul unei norme de incriminare cuprinde în calitate de semn circumstanțial agravant (calificativ) faptul săvârșirii infracțiunii de către o persoană care a mai săvârșit anterior o asemenea infracțiune. Prin urmare, legiuitorul este cel care decide dacă repetarea unei infracțiuni de același fel trebuie să constituie circumstanță agravantă. În consecință, infracțiunea repetată reprezintă una dintre formele infracțiunii unice legale (i.e. este creată datorită voinței legiuitorului);
- 2) în conținutul infracțiunii unice repetate intră cel puțin două fapte infracționale (identice sau, în unele cazuri, omogene);
- 3) pentru a fi incident semnul circumstanțial agravant consfințit la lit. a) alin. (2) art. 287 CP RM, nu este imperios ca făptuitorul să fi săvârșit anterior un act de huliganism prevăzut în mod obligatoriu de alin. (1) art. 287 CP RM;
- 4) infracțiunea unică repetată constituie o ficțiune juridică. Infracțiunile comise (care formează infracțiunea repetată), de

facto, reprezintă un concurs de infracțiuni, în timp ce, *de jure*, artificial, formează cuprinsul unei singure infracțiuni. În orice caz, infracțiunea repetată comportă enorme similitudini cu concursul de infracțiuni (formă a pluralității de infracțiuni), derivând din cea din urmă categorie juridică. Infracțiunea repetată nu constituie o deviație a recidivei infracționale (cealaltă formă a pluralității de infracțiuni); or, în Partea generală a Codului penal infracțiunea repetată este reglementată în art. 33 CP RM (alături de concursul de infracțiuni, nu însă alături de recidiva infracțională);

- 5) infracțiunea repetată nu reprezintă o formă a pluralității de infracțiuni, motiv pentru care la încadrarea acesteia nu trebuie făcut uz de regulile calificării concursului de infracțiuni;
- 6) *de facto*, încadrarea potrivit semnului circumstanțial agravant stipulat la lit. a) alin. (2) art. 287 CP RM nu determină în nici un caz agravarea situației făptuitorului. Aceasta – în condițiile în care aplicarea semnului circumstanțial agravant anihilează posibilitatea reținerii concomitente a regulilor concursului de infracțiuni. Este mai favorabilă soluția calificării potrivit semnului calificativ ce cuprinde forma repetată a infracțiunii (*i.e.* potrivit regulilor infracțiunii unice), decât soluția încadrării celor săvârșite potrivit normelor ce cuprind separat fiecare din acțiunile săvârșite (*i.e.* potrivit regulilor concursului real de infracțiuni).

Referințe bibliografice:

1. Botnaru S., Șavga A., Grama M. ș.a. *Drept penal. Partea generală*. Chișinău: Cartier, 2005. 624 p.
2. Brînza S., Stati V. Considerente de natură politico-penală în vederea abolirii instituției de repetare a infracțiunii. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis”*, 2007, nr. 6, p. 60-72.
3. Brînza S., Stati V. Aplicarea răspunderii pentru omorul prevăzut la lit.o) alin. (2) art. 145 din Codul penal: aspecte teoretice și practice. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria „Științe sociale”*, 2019, nr. 8(128), p. 34-44.
4. Brînza S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol.I*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1328 p.
5. Codul penal al Republicii Moldova, Nr. 985 din 18 aprilie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 128-129, republicat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 72-74. În vigoare din 12 iunie 2003.
6. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 24 ianuarie 2017. Dosarul nr. 1a-1890/16. https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integrati-on/pdf/f752cb71-ddf8-e611-80d3-0050568b4ab5 (vizitat 02.09.2021).
7. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Bălți din 20 decembrie 2017. Dosarul nr. 1a-543/17. https://cab.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/9a317989-eb0e-e711-80d7-0050568b4d5b (vizitat 02.09.2021).
8. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 20 iunie 2017. Dosarul nr. 1ra-913/2017. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=9186 (vizitat 02.09.2021).
9. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 3 decembrie 2019. Dosarul nr. 1ra-2016/2019. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=14793 (vizitat 02.09.2021).
10. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 10 noiembrie 2020. Dosarul nr. 1ra-1536/2020. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=17186 (vizitat 02.09.2021).
11. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica judecării cauzelor penale în ordine de apel”, nr. 22 din 12.12.2005. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=224 (vizitat 02.09.2021).
12. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism”, nr. 4 din 19.06.2006. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=249 (vizitat 02.09.2021).
13. Martin D., Copețchi S. Calificarea concursului de infracțiuni. Partea I. În: *Revista Națională de Drept*, 2015, nr. 1, p. 23-28.
14. Stoian A.-I. Infracțiunea continuată (prelungită) și infracțiunea repetată în legislația penală a Republicii Moldova. În: *Legea și Viața*, 2012, nr. 10, p. 55-58.
15. Sentința Judecătorei Soroca, sediul Florești din 9 august 2017. Dosarul nr. 1-78/2017. https://jsr.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/0faeaa29-cd7d-e711-80d6-0050568b4d5b (vizitat 02.09.2021).
16. Sentința Judecătorei Soroca, sediul Florești din 12 iunie 2019. Dosarul nr. 1-269/2017. https://jsr.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/e7d81f7c-5492-448f-8db7-d94f26b9dd68 (vizitat 02.09.2021).

CZU: 343.12

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.3\(58\).06](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.3(58).06)

APRECIEREA PROBELOR LA ADOPTAREA HOTĂRÂRILOR DE PUNERE PE ROL A CAUZEI PENALE

Lilia LUPAȘCO,
judecător, doctorand, USM
<https://orcid.org/0000-0002-0060-7908>

SUMAR

Procesul penal manifestă un caracter etapizat, iar fiecare dintre fazele procesului vizează rezolvarea anumitor chestiuni și finalizează cu adoptarea unor soluții corespunzătoare. Faza pregătirii cauzei penale pentru judecare este un exemplu relevant. Aprecierea probelor până la adoptarea hotărârii de punere pe rol a cauzei penale este asemenea unui „filtru” care împiedică trecerea cauzei penale în etapa următoare, dacă vor fi descoperite circumstanțe în acest sens. Aprecierea probelor la etapa punerii pe rol a cauzei penale prezintă interes, deoarece aici se pun bazele activității instanței de judecată pentru etapa următoare – judecarea cauzei în fond.

Cuvinte-cheie: proces penal, aprecierea probelor, punere pe rol, cercetare judecătorească, ședință preliminară, sentință.

Introducere

Aprecierea probelor de către instanța de judecată este unul dintre cele mai relevante momente ale procesului penal. Acest fapt se explică prin aceea că întreaga activitate desfășurată la faza de urmărire penală, inclusiv munca depusă și toate probele acumulate, se materializează în soluția care va fi pronunțată de către instanța de judecată [24, p.123-124]. Astfel, aprecierea probelor în procesul penal formează „materia principală” pe care subiecții procesului penal o dezvoltă pe întreaga perioadă a derulării procesului și, în rezultat, judecătorul pronunță o soluție conform convingerii personale, formată în urma cercetării tuturor probelor administrate, cu protejarea drepturilor și intereselor justițiabililor.

ASSESSMENT OF EVIDENCE IN ADOPTING DECISIONS TO PUT A CRIMINAL CASE

SUMMARY

The criminal process manifests a staged character and each of the phases of the process aims at solving certain issues and ends with the adoption of appropriate solutions. The phase of preparing the criminal case for trial is a relevant example. Assessing the evidence until the decision to prosecute is adopted is like a „filter” that prevents the passage of the criminal case to the next stage if circumstances are discovered in it. The assessment of the evidence at the stage of putting the criminal case on the register shows interest because here the bases of the activity of the court for the next stage – of the trial of the case on the merits are laid.

Key-words: criminal trial, assessment of evidence, commissioning, judicial investigation, preliminary hearing, sentence.

Aprecierea probelor este o activitate psihică (mentală) desfășurată de judecători, care constă în faptul că, fiind ghidați de lege și de conștiința proprie, ei examinează în conformitate cu propria lor convingere fiecare probă separat, apoi – probele în ansamblu, stabilind relevanța, concluziunea, utilitatea și veridicitatea lor în scopul adoptării unei soluții în cauza penală [16, p. 34].

Legea procesual-penală din Republica Moldova conține o serie de reglementări importante care reliefează întreaga esență a conceptului de „apreciere a probelor”. Așadar, în conformitate cu art. 26 din Codul de procedură penală al R. Moldova [4], la înfăptuirea justiției în cauzele penale, judecătorii sunt independenți, se supun doar legii, judecă materialele și cauzele penale conform legii și propriei convingeri bazate pe probele cercetate în cadrul procedurii judiciare. Judecătorul nu trebuie să fie predispus să accepte concluziile procurorului în defavoarea inculpatului și nici să aibă ideea preconcepută că inculpatul a comis o infracțiune ce constituie obiectul învinuirii. În art. 27 din Codul de procedură penală al R. Moldova este stipulat că judecătorul apreciază probele în confor-

mitate cu propria lui convingere, formată în urma cercetării tuturor probelor administrate, iar norma de la art. 100 alin.(4) din Codul de procedură penală prevede că probele administrate în cauza penală *vor fi verificate sub toate aspectele, complet și obiectiv*. De asemenea, legiuitorul a reglementat că verificarea probelor constă în analiza probelor administrate, coroborarea lor cu alte probe, administrarea de noi probe și verificarea sursei din care provin probele.

Pentru comparație, aducem drept exemplu că în Codul de procedură penală al R.S.S.M. (abrogat) [2] instituția aprecierii probelor era reglementată într-un singur articol (art. 57). Potrivit normei legale, nici o dovadă nu avea o forță probantă dinainte stabilită. Instanța de judecată aprecia probele după propria convingere, bazându-se pe examinarea, sub toate aspectele, completă și obiectivă a tuturor împrejurărilor cauzei, călăuzindu-se de prevederile legii.

În unele izvoare doctrinare mai recente poate fi întâlnită opinia că o apreciere absolut liberă a probelor nu ar exista. Esența argumentelor se rezumă la aceea că instanța de judecată este legată de anumite fapte și evenimente care nu necesită a fi dovedite, reguli unanim cunoscute, prezumții, fapte notorii știute de toți și general acceptate în societate [6, p. 776]. Credem că această părere este corectă, întrucât judecătorul manifestă o limită de discreție în aprecierea probelor. La concluzia respectivă am ajuns în rezultatul coroborării normelor stipulate în art. 27 al Codului de procedură penală, care stabilește că *judecătorul apreciază probele în conformitate cu propria lui convingere, formată în urma cercetării tuturor probelor administrate, și în art. 98 alin. (1) din Codul de procedură penală, care stabilește că se consideră fapte și circumstanțe ce nu trebuie dovedite faptele unanim recunoscute*, precum și din evoluția firească a circumstanțelor în cursul examinării cauzelor penale.

Procesul penal manifestă un caracter etapizat, iar fiecare dintre fazele procesului vizează rezolvarea anumitor probleme și finalizează cu adoptarea unor soluții corespunzătoare. Etapa pregătirii cauzei penale pentru judecare este un exemplu în acest sens. În opinia unor cercetători procesualiști [20, p. 82], etapa de pregătire a cauzei penale pentru judecare se reduce la: verificarea calității materialelor primite de la organul de urmărire penală, rezolvarea chestiunilor semnificative din punct de vedere procedural, stabilirea existenței temeiurilor suficiente pentru numirea cauzei spre judecare.

Aprecierea probelor până la adoptarea hotărârii de punere pe rol a cauzei penale este asemenea unui „filtru” care împiedică trecerea cauzei penale în etapa următoare, dacă vor fi descoperite

circumstanțe în acest sens [10, p. 95]. Semnificația acestei faze procesuale este majoră și constă în posibilitatea instanței de a lua o hotărâre în privința cauzei, cum ar fi o sentință de încetare a procesului penal, asigurând astfel garanțiile respectării drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale cetățenilor [14, p. 114].

În istoria dezvoltării procedurii penale au fost și sunt vehiculate mai multe expresii cu înțeles semantic asemănător. Este vorba de sintagmele „pregătirea cauzei pentru judecare”, „ședința preliminară”, „punerea pe rol a cauzei”, „numirea cauzei spre judecare”, pe care le găsim în legislația procesual-penală din R. Moldova, Federația Rusă, Ucraina etc., iar în Codul de procedură penală al României este stipulată „procedura camerei preliminare”. Din punctul de vedere al terminologiei, aceste sintagme au fost supuse unor modificări permanente, iar în calitate de exemplu vom aduce prevederile legislației procesual-penale din România.

În **România**, faza de pregătire a cauzei penale pentru judecare poartă denumirea de *procedura camerei preliminare*. Ca instituție nou introdusă în legislația din România, procedura în camera preliminară reprezintă o fază intermediară și deosebit de importantă a procesului penal, făcând legătura dintre urmărirea penală și faza de judecată [8, p.12]. Reglementarea procedurii în camera preliminară o găsim în dispozițiile art. 342-348 din Codul de procedură penală [3], iar obiectul procedurii îl constituie verificarea, după trimiterea cauzei penale în judecată, a competenței și a legalității sesizării instanței, verificarea legalității administrării probelor, verificarea legalității actelor efectuate de către organul de urmărire penală. Durata procedurii în camera preliminară este de cel mult 60 de zile de la data înregistrării cauzei în instanța de judecată (art. 343).

În doctrina românească s-a menționat că faza camerei preliminare nu este nouă în peisajul juridic românesc, deoarece o instituție similară, denumită „ședința pregătitoare” a existat anterior, o scurtă perioadă de timp (intrată în vigoare prin modificarea Codului de procedură penală în anul 1953) [15, p. 161]. Astfel, în legea procesual-penală din perioada 1953-1968 legiuitorul român reglementa o instituție similară camerei preliminare, denumită la acea vreme „ședința pregătitoare” [1], instituție menită cu rol de filtru, pentru a nu fi trimise în judecată decât acele persoane împotriva cărora există probe necesare, suficiente și legal administrate.

În **Republica Moldova**, *punerea pe rol a cauzei penale* este reglementată în articolele 344-353 din Codul de procedură penală. Astfel, în conformitate cu art. 344 alin. (1) din CPP, orice cauză penală

care parvine în instanță este repartizată aleatoriu, în termen de o zi, judecătorului sau, după caz, completului de judecată. Distribuția aleatorie a dosarelor se efectuează prin intermediul Programului Integrat de Gestionare a Dosarelor (PIGD), conform dispozițiilor art. 6¹ din Legea privind organizarea judecătorească nr. 514/1995 [7], art. 344 din Codul de procedură penală și Regulamentului privind modul de distribuție aleatorie a dosarelor pentru examinare în instanțele judecătorești, aprobat prin Hotărârea CSM nr. 110/5 din 05.02.2013 [12]. Fișa de repartizare aleatorie se anexează în mod obligatoriu la fiecare dosar penal.

Tot prin intermediul PIGD se stabilește gradul de complexitate a cauzelor penale, baza normativă în acest sens fiind Regulamentului privind stabilirea gradelor de complexitate unice naționale a cauzelor judiciare civile, penale și contravenționale, aprobat prin hotărârea CSM nr. 165/6 din 18.02.2014 [13]. Conform pct. 4 din Regulament, gradele de complexitate a cauzelor reflectă nivelul efortului intelectual, psihic și moral al judecătorului, timpul necesar soluționării unei cauze, precum și circumstanțele cauzei (mai multe obiecte, părți, volume etc.).

Criterii de apreciere a probelor în ședința preliminară

După ce dosarul penal a fost repartizat judecătorului prin sistemul computerizat de distribuție aleatorie, judecătorul este obligat să efectueze prima măsură – *numirea ședinței preliminare*. Această etapă este cuprinsă între momentul repartizării cauzei către judecător și momentul în care judecătorul fixează termenul pentru ședința preliminară.

Potrivit art. 345 alin. (1) din Codul de procedură penală, în termen de cel mult 3 zile din ziua în care dosarul a fost repartizat, judecătorul fixează termenul pentru ședința preliminară. După ce va studia cu atenție materialele și va soluționa o serie de chestiuni prevăzute prin lege (asigurarea prezenței inculpatului; asigurarea inculpatului cu apărător; informarea procurorului și a părții vătămate despre data, locul și ora ședinței etc.), judecătorul emite o încheiere cu privire la fixarea termenului pentru ședința preliminară.

În literatura de drept procesual penal s-a reliefat că trăsătura principală a ședinței preliminare o constituie caracterul ei preparator; pregătirea desfășurării în condiții cât mai bune a judecății în fond pentru a garanta o soluție justă a acesteia [25, p. 13]. În viziunea unor cercetători (*S. Kornakova, V. Șcerbakov*), ședința preliminară este menită să aprecieze dacă probele au fost legal administrate. Această verificare a probelor în ședința preli-

minară este necesară pentru ca instanța, judecând cauza penală în fond, să poată hotărî dacă faptele incriminate sunt veridice și dacă inculpatul este vinovat [18, p. 44].

Instituția „ședinței preliminare” a generat numeroase dispute în plan doctrinar. Au fost înaintate o serie de întrebări: dacă instanța (în ședința preliminară) trebuie să se pronunțe asupra vinovăției sau nevinovăției inculpatului?; dacă în ședința preliminară instanța este în drept să aprecieze probele din punctul de vedere al pertinentei, concludenței, utilității și veridicității lor?

Conform opiniei unor cercetători (*T. Reabinina, Iu. Jarikov*), tocmai caracterul preparator al ședinței preliminare exclude pretenția ca instanța să statueze asupra probelor. În ședința preliminară lipsesc principiile publicității și a contradictorialității, fapt care exclude posibilitatea de apreciere a probelor și, prin aceasta, se exclude posibilitatea examinării vinovăției [17, p. 56; 23, p. 23]. După *S. Kripinevici*, în ședința preliminară nu se analizează probele, căci prin aceasta instanța s-ar pronunța asupra fondului. Probele pot fi examinate numai pentru a se vedea dacă sunt suficiente și necesare, pentru a clarifica împrejurările în care s-au săvârșit faptele. Examinarea probelor din punct de vedere al legalității înseamnă doar a verifica dacă acestea sunt legale (dacă printre ele nu sunt și probe obținute ilegal, fiind neadmise de codul de procedură penală), precum și faptul dacă administrarea lor s-a făcut în formele procesuale prescrise de Codul de procedură penală [19, p. 38]. În opinia autorului citat, orice verificare în ședința preliminară a vinovăției făptuitorului este exclusă. Stabilirea adevărului și statuarea asupra vinovăției făptuitorului este de atribuția exclusivă a ședinței de judecată.

Un alt cercetător rus (*A. Piuik*) ajunge la concluzia că în ședința preliminară probele nu pot fi apreciate în vederea stabilirii adevărului. Probele nu pot constitui obiect de apreciere în ședința preliminară deoarece, la etapa respectivă, nu poate fi apreciată pe deplin concludența, utilitatea și veridicitatea probelor. O apreciere deplină a probelor poate fi realizată numai la etapa cercetării judecătorești prin coroborarea probelor în ansamblu. Potrivit autorului citat, în ședința preliminară judecătorul se va expune doar asupra pertinentei probelor înaintate de către părți și va decide care probe să fie prezentate la judecarea cauzei [21, p. 34]. În susținerea considerentelor relatate supra, *I. Popova* a menționat că în ședința pregătitoare instanța de judecată decide numai asupra pertinentei probelor și nu trebuie să anticipeze în nici un fel soluția finală [22, p. 74].

Expunându-ne punctul de vedere, dacă corelăm opiniile doctrinare indicate supra cu normele din Codul de procedură penală al R. Moldova, pu-

tem constata că legiuitorul se referă nu la admisibilitatea probelor, ci la relevanța lor în ședința preliminară. Astfel, în art. 347 din Codul de procedură penală este stipulat că în ședința preliminară părțile sunt obligate să prezinte o listă a probelor, iar după ascultarea opiniilor înaintate de părți, instanța de judecată va decide *asupra relevanței probelor* propuse în liste și va dispune care din ele să fie prezentate la judecarea cauzei.

Potrivit art. 345 alin. (4) din Codul de procedură penală al R. Moldova, în cadrul ședinței preliminare se soluționează o serie de chestiuni legate de punerea pe rol a cauzei penale, precum: cererile și demersurile; lista probelor care vor fi prezentate de către părți la judecarea cauzei; încetarea sau suspendarea procesului penal; măsurile preventive și de ocrotire etc. Cu titlu de excepție, norma legală prevede că, în situația unor cauze penale care necesită o examinare în procedura de urgență, judecătorul este în drept să pună cauza pe rol fără a ține ședința preliminară.

În doctrina autohtonă poate fi întâlnit punctul de vedere că ședința preliminară ar fi o etapă facultativă la examinarea cauzei în fond, deoarece desfășurarea acesteia are ca scop constatarea posibilităților de examinare a cauzei și înlăturarea unor eventuale impedimente. Promotorul acestei opinii în dreptul procesual penal din R. Moldova este profesorul Ig. Dolea. Astfel, în *Comentariul aplicativ la Codul de procedură penală al Republicii Moldova* [6, p. 253] s-a indicat că nu va fi temei de casare a sentinței, dacă ședința preliminară se va desfășura în cadrul părții pregătitoare a ședinței de judecată. Or, principalul este ca să fie respectate toate cerințele și înlăturate toate impedimentele. Astfel, autorul citat ajunge la concluzia că, în situația în care nu este necesară examinarea unor cereri, demersuri și recuzări sau nu este necesar de soluționat alte chestiuni prevăzute de art. 345 alin. (4) din Codul de procedură penală, judecătorul poate pune cauza pe rol, fără a ține ședința preliminară.

Aprecierea probelor la numirea cauzei spre judecare

Dacă nu s-au constatat temeiuri pentru aplicarea prevederilor art. 348-350 din Codul de procedură penală, instanța de judecată numește cauza spre judecare. Totodată, instanța de judecată se va expune asupra chestiunilor stipulate în art. 351 alin. (2) din Codul de procedură penală, precum: data, locul și ora ședinței; procedura în care se va judeca cauza; admiterea apărătorului în proces; lista persoanelor a căror prezență va fi asigurată de către părți; măsurile preventive și de ocrotire etc.

Numirea cauzei pentru judecare este o etapă a procesului penal în care judecătorul, de unul singur, pe baza rezultatelor verificării materialelor cauzei și fără a aborda problema vinovăției inculpatului, stabilește prezența sau absența unor temeuri de fapt și de drept suficiente pentru punerea pe rol a cauzei penale, în vederea judecării acesteia pe fond. Anume în scopul stabilirii motivelor de fapt și de drept, judecătorul stabilește data ședinței de judecată și efectuează acțiunile pregătitoare necesare pentru examinarea cauzei.

La etapa de numire a cauzei spre judecare în procedura generală nu se soluționează chestiunile cu privire la învinuire și nici cele privind vinovăția inculpatului. În virtutea principiilor prezumției de nevinovăție și a îmfăptuirii justiției numai de către instanță, aceste chestiuni vor fi soluționate la etapa cercetării judecătorești [21, p. 92]. În fața judecătorului se pun o serie de sarcini mai restrânse: de a stabili, pe baza materialelor scrise ale dosarului penal, dacă urmărirea penală a fost desfășurată în conformitate cu legea, circumstanțele cazului au fost elucidate în mod complet și multilateral, dacă au fost respectate drepturile persoanei învinuite, pe marginea învinuirii au fost colectate probe în vederea trimerii cauzei în judecată și dacă aceste probe au fost aduse la cunoștința învinuitului.

Examinând materialele cauzei, judecătorul stabilește dacă au fost colectate suficiente probe pentru examinarea cauzei în instanță. Mai mult, în conformitate cu cerințele legii procesual-penale, judecătorul este obligat să verifice integralitatea circumstanțelor care urmează să fie stabilite. De exemplu, sunt stabilite toate epizodele de activitate infracțională și toate persoanele implicate în comiterea infracțiunii; se verifică existența la materialele cauzei a informațiilor despre identitatea inculpatului, motivele infracțiunii, natura și quantumul prejudiciilor cauzate prin infracțiune; se stabilește dacă au fost clarificate motivele și condițiile care au contribuit la săvârșirea infracțiunii.

Judecătorul care efectuează aprecierea probelor nu este ținut de aprecierea acestora dată de către organul de urmărire penală. Având o abordare independentă, instanța va putea să aprecieze fiecare probă și să identifice anumite contradicții sau, dimpotrivă, să constate coincidențe, ceea ce va duce la o concluzie cu privire la relevanța și veridicitatea probelor [19, p. 130]. În acest context, reiterăm faptul că în ședința preliminară instanța de judecată va decide numai asupra relevanței probelor (art. 347 din Codul de procedură penală), iar aprecierea tuturor probelor în ansamblu (art. 101 alin. (1) și alin. (2) din CPP) va fi realizată la etapa cercetării judecătorești.

Pentru cercetarea științifică pe care o realizăm manifestă interes punctul de vedere preluat din literatura de specialitate că în activitatea practică sunt frecvente situațiile când, în lista probelor prezentată de către părți în ședința preliminară, au existat probe impertinente, neconcludente, inutile și neveridice [23, p. 145]. Drept urmare, concluzia la care s-a ajuns este că în ședința preliminară nu se poate aprecia care dintre probe sunt veridice și care pun la îndoială situația de fapt. O apreciere a probelor, obiectivă și sub toate aspectele (art. 101 alin. (2) din CPP), va putea fi efectuată numai la judecarea cauzei în fond. Anume aprecierea întregului probatoriu oferă posibilitatea de a trasa concluzii corecte cu privire la relevanța, concludența, utilitatea și veridicitatea fiecărei probe [11, p. 213]. Prin soluția adoptată, judecătorul va scoate în evidență aprecierile și concluziile sale, fără a oferi loc de interpretări.

Propria convingere a judecătorului se va forma în urma examinării probelor în ansamblu, sub toate aspectele, complet și obiectiv. Aprecierea trebuie să se bazeze pe dispozițiile legale – relevanța, concludența și utilitatea probelor. De menționat că judecătorul va trebui să aprecieze proba și după veridicitatea ei. Veridicitatea probelor poate fi descrisă ca fiind o corespundere a informațiilor de fapt examinate de către organul de urmărire penală sau de instanță cu realitatea pe care o probează aceste informații [6, p. 277]. În cele din urmă, judecătorul este obligat să aprecieze toate probele din punctul de vedere al coroborării lor.

La etapa punerii pe rol a cauzei penale acțiunile instanței vor fi reflectate printr-un șir de acte procedurale, precum: 1) încheieri privind soluționarea cererilor și demersurilor; 2) încheiere de transmitere a cauzei penale după competență; 3) încheiere de declinare a competenței; 4) încheiere privind conexitatea cauzelor penale; 5) sentință de încetare a procesului penal; 6) încheiere de suspendare a procesului penal; 7) încheiere de fixare a termenului de judecare a cauzei; 8) procesul-verbal al ședinței preliminare [9, p. 274]. După alt autor, în cadrul ședinței preliminare sunt întocmite două acte procedurale: procesul-verbal și încheierea. Procesul-verbal se întocmește după regulile generale prevăzute în art. 336 din Codul de procedură penală, iar încheierea conține soluția dată de instanță în urma desfășurării ședinței preliminare [6, p. 784]. În acest context, remarcăm faptul că al doilea autor, enumerând actele procedurale pe care instanța le poate adopta în ședința preliminară, a omis sentința de încetare a procesului penal. Deși, în continuarea relatării, autorul a făcut referire totuși la norma din art. 350 al Codului de procedură penală – că încetarea procesului penal

se dispune prin sentință motivată, credem că omisiunea reliefată de noi va contribui la consolidarea materialului doctrinar.

Practica examinării cauzelor penale ne dovedește că erorile comise de instanțele ierarhic inferioare în legătură cu aprecierea probelor pot complica semnificativ examinarea cauzei și pot deveni chiar motiv de casare a deciziei. În calitate de exemplu vom aduce *Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 02.02.2021, dosarul nr. 1ra-119/2021* [5], prin care a fost admis recursul ordinar declarat de către avocat în numele inculpatului, casată total decizia Colegiului penal al Curții de Apel Bălți din 03.06.2020, cu dispunerea rejudecării cauzei de către aceeași instanță de apel, într-un alt complet de judecată.

În motivarea deciziei, instanța supremă a concluzionat că instanța de apel, pronunțând decizia de condamnare a inculpatului, după ce a casat sentința prin care inculpatul a fost achitat, nu a respectat prevederile legale care stipulează modalitatea de examinare a cauzelor în instanța de apel în cazul existenței unei sentințe de achitare. Instanța de apel a pus la baza deciziei de condamnare declarațiile martorilor acuzării, lăsând demersul apărării de audiere a martorilor, fără cercetarea nemijlocită în ședința instanței de apel, încălcând în așa mod dreptul inculpatului la un proces echitabil. La rejudecarea cauzei, instanța de apel urma să se conducă de prevederile art. 436 din Codul de procedură penală, să verifice și să aprecieze profund probele administrate pe parcursul procesului penal, să le dea apreciere cuvenită, cu argumentarea admisibilității sau inadmisibilității fiecărei probe examinate, să dea răspuns la argumentele invocate în recursul apărării, să-și argumenteze clar concluziile sale în decizia adoptată. Instanța de recurs a reiterat că instanța inferioară are obligația să examineze probele care confirmă vinovăția sau nevinovăția persoanei, să argumenteze motivele admiterii sau respingerii probelor – atât de învinuire cât și cele de apărare. Aprecierii urmează a fi supuse toate probele, indiferent de faptul că sunt cuprinse în dosarul penal sau prezentate de către părți în ședință.

Generalizând cele relatate, putem concluziona că, la adoptarea de punere pe rol a cauzei penale, instanța de judecată se va expune doar asupra relevanței probelor înaintate de către părți și va decide care probe să fie prezentate la judecarea cauzei.

Aprecierea relevanței probelor la etapa punerii pe rol a cauzei penale manifestă interes, întrucât aici se pun bazele activității instanței de judecată pentru etapa următoare – a judecării cauzei în fond. Aprecierea probelor până la adoptarea hotărârii de punere pe rol a cauzei penale se realizează

din punctul de vedere al pertinentei probelor și poate fi asemănată unui „filtru”.

Anume în cadrul ședinței preliminare instanța de judecată va decide asupra pertinentei probelor administrate și va hotărî care probe să fie admise la judecarea cauzei în fond. În același timp, experiența practică ne dovedește că aplicarea de către judecători a dispozițiilor stipulate în art. 345 alin. (2) din Codul de procedură penală privind punerea cauzei pe rol fără a ține ședința preliminară poate să genereze consecințe negative în raport cu aprecierea pertinentei probelor. De aceea, concluzia la care am ajuns este că derularea ședinței preliminare constituie o acțiune indispensabilă pentru instanță, inclusiv la judecarea cauzelor în procedură de urgență.

Referințe bibliografice:

- Bălan C. *Instituția camerei preliminare. O modalitate de eficientizare a procesului penal sau repetarea unei greșeli? Trimiterea în judecată*, https://drept.unibuc.ro/dyn_doc/publicatii/revista-stiintifica/Balan%20Cristian.pdf (vizitat 02.03.2021).
- Codul de procedură penală al R.S.S.M. din 24.03.1961. În: *Buletinul Oficial al R.S.S.M.*, 1961, nr. 10. Abrogat.
- Codul de procedură penală al României. Nr. 135 din 01.07.2010. În: *Monitorul Oficial al României*, 2010, nr. 486.
- Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Nr. 122 din 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr. 248-251
- Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 02.02.2021. Dosar nr. 1ra-119/2021. Arhiva Judecătoriai Drochia, sediul Râșcani.
- Dolea Ig. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova: Comentariu aplicativ*. Chișinău: Cartea Juridică, 2016. 1172 p.
- Legea privind organizarea judecătorească. Nr. 514 din 06.07.1995. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 185.
- Manea T., Uzlău A., Voicu C. *Camera preliminară. Practica judiciară*. București: Hamangiu, 2017. 325 p.
- Manualul judecătorului pentru cauze penale* / coord. M. Poalelungi. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013, 1192 p.
- Moisa C. *Probleme în procesul penal*. Ediția a 2-a. București: Hamangiu, 2020. 536 p.
- Petrușca S. Suficiența probelor pentru emiterea hotărârilor în procesul penal. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria „Științe sociale”*, 2019, nr. 3 (123), p. 211-216.
- Regulamentul privind modul de distribuire aleatorie a dosarelor pentru examinare în instanțele judecătorești, aprobat prin Hotărârea CSM nr. 110/5 din 05.02.2013. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr. 96.
- Regulamentul privind stabilirea gradelor de complexitate, unice naționale a cauzelor judiciare penale, contravenționale și civile, aprobat prin hotărârea CSM nr.165/6 din 18.02.2014, modificat și completat prin Hotărârea CSM nr. 518/24 din 01.08.2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 330-334.
- Speriusi-Vlad A. *Procesul și sistemul judiciar din România*. București: C.H. Beck, 2021. 396 p.
- Volonciu N. Modificările Codului de procedură penală al României. În: *Revista de Științe Sociale-Juridice*, 1956, nr. 6, p. 161.
- Брянская Е.В. *Аргументирующая сила доказательств при рассмотрении уголовных дел в суде первой инстанции*: Монография. Иркутск: ИГУ, 2015. 193 с.
- Жариков Ю.С. *Теоретические основы судебной состязательности и их реализация в уголовном судопроизводстве России*: учебное пособие. Москва: КноРус, 2021. 160 с.
- Корнакова С.В., Щербakov В.А. *Проблемы реализации принципа справедливости в российском уголовном судопроизводстве*: Монография. Москва: Юрлитинформ, 2019. 143 с.
- Крипинеvич С.С. *Институт подготовки к судебному заседанию и формы его реализации в досудебных стадиях уголовного судопроизводства Российской Федерации*: Монография. Москва: Юрлитинформ, 2020. 149 с.
- Лазарева В.А., Иванов В.В., Утарбаев А.К. *Защита прав личности в уголовном процессе России*. 4-е издание. Учебное пособие. Москва: Юрайт, 2020. 268 с.
- Пилюк А.В. *Роль суда в доказывании обстоятельств уголовного дела в современном уголовном судопроизводстве Российской Федерации*. Москва: Юрлитинформ, 2020. 256 с.
- Попова И.П. *Обвинительный приговор без назначения наказания в российском уголовном судопроизводстве*. Москва: Юрлитинформ, 2020. 333 с.
- Рябинина Т.К. *Деятельность суда по назначению и подготовке уголовного дела к судебному заседанию в механизме реализации судебной власти*: Монография. Москва: Юрлитинформ, 2021. 216 с.
- Синицын А.А. Особенности оценки достаточности доказательств судом в стадии судебного разбирательства в первой инстанции по уголовным делам. В: *Закон и право*, 2019, № 7, с. 122-126.
- Хорьяков С.Н., Гордеев А.Ю. Процессуальные особенности проведения предварительного слушания в уголовном судопроизводстве. В: *Проблемы правоохранительной деятельности*, 2020, № 2, с. 11-18.

CZU: 343.522

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.3\(58\).07](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.3(58).07)

DOCUMENTUL OFICIAL: OBIECT MATERIAL/IMATERIAL SAU PRODUS AL INFRAȚIUNILOR DE FALS ÎN ACTE PUBLICE

Cristina PÎRȚAC,
asistent judiciar la Curtea de Apel Chișinău,
doctorand, USM,
<https://orcid.org/0000-0002-5244-0601>

PARTEA I

SUMAR

În cadrul prezentului demers științific este definit „documentul”, în general, și „documentul oficial”, în special, drept entitate ce apare în postura de obiect material/imaterial sau produs al infracțiunilor de fals în acte publice. Se arată că noțiunea „document” posedă următoarele trăsături (caracteristice și documentului oficial): a) implică prezența unui suport; b) este format din informație; c) posedă atribute în baza cărora este identificat. Corespunzător, documentul oficial (specie a documentului) este format din: a) informație (cu particularitatea că aceasta este de natură oficială) și b) suportul informațional (materializat sau electronic). Legea penală a Republicii Moldova nu cuprinde o definiție a noțiunii „document oficial”. Nici în alte acte normative cu caracter național nu este explicată noțiunea în cauză. Întinderea noțiunii „document oficial” transpare implicit din textul unor prevederi legale cu caracter non-juridico-penal. De asemenea, conținutul acestui termen este redat în textul unor instrumente juridice internaționale, printre care: Convenția Consiliului Europei privind accesul la documentele oficiale, semnată la Tromsø la 18.06.2009, în vigoare pentru Republica Moldova din decembrie 2020.

Cuvinte-cheie: fals în acte publice, obiect material/imaterial al infracțiunii, document, informație, suport informațional, document oficial.

În cadrul prezentului articol științific ne propunem să definim noțiunea „document oficial”, pornind de la diverse premise de ordin legislativ (național și internațional), jurisprudențial și, nu în ultimul

OFFICIAL DOCUMENT: MATERIAL/IMMATERIAL OBJECT OR PRODUCT OF OFFENSES OF FORGED PUBLIC ACTS

PART I

SUMMARY

In this scientific approaches is defined the “document”, in general, and the „official document”, in particular, as an entity that appears in the position of material/immaterial object or product of the offenses of forged public acts. It is shown that the notion „document” has the following features (characteristics and to official document): a) implies the presence of a support; b) consists of information; c) possesses attributes based on which it is identified. Correspondingly, the official document (species of the document) consists of: a) information (with the particularity that it is of an official nature) and b) informational support (materialized or electronic). The criminal law of the Republic of Moldova does not include a definition of the notion „official document”. Nor in other national normative acts the notion in question is not explained. The meaning of the notion „official document” transpire from the text of some legal provisions with a non-legal-criminal character. Also, the content of this term is reproduced in the text of some international legal instruments, among which: the Convention of the Council of Europe on access to official documents, signed in Tromsø on 18.06.2009, in force for the Republic of Moldova from December 2020.

Key-words: forged in public acts, material/immaterial object of crime, document, information, informational support, official document.

rând, doctrinar. Aici vom stăruii să dezvoltăm conceptul „documentului oficial”, în postura de obiect material/imaterial și produs al infracțiunilor de fals în acte publice, prevăzute la art. 332 Cod penal al R. Moldova (în continuare – CP RM [2]), ținând cont de trăsăturile caracteristice ale documentului, în general, și ale documentului oficial, în special.

Ab initio, precizăm că între noțiunile „document oficial” și „document” există o relație de tipul parte-întreg. Cu alte cuvinte, orice document oficial

reprezintă *per se* un document. Din aceste motive, la definirea noțiunii „document oficial”, precum și la trasarea particularităților definitorii ale acestuia este imperios de ținut cont de accepțiunea noțiunii „document”, în general. Respectiv, vom iniția investigația noastră deductivă cu elucidarea sensului uzual al noțiunii „document”.

Codul penal nu definește termenul „document”, deși în Partea Specială acesta este folosit în repetate rânduri (*e.g.* lit. c) alin. (1) art. 165, lit. b) art. 181, art. 185³, art. 244, alin. (2) art. 239¹, lit. c) art. 239², alin. (1) art. 245, lit. e) alin. (1) art. 245⁹, alin. (1) art. 246², 248, alin. (1) art. 332¹, art. 335¹, art. 345, art. 353, art. 355, art. 359-361 CP RM). În schimb, o definiție legală regăsim în legiurile penale ale unor state străine. De pildă, în Codul penal al Uzbekistanului [29], în segmentul Părții Generale dedicat definirii unor termeni, este înscrisă următoarea noțiune a documentului: „Un act scris care atestă fapte și evenimente cu semnificație juridică, întocmit în mod corespunzător și care conține rechizitele necesare (ștampilă, semnătură, sigiliu, dată, număr)”. În mod analogic, art.414 din Codul penal al Israelului [21] stabilește că documentul reprezintă „un certificat scris sau orice alt mijloc, fie în scris, fie în alt mod, care poate servi drept probă”.

În plan național, o definiție a documentului, cu relevanță penală, dar consacrată într-un act normativ cu caracter extrapenal, întâlnim în Legea Republicii Moldova privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane, nr. 241 din 20.10.2005 [9]. *In concreto*, pct. 5 art. 2 din această lege prevede că prin „document” trebuie de înțeles „pașaportul sau buletinul de identitate sau orice fel de documente de călătorie ale persoanei supuse exploatarei”. Sesizăm accepțiunea îngustă a noțiunii „document” înscrisă în textul legii citate. *Primo* – aceasta este atașabilă, în special, infracțiunilor de trafic. *Secundo* – nu este o veritabilă definiție, ci o enumerare a categoriilor de documente pasibile să apară în această postură. Din aceste motive, noțiunea respectivă nu pare a fi una suficient de utilă în dezvoltarea noțiunii „document oficial” consacrată la art.332 CP RM.

O altă definiție a noțiunii „document” o observăm în pct. 2 din Concepția Sistemului informațional automatizat „Registrul de stat al blanchetelor de strictă evidență și al timbrei de acciz”, aprobată prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1100 din 25.10.2005 [3], în corespundere cu care prin „document” se înțelege „obiectul material ce conține informații sub formă fixă, cu semnificație juridică, perfectat în modul stabilit, în conformitate cu legislația în vigoare”.

O definiție mai potrivită a documentului regăsim în textul Legii Republicii Moldova cu privire la informatizare și la resursele informaționale de

stat, nr. 467 din 21.11.2003 (în continuare – Legea RM nr. 467/2003 [8]), care, la art. 3, stabilește că prin „document” trebuie de înțeles „un suport pe care este fixată informația și care posedă atribute ce permit identificarea acestuia”. De menționat că noțiunea în cauză a fost introdusă în textul normativ prin Legea Republicii Moldova pentru modificarea unor acte normative nr. 135 din 16.07.2020, în vigoare din 07.08.2020 [13].

Remarcăm că definiția în cauză poartă un caracter general, nu însă unul juridico-penal. În principiu, acest lucru e și firesc, ținând cont de esența actului normativ în care aceasta este inserată. Chiar și așa, considerăm că respectiva definiție este una de referință pentru noțiunile „document”, în general, și „document oficial”, în special, utilizate în textul legii penale.

Din definiția sus-citată sunt desprinse următoarele caracteristici ale documentului, în general, prezente și în cazul documentului oficial: a) implică prezența unui suport; b) este format din informație; c) posedă atribute în baza cărora este identificat. Aceleași trăsături sunt evidențiate și de unii autori [26, p.16].

În ceea ce privește *prima trăsătură*, sesizăm că legiuitorul definește documentul drept *suport* de informație. Considerăm reușit folosirea termenului „suport” la descrierea noțiunii „document”. Acesta cuprinde atât informația înscrisă pe un suport material (*alias* – documentul fizic), cât și informația electronică (*alias* – documentul electronic). Precizăm, însă, că în Avizul I.P. „Agenția Servicii Publice” nr. 01/1767 din 09.03.2020 la proiectul de lege cu privire la modificarea unor acte normative (Legea nr. 1069/2000 cu privire la informatică – art. 5; Legea nr. 467/2003 cu privire la informatizare și la resursele informaționale de stat – art. 3, 5, 7 ș.a.) [1] a fost înaintată propunerea ca noțiunea „document” să fie reformulată după cum urmează: „purtător material (sublinierea ne aparține – *n.a.*) pe care este fixată informația, care dispune de rechizite ce permit identificarea acestuia”. O definiție similară dată documentului întâlnim și în doctrina de specialitate [26, p. 7].

În ceea ce ne privește, susținem poziția legislativului de a nu da curs inițiativei lansate de I.P. „Agenția Servicii Publice” în legătură cu redefinirea noțiunii „document” din „suport pe care este fixată informația” în „purtător material pe care este fixată informația”. Expresia „purtător material” (*i.e.* purtător material de informație) este mai îngustă ca noțiunea „suport” (*i.e.* suport de informație (*alias* – suport informațional)). Din punctul nostru de vedere, prima reduce cercul documentelor doar la cele în formă materializată (*i.e.* documentele în formă clasică), excluzând din această listă documentele în formă electronică. De aceea, nu suntem de acord cu autorii care definesc documentul

drept purtător *material* de informație. În special, acest punct de vedere este sesizat, în mare parte, în doctrina rusă. De exemplu, I.A. Savenko apreciază că „documentul reprezintă un purtător material creat de către om [25, p. 132]”. Analogic, R.A. Sabitov și E.Iu. Sabitov susțin că „documentul este reprezentat de informația fixată pe un purtător material [24, p. 106]”. În opoziție, sprijinim optica lui A. Reșetnicov, care consideră că „documentul reprezintă un tot indisolubil dintre informația documentară și suportul informațional (sublinierea ne aparține – n.a.) [...] [17, p. 41]”.

În concluzie, atât documentul, în accepție generală, cât și documentul, în accepție juridico-penală (inclusiv documentul oficial), este reprezentat de informația fixată (înscrisă) pe un *suport informațional*.

În ceea ce privește cea de-a doua trăsătură a documentului, notăm că conținutul acestuia îl formează *informația*. Conform art. 3 din Legea RM nr. 467/2003, informația reprezintă „cunoștințele despre persoane, subiecte, fapte, evenimente, fenomene, procese, obiecte, situații și idei”. Tot la același articol este consemnată definiția noțiunii „informație documentată”, ca fiind „informația fixată pe un suport informațional, care posedă atribute ce permit identificarea ei”. Din cea din urmă explicație reiese că noțiunea „document” este echivalentă cu noțiunea „informație documentată”.

În context, se profilează logica întrebare: documentul constituie informație fixată pe un suport informațional sau reprezintă un suport informațional pe care este fixată informația?

Răspunzând la această întrebare, R.A. Sabitov și E. Iu. Sabitova menționează: „Documentul nu poate fi suprapus nici cu informația, nici cu suportul său informațional. Documentul reprezintă în sine o unitate dintre informație (conținut) și purtătorul său material (forma) [24, p. 106]”. Pe aceeași undă se află A. Reșetnicov, care enunță: „informația nu se identifică cu suportul informațional, nici cu documentul care o conține, chiar dacă acest document reprezintă un „corp comun”, cuprinzând informația și suportul informațional [16, p. 183]”. În mod similar, A.A. Lukianova afirmă că documentul reprezintă o unitate de formă (suportul material) și de conținut (informația) [23, p. 94]. În ceea ce vizează importanța informației ca atare, B.B. Sokalskii menționează: „Conținutul documentului, în general, și al documentului oficial, în particular, îl formează informația” [27, p. 98]; „documentul este un obiect „vorbitor”, deosebindu-se de orice alt obiect prin faptul că, pe lângă proprietățile sale fizice – masă, vârstă, dimensiune -, reflectă voința persoanei care l-a întocmit [27, p. 98]”. Este adevărat, nu putem pune la îndoială această teză. Chiar și așa, în pofida importanței sporite a informației, în comparație cu suportul acesteia, stabilim că in-

formația reprezintă doar o parte componentă a documentului. În același timp, între noțiunile „informație” și „document” există o relație de tipul parte-întreg. Informația constituie partea, în timp ce documentul – întregul.

În concluzie, informația și suportul informațional constituie elemente indispensabile ale documentului. Documentul nu este doar informație. Respectiv, documentul nu este doar suportul informației. Documentul formează o simbioză între cele două elemente. Cu alte cuvinte, orice document este format din: a) informație și b) suportul informației. Acest lucru e valabil nu doar în cazul documentelor în formă materializată, ci și în cazul celor în formă electronică.

Constatăm, așadar, că principalele caracteristici ale documentului sunt: a) forma și b) conținutul. Nu există document fără formă și conținut. Suportul informației apare în calitate de *condiție de formă* a documentului. În contrast, informația constituie *condiția de conținut* a documentului.

Constituie oare informația parte și a documentului oficial, avându-se în vedere că în dispoziția art. 332 CP RM este utilizată noțiunea „date”, în detrimentul noțiunii „informație”? Mai exact, observăm că norma de la alin. (1) art. 332 CP RM conține formula „înscrisura [...] în documentele oficiale a unor date (sublinierea ne aparține – n.a.) vădit false”. Răspunzând la această întrebare, îl reproducem pe A. Reșetnicov, care menționează: „[c]a obiect al reglementării juridice, entitatea desemnată prin termenul „informații”, coincide cu entitatea desemnată prin termenul „date” [16, p. 181]. Avem și o confirmare legislativă în acest sens. Așadar, la art. 3 din Legea RM nr. 467/2003 este definit termenul „date” cu sensul de „informație (sublinierea ne aparține – n.a.) prezentată într-o anumită formă [...]”.

Că este documentul oficial format din informație rezultă, inclusiv, din textul Legii Republicii Moldova privind accesul la informație nr. 982 din 11.05.2000 (în continuare – Legea RM nr. 982/2000) [7]; or, așa cum se va vedea *infra*, pentru a afla conținutul noțiunii „document oficial” se face apel la reglementările înscrise la art. 6 din lege, intitulat „Informații oficiale”.

În concluzie, termenul „date” folosit în dispoziția art. 332 CP RM este echivalent cu noțiunea „informație”. Corespunzător, documentul oficial (specie a documentului) este format din: a) informație (cu particularitatea că aceasta este de natură oficială) și b) suportul informațional (materializat sau electronic).

În ceea ce privește cea de-a treia trăsătură, consemnăm că documentul este redat prin anumite atribute (rechizite – elemente de conținut), prin care acesta este individualizat în rândul documentelor și, drept consecință, disociat de alte entități similare.

În primul rând, un document oficial este distins de alte tipuri de documente, *inter alia*, în baza rețizitelor pe care acesta le posedă. Spre exemplu, ștampila instituției sau a autorității publice aplicată pe document, semnătura emitentului sau a persoanei care a întocmit documentul în numele emitentului constituie atribute ce permit catalogarea unui document drept oficial.

În al doilea rând, în baza acestei trăsături, documentul, în general, și cel oficial, în special, este deosebit de alte tipuri de entități (e.g. ștampila, imprimata, sigiliul etc.). La aceeași concluzie ajungem interpretând sistemic normele de incriminare prevăzute la art. 332 și 361 CP RM. În cazul celui din urmă articol, în postura de obiect al influenței infracționale pot apărea, în mod distinct: documentele oficiale, ștampilele, imprimatele sau sigiliile. Practic, aceleași entități sunt evidențiate, în mod separat, în textul art. 360 CP RM. În mare parte, elementele de conținut ale documentului reprezintă criteriul de disocieră a acestuia de entitățile sus-indicate.

Chiar dacă aceste entități trebuiesc diferențiate, în multe cazuri făptuitorul folosește imprimata, ștampila sau sigiliul în procesul falsificării documentelor oficiale, în special, în cazul contrafacerii acestora. În asemenea cazuri, imprimata apare în postura de obiect material al infracțiunilor de fals în acte publice, în timp ce ștampila și sigiliul îndeplinesc rolul de mijloc de săvârșire a infracțiunii, iar documentul oficial fals constituie produs al infracțiunii. Observăm rolul juridic distinct îndeplinit de entitățile respective, în pofida intersectării acestora în procesul săvârșirii uneia și aceleiași infracțiuni de fals în acte publice. Prin urmare, este justă remarcă făcută de A. Reșetnicov: „Documentul nu se identifică nici cu imprimata (blancheta) documentului, nici cu ștampila sau sigiliul care se aplică pe document [19, p. 25]”. În mod similar, documentul urmează a se discerne de alte entități asemănătoare (e.g. de semne bănești, de semne de marcare etc.).

În altă privință, definiții ale noțiunii „document” întâlnim și în doctrina de specialitate. În opinia lui I.A. Savenko, „documentul reprezintă purtătorul material creat de om, pe care este fixată o informație sub formă de simboluri și semne și care este destinat pentru stocarea și transmiterea acesteia în timp și spațiu [25, p. 132]”. O definiție apropiată este dată de R.A. Sabitov și E. Iu. Sabitova: „Documentul reprezintă informația fixată pe un purtător material sub forma unor semne și simboluri, care este destinată păstrării, folosirii și transmiterii acesteia în timp și spațiu [24, p. 106]”. O definiție evoluată este învederată și în literatura de specialitate autohtonă: „Documentul reprezintă un tot indisolubil dintre informația documentară și suportul informațional, permițând perceperea și identificarea univocă a informației, având destinația de a fi transmis în

timp și spațiu, fiindu-i specifică funcția de a informa și proba, având ca autori subiecți competenți și fiind înzestrat cu mențiuni de formă și format determinate [17, p. 41]”. Cea din urmă definiție, în comparație cu cele de mai sus, scoate în evidență următoarele particularități suplimentare ale documentului: a) funcția specifică de a informa și a proba; b) condiția întocmirii (emiterii, elaborării) de către anumiți subiecți competenți. De asemenea, spre deosebire de definițiile care aparțin lui I.A. Savenko, A. Sabitov și E. Iu. Sabitova, cea din urmă definiție stabilește foarte clar coraportul dintre document și (i) informație, precum și (ii) suportul informației.

În alt context, în doctrină se face distincție între noțiunea „document”, în general, și „document”, în accepțiune juridico-penală. Observăm că noțiunea „document”, în accepțiune juridico-penală, este subsecventă noțiunii „document”, în general. În același timp, noțiunea „document oficial” este subsecventă noțiunii „document”, în accepțiune juridico-penală. În acest sens, consemnăm că în Codul penal al Republicii Moldova este folosit termenul generic „document” sau alți termeni speciali, derivați (e.g. documente contabile, documente oficiale etc.). Constatăm că noțiunile derivate constituie tipuri speciale ale „documentelor”, în accepțiune juridico-penală.

Este lesne de înțeles că particularitățile inerente „documentului”, în general (relevante *supra*), sunt caracteristice oricărui document, inclusiv celui în accepțiune juridico-penală. Suplimentar, în cazul documentului, în accepțiune juridico-penală, pare a-i fi indispensabilă trăsătura care constă în capacitatea acestuia de a produce efecte juridice, fiind, deci, un act cu relevanță juridică.

Schimbând vectorul cercetării noastre, trecând de la general la particular, vom încerca în cele ce urmează să definim noțiunea „document oficial”, înscrisă la art. 332 CP al R. Moldova, și să stabilim particularitățile sale; or, în perimetrul cercetării noastre, tocmai respectiva noțiune comportă o semnificație majoră în planul identificării obiectului material/imaterial ori al produsului infracțiunii-lor de fals în acte publice.

Legea penală a Republicii Moldova nu cuprinde o definiție a noțiunii „document oficial”. Nici în alte acte normative cu caracter național nu este explicată noțiunea în cauză. Mai jos, însă, vom vedea că întinderea noțiunii „document oficial” transpare implicit din textul unor prevederi legale cu caracter non-juridico-penal.

Deocamdată, vom sublinia conținutul acestui termen în textul unor instrumente juridice internaționale. Astfel, Convenția cu privire la suprimarea cerinței supralegalizării actelor oficiale străine („Convenția privind apostila”), încheiată la Haga la 5 octombrie 1961 (în continuare – Convenția de la

Haga) [4], la care Republica Moldova a aderat prin Legea pentru aderarea la Convenția cu privire la suprimarea cerinței supralegalizării actelor oficiale străine, nr. 42 din 02.03.2006 [10], prevede la art. 1 următoarele: „Sunt considerate acte oficiale: a) documentele care emană de la o autoritate sau de la un funcționar al unei jurisdicții a statului, inclusiv cele care emană de la ministerul public, de la un grefier sau de la un executor judecătoresc; b) documentele administrative; c) actele notariale; d) declarațiile oficiale, cum ar fi: cele privind mențiuni de înregistrare, viza de investire cu data certă și legalizări de semnături, depuse pe un act sub semnătură privată”.

O abordare similară a noțiunii „document oficial” o regăsim în textul Regulamentului (UE) 2016/1191 al Parlamentului European și al Consiliului din 6 iulie 2016 privind promovarea liberei circulații a cetățenilor prin simplificarea cerințelor de prezentare a anumitor documente oficiale în Uniunea Europeană și de modificare a Regulamentului (UE) nr. 1024/2012 (în continuare – Regulamentul (UE) 2016/1191) [15] care, la art. 3, prevede: „documente oficiale” înseamnă: a) documentele care emană de la o autoritate sau de la un funcționar al unei jurisdicții a statului, inclusiv cele care emană de la ministerul public, de la un grefier sau de la un executor judecătoresc (*huissier de justice*); b) documentele administrative; c) actele notariale; d) certificate oficiale depuse pe acte sub semnătură privată, cum ar fi certificatele oficiale privind mențiuni de înregistrare, viza de investire cu data certă și legalizări de semnătură; e) documentele întocmite de către agenți diplomatici sau consulari ai unui stat membru, care își desfășoară activitatea pe teritoriul oricărui stat în calitate oficială, în cazul în care documentele respective trebuie să fie prezentate pe teritoriul altui stat-membru sau agenților diplomatici sau consulari ai unui alt stat-membru care își desfășoară activitatea pe teritoriul unui stat terț.

O accepție mai largă a noțiunii „document oficial” (dar mai aproape de textul incriminator consemnat la art. 332 CP RM) învederăm în conținutul Recomandării Rec(2002)2 a Comitetului Miniștrilor către statele-membre privind accesul la documentele publice, adoptată de Comitetul Miniștrilor la 21 februarie 2002, cu ocazia celei de-a 784-a reuniuni a Delegaților Miniștrilor (în continuare – Recomandarea Rec(2002)2 a Comitetului Miniștrilor) [14]. Astfel, în acord cu explicațiile reliefate în cuprinsul acestui act cu vocație internațională, termenul „documente publice” semnifică: „toate informațiile înregistrate în orice formă, elaborate, primite sau deținute de autoritățile publice și care au legătură cu funcția administrativă, excepție făcând documentele care sunt în curs de pregătire”. În același timp, în expunerea de motive privind recomandarea enun-

țată se relevă că termenul „documente publice” reprezintă, în sensul prezentei recomandări, „toate informațiile fixate pe orice suport fizic într-o formă recuperabilă (texte scrise, înregistrate pe bandă sonoră sau audiovizuală, fotografii, email-uri, informații stocate pe suport electronic, cum ar fi bazele de date electronice etc.). Atât documentele produse de o autoritate cât și documentele ce provin de la terți și care au fost primite de o autoritate publică sunt acoperite de definiție”.

În fine, un ultim instrument internațional – și cu cea mai mare pondere în aprecierea conținutului noțiunii „document oficial” – îl constituie Convenția Consiliului European privind accesul la documentele oficiale, semnată la Tromsø la 18.06.2009 (în continuare – Convenția de la Tromsø) [31], ratificată de către Republica Moldova prin Legea pentru ratificarea Convenției Consiliului European privind accesul la documentele oficiale, nr. 217 din 26.09.2013 [11], în vigoare pentru Republica Moldova din decembrie 2020. *In concreto*, în acord cu prevederea de la lit. b) alin. (2) art. 1 din Convenție, noțiunea „documente oficiale” semnifică „toate informațiile înregistrate sub orice formă, întocmite sau primite și păstrate de către autoritățile publice”.

Surprindem că Convenția de la Tromsø reprezintă un act cu vocație internațională care are caracter obligatoriu, inclusiv pentru Republica Moldova. Corespunzător, la determinarea întinderii noțiunii „document oficial”, folosită în dispoziția art. 332 CP RM, nu se poate face abstracție de explicația aceluiași termen înscrisă în textul Convenției de la Tromsø.

În plan național, conținutul termenului „document oficial” îl desprindem apelând la metoda sistemică de interpretare a textului normei de incriminare în raport cu unele norme cu caracter extrapenal. *In concreto*, asemenea prevederi (cu caracter extrapenal) care ne ajută să identificăm încărcătura cuvântului „document oficial” le regăsim în textul Legii RM nr. 982/2000. Mai exact, avem în vedere prevederile alin. (1) art. 6 din Legea nr. 982/2000, care este intitulat „Informațiile oficiale”, în corespundere cu care prin „informații oficiale” se au în vedere „toate informațiile aflate în posesia și la dispoziția furnizorilor de informații, care au fost elaborate, selectate, prelucrate, sistematizate și/sau adoptate de organe ori persoane oficiale sau puse la dispoziția lor în condițiile legii de către alți subiecți de drept”.

Deși Legea RM nr. 982/2000 nu definește noțiunea „document oficial”, conținutul acestui termen, în mare parte, este desprins din conținutul noțiunii „informații oficiale”; or, informația oficială (alături de suportul informației) constituie un element (parte componentă) al documentului oficial. Aceeași concluzie transpare din interpretarea sis-

temică a prevederilor alin. (1) și (2) art. 6 din Legea RM nr. 982/2000. În acest sens, norma de la alin. (1) definește noțiunea „informații oficiale”, iar norma de la alin. (2) stabilește *documentele* purtătoare de atare informații.

În literatura de specialitate documentul oficial este definit în felul următor: „Actul verbal în formă scrisă sau electronică care, după formă și conținut, corespunde cerințelor actelor normative, și condiționat de activitatea de serviciu a persoanelor cu funcții de răspundere, angajaților de stat și municipali [30, p. 125]”; „actul scris care atestă fapte și fenomene concrete, cu semnificație juridică, întocmite în modul corespunzător, și care posedă rechizitele necesare, de exemplu, data, ștampila, sigiliul, semnătura persoanei autorizate [22, p. 404]”; „purtătorul material oformat în modul corespunzător, cu informație înregistrată pe el, care provine de la orice organe și persoane și care confirmă fapte juridice sau care emană în numele organelor, persoanelor cu funcție de răspundere din cadrul puterii legislative, executive, judecătorești sau din cadrul organelor administrației publice locale, indiferent de natura sa [25, p. 134]”.

Având la bază definiția „informației oficiale”, înscrise în textul alin. (1) art. 6 al Legii RM nr. 982/2000, A. Reșetnicov menționează că „prin „document oficial” trebuie de înțeles documentul care: 1) conține informații care au fost elaborate, selectate, prelucrate, sistematizate și/sau adoptate de organe ori persoane oficiale sau puse la dispoziția lor în condițiile legii de către alți subiecți de drept; 2) atestă fapte având relevanță juridică; 3) circulă în cadrul unui sistem de înregistrare, evidență strictă și control al circulației [18, p. 41-42]”. Un înțeles similar îi este atribuit documentului oficial în alte două surse (izvoare formale de drept penal): a) Decizia Plenului Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 20 martie 2014, pronunțată ca urmare a judecării recursului în interesul legii formulat de către Procurorul General cu privire la stabilirea modului unitar de interpretare și de aplicare a prevederilor articolului 361 alin. (1) din Codul penal [5] și b) Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind excepția de neconstituționalitate a articolului 361 alin. (2) lit. c) din Codul penal (confeccionarea, deținerea, vânzarea sau folosirea documentelor de importanță deosebită false), nr. 12 din 14.05.2018 [6]. În acord cu respectivele surse, este redat documentul oficial în următoarea speță din practica judiciară: „[c]ertIFICATELE medicale în care au fost incluse date false întrunesc calitatea de „documente oficiale”, întrucât ele sunt eliberate de către o instituție publică, sunt producătoare de anumite efecte juridice și circulă în cadrul unui sistem de înregistrare, evidență strictă și control al circulației [20]”.

Precizăm că cele din urmă două surse vizează noțiunea de „document oficial” stipulată la art. 361 CP RM (confeccionarea, deținerea, vânzarea sau folosirea documentelor oficiale, a imprimatelor, ștampilelor sau a sigiliilor false), nu însă la art. 332 CP RM. În pofida acestui fapt, nu avem temei să ignorăm interpretarea oficială a noțiunii „document oficial” regăsită în cuprinsul celor două acte. La această concluzie ne îndeamnă regula folosirii cu același sens a terminologiei în textul actului normativ. În acest sens, B.B. Sokalski enunță: „Termenul „document oficial” trebuie să aibă un înțeles unic, indiferent de relațiile sociale lezate prin comiterea falsului [28, p. 105]”. Plus la aceasta, așa cum reiese din prevederile alin.(5) art. 54 din Legea Republicii Moldova cu privire la actele normative, nr. 100 din 22.12.2017 [12], „[d]acă o noțiune sau un termen poate avea înțelesuri diferite, în proiect se stabilește semnificația acestuia în context pentru a asigura înțelegerea corectă a noțiunii sau a termenului respectiv și pentru a evita interpretările neuniforme”. Legiuitorul nu încearcă să distingă respectiva noțiune în conținutul unei sau alte norme, motiv pentru care expresia „document oficial”, utilizată în textul legii penale, trebuie să posedă același sens, indiferent de conținutul normei de incriminare (fie că este vorba de art. 332 sau 361 CP RM, fie că e vorba de alte norme penale (e.g. art. 359 CP RM etc.)).

(Continuare în numărul următor)

Referințe bibliografice:

1. Avizul I.P. „Agenția Servicii Publice” nr. 01/1767 din 09.03.2020 la proiectul de lege cu privire la modificarea unor acte normative (Legea nr. 1069/2000 cu privire la informatică – art. 5; Legea nr. 467/2003 cu privire la informatizare și la resursele informaționale de stat – art. 3, 5, 7 ș. a.) <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelelegislative/tabid/61/LegislativId/5114/language/ro-RO/Default.aspx> (vizitat 02.02.2021).
2. Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985 din 18 aprilie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 128-129, republicat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 72-74. În vigoare din 12 iunie 2003.
3. Concepția Sistemului informațional automatizat „Registrul de stat al blanchetelor de strictă evidență și al timbrelor de acciz”, aprobată prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova, nr. 1100 din 25.10.2005. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2005, nr. 145-147.
4. Convenția de la Haga din 5 octombrie 1961 cu privire la suprimarea cerinței supralegalizării actelor oficiale străine („Convenția privind apostila”). https://apostila.gov.md/wp-content/uploads/2014/03/Conventia_de_la_Haga_cu_pri

- [vire la suprimarea cerinței supralegalizării actelor oficiale.pdf](#) (vizitat 02.02.2021).
5. Decizia Plenului Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 20 martie 2014. Dosarul nr. 4-1ril2/2014). http://jurisprudenta.csj.md/search_interes_lege.php?id=3 (vizitat 02.02.2021).
 6. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind excepția de neconstituționalitate a articolului 361 alin. (2) lit. c) din Codul penal (confeccionarea, deținerea, vânzarea sau folosirea documentelor de importanță deosebită false), nr. 12 din 14.05.2018. <https://www.constcourt.md/cc-docview.php?tip=hotariri&docid=659&l=ro> (vizitat 02.02.2021).
 7. Legea Republicii Moldova privind accesul la informație, nr. 982 din 11.05.2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2000, nr. 88-90.
 8. Legea Republicii Moldova cu privire la informatizare și la resursele informaționale de stat, nr. 467 din 21.11.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2004, nr. 6-12.
 9. Legea Republicii Moldova privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane, nr. 241 din 20.10.2005. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2005, nr. 164-167.
 10. Legea Republicii Moldova pentru aderarea la Convenția cu privire la suprimarea cerinței supralegalizării actelor oficiale străine, nr. 42 din 02.03.2006. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2006, nr. 47-50.
 11. Legea Republicii Moldova pentru ratificarea Convenției Consiliului Europei privind accesul la documentele oficiale, nr. 217 din 26.09.2013. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr. 252-257.
 12. Legea Republicii Moldova cu privire la actele normative, nr. 100 din 22.12.2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 7-17.
 13. Legea Republicii Moldova pentru modificarea unor acte normative, nr. 135 din 16.07.2020, în vigoare din 07.08.2020. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 199-204.
 14. Recomandarea Rec(2002)2 a Comitetului Miniștrilor către statele-membre privind accesul la documentele publice, adoptată de Comitetul Miniștrilor la 21 februarie 2002, cu ocazia celei de-a 784-a reuniuni a Delegaților Miniștrilor. [https://www.standarde-justitie.ro/presasijustitia/Recomandarea%20Rec\(2002\)2%20a%20Comitetului%20Ministrilor%20catre%20statele%20membre%20privind%20accesul%20la%20documentele%20publice.pdf](https://www.standarde-justitie.ro/presasijustitia/Recomandarea%20Rec(2002)2%20a%20Comitetului%20Ministrilor%20catre%20statele%20membre%20privind%20accesul%20la%20documentele%20publice.pdf) (vizitat 02.02.2021).
 15. Regulamentul (UE) 2016/1191 al Parlamentului European și al Consiliului din 6 iulie 2016 privind promovarea liberei circulații a cetățenilor prin simplificarea cerințelor de prezentare a anumitor documente oficiale în Uniunea Europeană și de modificare a Regulamentului (UE) nr. 1024/2012. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32016R1191> (vizitat 02.02.2021).
 16. Reșetnicov A. Informația documentară ca obiect al influențării nemijlocite infracționale. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis”, Seria „Științe sociale”*, 2007, nr. 6, p. 180-184.
 17. Reșetnicov A. Caracteristicile noțiunii de document. Conotații juridico-penale. În: *Revista Națională de Drept*, 2008, nr. 1, p. 37-41.
 18. Reșetnicov A. Accepțiunea juridico-penală a noțiunii „document oficial”. În: *Revista Națională de Drept*, 2008, nr. 2, p. 35-42.
 19. Reșetnicov A. Delimitarea noțiunii de document de unele noțiuni asemănătoare: aspecte teoretice. În: *Revista Națională de Drept*, 2008, nr. 7, p. 20-26.
 20. Sentința Judecătorei Hâncești, sediul Central, din 18 iunie 2018. Dosarul nr. 1-199/2018. https://jhn.instante.justice.md/ro/pigd_integrati/pdf/8fd26eb3-9973-e811-80d5-0050568b7027 (vizitat 02.02.2021).
 21. Закон об уголовном праве Израиля. <http://library.khpg.org/files/docs/1375279180.pdf> (vizitat 02.02.2021).
 22. Здравомыслов Б.В. Уголовное право. *Особенная часть: Учебник*. Москва: Юридическая литература, 1995.
 23. Лукьянова А.А. *Уголовная ответственность за подделку, сбыт и использование поддельных документов / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук*. Москва, 2017. 266 с.
 24. Сабитов Р.А., Сабитова Е.Ю. *Уголовно-правовая оценка обманов и действий, совершенных с документами*. Москва: Юрлитинформ, 2012. 344 с.
 25. Савенко И.А. Проблемы правовой интерпретации официального документа как предмета преступления. În: *Общество и право*, 2012, № 5 (42), с. 131-135.
 26. Семенов Р.Б. *Уголовно-правовая оценка подлога документов / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук*. Москва, 2006. 28 с.
 27. Сокальский Б.Б. Предмет преступлений подлога документов. В: *Проблемы в российском законодательстве*, 2016, №1, с. 97-99.
 28. Сокальский Б.Б. *Подлог документов в уголовном праве России и Германии: сравнительно-правовое исследование / Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук*. Москва, 2016. 203 с.
 29. Уголовный кодекс Республики Узбекистан. <https://lex.uz/docs/111457> (vizitat 02.02.2021).
 30. Чесноков О.В. Официальный документ как предмет служебного подлога. В: *Общество и право*, 2009, № 2(24), с. 121-125.
 31. Council of Europe Convention on Access to Official Documents. <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680084826> (vizitat 02.02.2021).

DREPT PUBLIC

CZU: 343.82(478)

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.3\(58\).08](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.3(58).08)

ABORDĂRI TEORETICO-PRACTICE PRIVIND REGIMURILE DE DETENȚIE ÎN PENITENCIARELE REPUBLICII MOLDOVA

Vladimir COJOCARU,

șeful Direcției generale management instituțional,
Administrația Națională a Penitenciarelor,
doctorand, USM

<https://orcid.org/0000-0001-9838-7351>

SUMAR

În acest articol s-a evidențiat specificul punerii în executare a pedepselor privative de libertate în Republica Moldova. La fel, au fost abordate unele aspecte teoretico-practice privind dificultățile actuale întâmpinate în sensul realizării scopului pedepsei privative de libertate prin intermediul aplicării corespunzătoare a regimurilor progresive și regresive. O importanță specială s-a acordat identificării reglementărilor actuale ce determină plasarea în diferite tipuri de penitenciare cu cele trei regimuri de detenție. De asemenea, această lucrare științifică atrage atenția în privința necesității desfășurării unor studii menite să contribuie la formularea propunerilor de modificare a cadrului normativ și instituțional de punere în executare a pedepselor privative de libertate, inclusiv prin prisma condițiilor de infrastructură actuală, pentru o ponderare corespunzătoare a eforturilor necesare în procesul aplicării unor noi regimuri de detenție. Astfel, prin analiza juridică a prevederilor actuale s-a încercat ca prezenta lucrare să fie utilă atât justițiabililor, cât și mediului academic în privința realităților actuale privind aplicarea regimurilor de detenție și necesităților de intervenție în acest domeniu.

Cuvinte-cheie: pedeapsă, penitenciar, detenție, persoană privată de libertate, regim progresiv, regim regresiv, drepturi, obligații, condiții de detenție, art. 3 CEDO, supraaglomerare, recidivă, reintegrare socială.

THEORETICAL-PRACTICAL APPROACHES REGARDING THE DETENTION REGIMES IN THE PENITENTIARIES OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

SUMMARY

This article highlighted the specific nature of the execution of custodial sentences in the Republic of Moldova. Similarly, some theoretical and practical aspects of the current difficulties encountered in achieving the purpose of the deprivation of liberty were approached through the proper application of progressive and regressive regimes. Special importance has been given to the identification of the current regulations that determine the placement in different types of prisons with the three detention regimes. Also, this scientific paper draws attention to the necessity to carry out studies aimed at contributing to the formulation of proposals for amending the normative and institutional framework in order to enforce custodial sentences, including the current infrastructure conditions. For a suitable weighting of the necessary efforts in the process of applying new detention regimes. Thus, the legal analysis of the present provisions has attempted to make the present work useful both to the justices and to the academic environment regarding the current realities concerning the application of detention regimes and the need for intervention in this field.

Key-words: punishment, prison, detention, person deprived of liberty, progressive regime, regressive regime, rights, obligations, conditions of detention, art. 3 ECHR, overcrowding, recidivism, social reintegration.

În prezenta lucrare ne-am propus să analizăm esența sistemului de executare a pedepsei privative de libertate prin repartizarea condamnaților în tipuri de penitenciare și regimuri de detenție. Vom identifica parcursul ce urmează a fi realizat de către persoana cu sentință de condamnare la pedeapsă privativă de libertate pe parcursul detenției, respectiv – corelația a ceea ce se dispune prin sentința de

condamnare cu procesul efectiv de punere în execuție a pedepsei privative de libertate, din perspectiva reglementărilor actuale, a infrastructurii și altor procese relevante. Pedepsa privativă de libertate, închisoarea sau detențiunea pe viață, reprezentând o izolare de comunitate pentru o durată de timp, presupune, de fapt, plasarea condamnatului într-un mediu nou, cu reguli și cerințe diferite față de cele din mediul liber din comunitate, care-i vor crea deținutului cadrul de mobilitate în mediul închis – reguli ce sunt conținute în dreptul execuțional penal constituit din totalitatea normelor juridice, prin care sunt reglementate relațiile sociale privind executarea sancțiunilor penale în scopul asigurării unei influențări educative eficiente asupra persoanelor supuse executării în scopul prevenirii săvârșirii de noi infracțiuni și apărării ordinii de drept [10, p. 8-9].

Elementul central al punerii în execuție a pedepselor privative de libertate este aplicarea corespunzătoare a regimurilor penitenciare persoanelor private de libertate, care să contribuie la determinarea conduitei prosociale – element obligatoriu pentru realizarea funcțiilor pedepsei, regimuri care trebuie să fie reglementate prin lege organică, în conformitate cu lit. n), alin. (3) art. 72 din Constituția Republicii Moldova [6].

Cuvântul *regim* provine de la francezul *regime*, ceea ce înseamnă mod de viață al unei persoane concrete sau al unui grup de persoane. Astfel, regimul de execuție a pedepsei, specific pentru condamnații la un anumit tip de pedeapsă, semnifică modul lor de viață și reflectă în sine conținutul acestei pedepse [1, p. 109].

Regimul de detenție, care reprezintă un ansamblu de reguli, drepturi, obligații, programe și activități ce urmăresc realizarea unei bune conviețuiri, menite să încurajeze comportamente, atitudini și abilități prosociale, solicită o atenție sporită în partea de reglementare, fiindcă, în conformitate cu normele în vigoare, își vor întemeia deciziile administrațiile penitenciarelor, iar pretențiile – persoanele private de libertate și reprezentanții instituțiilor de monitorizare a respectării drepturilor omului. Astfel, conform tendințelor actuale de promovare a conceptului de securitate dinamică în penitenciare, se impune necesitatea elaborării setului de pârghii necesar pentru a fi utilizat în acest sens, pârghii care necesită a fi utilizate într-un cadru obiectiv, pentru a evita deciziile arbitrare adoptate de către administrația penitenciarelor. De-a lungul vremii, s-au practicat nenumărate sisteme de execuție a pedepsei închisorii, care nu întotdeauna și-au dovedit eficiența în ceea ce privește reeducarea condamnaților. În general, sunt cunoscute mai multe regimuri, în special – regimul deținerii în comun în penitenciare, detenția în comun implicând aglomerări de infractori de toate categoriile, fără distincții de vârstă, sex, antecedente penale, gravitatea infracțiunii etc.

Condamnații sunt ținuti împreună atât ziua cât și noaptea în săli comune, dormitoare comune și lucrează în ateliere comune [13, p. 98].

Intervenția în acest domeniu este determinată de faptul că în Republica Moldova filosofia penală este încă la etapa justiției retributive, deși legea penală are drept scop prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni, nu de a cauza suferințe fizice sau de a leza demnitatea omului. În realitate, privarea de libertate pe termene foarte lungi arată că la noi proporția condamnaților care ispășesc termene mai mari de 10 ani depășește de trei ori media europeană. Există pedepse ce se aplică în condiții calificate de către Comitetul european pentru prevenirea torturii (CPT) drept inumane și degradante – fapt constat de către membrii Comitetului european pentru prevenirea torturii, urmare a vizitelor desfășurate în Republica Moldova. Pedepsa realizată, inclusiv fără individualizarea regimului sau nivelului de siguranță, constând în executarea întregului termen în același tip de penitenciar, stabilit de instanță în dependență de infracțiunea comisă, respectiv imposibilitatea repartiției în dependență de o evaluare individuală a nivelului de risc, contrar Regulilor Penitenciare Europene Rec (2006)2 [12], având acces redus la studii, muncă, ocupații utile, cu șanse minime de liberare condiționată, reprezintă o gravă încălcare a drepturilor omului și are efect contrar scopului ei.

Executarea pedepsei în aceste condiții generează recidivă (peste 56%), expunând comunitățile la insecuritate, iar contribuabilul – la costuri triple, deoarece plângerile împotriva condițiilor de detenție ajung la Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Convenția Europeană cere statului să asigure că persoana este deținută în condiții care sunt compatibile cu respectarea demnității sale umane. Analizând fiecare dintre cazurile împotriva Moldovei la CtEDO, înaintate pe situații ce vizează sistemul penitenciar, am constatat că motivele condamnării Republicii Moldova de către Curte sunt:

1. detenția în condiții precare;
2. asistență medicală neadecvată;
3. recurgerea nejustificată la alimentarea silită;
4. compensații insuficiente pentru violarea art. 3.

Situația privind cazurile analizate o prezentăm în tabelul ce urmează.

La 1 ianuarie curent în custodia sistemului penitenciar erau deținuți 6.429 de persoane, dintre care 5.444 – condamnați, 983 – preveniți și 2 – arest contravențional. Raportul dintre eliberările efective și eliberările potențiale reprezintă unul dintre cele mai scăzute nivele din Europa, conform Raportului anual privind statistica penală al Consiliului Europei, SPACE I – Populații Penitenciare. Media acestui raport pentru Europa este de 53,8 la 100. Astfel, deducem că Moldova înregistrează o mare viteză de creștere a populației penitenciare [11].

Detenția în condiții precare	39	2005 – Ostrovar, Becciev. 2007 – Istratii și alții, Modârcă, Ciorap, Stepuleac, Popovici, Țurcan. 2008 – Malai. 2009 – Străisteanu și alții, Valeriu și Nicolae Roșca, Gavrilovici. 2010 – Brega, I. D. 2011 – Rotaru, Haritonov, Taraburca. 2012 – Feraru, Hadji, Arseniev, Culev, Plotnicova, Constantin Modarca, Ciorap (nr. 3). 2013 – Mitrofan, Ipati, Segheti. 2015 – Silvestru, Pisaroglu, Shishanov. 2016 – Morgoci, Mescereacov, Savca, Okolisan, Cristioglo, Baștovoii, Galaida și Coposciu . 2017 – Braga, Valentin Baștovoii.
Asistență medicală neadecvată	12	2005 – Șarban. 2006 – Boicenco, Holomiov. 2007 – Istratii și alții, Stepuleac. 2008 – Levința. 2009 – Paladi. 2010 – Brega, Oprea. 2011 – Lipencov, Pascari. 2015 – Veretco.
Recurgerea nejustificată la alimentarea silită	1	2007 – Ciorap.
Compensații insuficiente pentru violarea art. 3	4	2010 – Ciorap (nr. 2). 2014 – Gavrilița. 2016 – Morgoci. 2017 – Grecu.

Prin urmare, sistemul penitenciar, parte a justiției penale, se confruntă cu probleme la nivel de funcționare, probleme care îl împiedică să-și realizeze misiunea, respectiv la realizarea scopului pedepsei – reintegrarea socială a persoanelor condamnate și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni. Conform indicatorului internațional Rule of Law Index 2017-18, the World Justice Project, Moldova are un scor de doar 0,29 puncte, din maxim 1, pentru sub-indicatorul *Serviciile corecționale sunt eficiente în reducerea comportamentului criminal* [15].

Necesitatea cercetării particularităților executării pedepselor privative de libertate în regimuri de detenție este determinată de faptul că această problemă a fost puțin studiată până în prezent, iar cadrul normativ general de executare a pedepselor privative de libertate reiterează preponderent aceleași particularități de repartizare a deținuților pentru executarea pedepselor.

În pofida faptului existenței unui număr de lucrări în care este reflectată problema abordată de noi, la elaborarea acestora majoritatea dintre autori s-au bazat pe conceptele vechi de studiere a problemei în cauză.

Analizând evoluția istorică a cadrului execuțional penal aplicat în spațiul actual al Republicii Moldova, constatăm că în perioada anilor 1940-1961 în această regiune a lipsit legislația penală și execuțional-penală proprie, fiind impusă în acest domeniu legislația RSS Ucrainene.

La 25 decembrie 1958 au fost adoptate Bazele legislației penale ale URSS și ale republicilor unionale, în temeiul cărora, la 24 martie 1961, a fost adoptat primul Cod penal al RSS Moldovenești, care a fost în vigoare timp de aproximativ 30 de ani [4]. Ulterior au apărut primele acte normative speciale care reglementau exclusiv punerea în executare a pedepselor penale. Tocmai la 22 iunie 1993, a fost adoptat Codul de executare a sancțiunilor de drept penal, care a intrat în vigoare în ianuarie 1994 [2], iar

la 20 decembrie 1994, Guvernul R. Moldova a aprobat Statutul executării pedepsei de către condamnați, care a intrat în vigoare în martie 1997.

La etapa respectivă, reglementările aprobate au preluat, practic, cu mici schimbări, structura organizatorică, atribuțiile și procedurile în domeniul executării pedepselor penale existente anterior. Astfel, conform prevederilor art. 62 al Codului de executare a sancțiunilor de drept penal, adoptat în anul 1993, condamnații la privațiune de libertate executau pedeapsa în următoarele tipuri de penitenciare:

- coloniile de corecție (cu regim comun, regim sever, colonii-așezări, colonii speciale pentru deținere în condiții de izolare strictă a recidiviștilor deosebit de periculoși);
- coloniile de reeducare;
- închisorile;
- izolatoarele de anchetă penală;
- spitale penitenciare.

În coloniile de toate tipurile puteau fi create secții pentru deținerea izolată a condamnaților de diferite categorii.

În anul 1996, în vederea executării Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 347 din 30.10.1995 „Cu privire la Direcția instituțiilor penitenciare”, Direcția instituțiilor penitenciare a trecut din subordinea Ministerului Afacerilor Interne în subordinea Ministerului Justiției [7]. Practic, reforma sistemului penitenciar a început imediat după trecerea Direcției instituțiilor penitenciare în subordinea Ministerului Justiției și a vizat umanizarea regimului de deținere, bazată pe respectarea demnității umane, legalitate, nediscriminare, imparțialitate și transparență la punerea în executare a pedepselor penale, precum și întreprinderea unor măsuri concrete care au vizat extinderea drepturilor acordate persoanelor private de libertate, îmbunătățirea condițiilor de detenție, alimentare și acordare a asistenței medicale deținuților.

Un instrument important în acest sens a fost adoptarea, în 1996, a Legii Republicii Moldova cu privire la sistemul penitenciar nr. 1036-XIII din 17.12.1996, publicată în Monitorul Oficial al R. Moldova nr. 15, art. 154 din 06.03.1997 (republicată în Monitorul Oficial al R. Moldova nr.183-185, art. 654 din 10.10. 2008), prin care sarcina punerii în executare a pedepselor penale privative de libertate a fost stabilită, la nivel de legislativ, în competența sistemului penitenciar, care, în conformitate cu prevederile art. 4 (5) al Legii cu privire la sistemul penitenciar nr. 1036-XIII din 17.12.1996, este subordonat Ministerului Justiției [8]. Reglementarea este prezentă și în actuala Lege cu privire la sistemul administrației penitenciare nr. 300 din 21.12.2017, intrată în vigoare la 16.05.2018 [9].

Prin Legea nr. 443-XV din 24.12.2004 a fost adoptat noul Cod de executare, care a fost elaborat luându-se în considerație reglementările internaționale în materie, în special cele ce țin de garantarea și respectarea drepturilor omului. Astfel, normele Codului prevăd: egalitatea condamnaților în fața legii, diferențierea, individualizarea și planificarea executării pedepselor penale, aplicarea rațională a mijloacelor de corijare a condamnaților și stimularea comportamentului respectuos față de lege, legalitatea, democratismul, umanismul, respectarea drepturilor, libertăților și demnității umane etc. [3]. În conformitate cu prevederile art. 72 din Codul penal [5], art. 173-175 din Codul de executare și art. 6 (7) al Legii cu privire la sistemul penitenciar, atribuțiile respective urmează a fi exercitate de către următoarele tipuri de instituții penitenciare:

- a) penitenciarele de tip deschis;
- b) penitenciarele de tip semiînchis;
- c) penitenciarele de tip închis;
- d) penitenciarele pentru minori;
- e) penitenciarele pentru femei, în care este creat și un sector unde își execută pedeapsa persoanele de sex feminin care nu au atins majoratul;
- f) izolatoarele de urmărire penală;
- g) casele de arest;
- h) spitalele penitenciare.

Concomitent, într-o instituție penitenciară pot fi create, cu respectarea particularităților prevăzute de Codul de executare, mai multe sectoare distincte de detenție corespunzătoare diferitor tipuri de penitenciare. Totuși, deși au fost modificate instituțiile ce pun în executare pedeapsa penală, legea, în esența ei, nu a făcut o distincție clară între tipurile de penitenciare existente, particularitățile regimurilor de executare a pedepsei, iar diferențierea condamnaților pe tip de penitenciar și regim de detenție are loc doar reieșind din gravitatea faptei comise, sancțiunea penală aplicată și durata executată din pedeapsă, dar fără a stabili criterii de individualizare

a executării pedepsei și posibilitatea aplicării unui sistem progresiv și regresiv de executare în care pot fi utilizate mijloace de destindere a regimului de executare sau posibilitatea transferării deținutului dintr-un regim de executare în altul, în raport de respectarea de către deținut a măsurilor planificate la individualizarea executării pedepsei.

Infrastructura învechită, care nu este adaptată la sistemul de celule și nu permite separarea condamnaților în sectoare mici, în combinație cu insuficiența personalului custodial duce la perpetuarea violenței și subculturii în mediul penitenciar. Doar trei din cele 17 instituții penitenciare din republică au fost renovate și corespund standardelor minime de detenție (Rusca, Goian și Taraclia), în care sunt deținute 707 persoane. Arhitectura instituțiilor de detenție contribuie direct la prezența intimidării și maltratării unor anumite categorii de deținuți, fiindcă în ele este prezentă ierarhia neformală, guvernată de propriile reguli și interacțiunea ei cu grupările criminale din afara sistemului penitenciar. Aceste probleme sunt exacerbate de fenomenul suprapopulării penitenciarelor, fenomen care, reiterăm, este deseori drept simptom al unei justiții penale dezechilibrate.

Analizând practica internațională, am constatat că sistemul penitenciar național este organizat diferit de cel european, unde nu există noțiunea *tip de penitenciar*, în aceste state penitenciarele dispun doar de regimuri de detenție. Astfel, în țările Uniunii Europene pot fi întâlnite următoarele regimuri de detenție: deschis, semideschis, închis și de maximă siguranță sau sunt stabilite sectoare cu diferite nivele de securitate, numite convențional blocul de nivelul A, B, C sau D.

În România, spre exemplu, prin aprobarea legii noi a executării pedepsei, separația în concret a regimului de executare nu se mai realizează în funcție de natura infracțiunii săvârșite și de starea de recidivă a condamnatului, acestea constituind elemente de individualizare a pedepsei stabilite de către instanța de judecată cu ocazia pronunțării hotărârii de condamnare, fără a avea vreo relevanță pentru faza de executare a pedepsei [14, p.11].

Concluzii

Normele actuale au creat în R. Moldova un sistem rigid de executare a pedepsei, în care avansarea pe regimuri nu constituie o măsură de destindere, ci o etapă obligatorie de urmat în raport cu termenul de pedeapsă deja executat. În consecință, analizând reglementările legislației naționale în domeniul individualizării executării pedepsei, se constată că diferențierea instituțiilor penitenciare în trei tipuri de penitenciare și existența în cadrul acestora a unor regimuri de detenție rigide nu permite realizarea scopurilor pedepsei penale, deoarece diferențierea în funcție de tip de penitenciar

nu permite decât separarea anumitor categorii de deținuți în raport de gravitatea faptei comise, în esență, drepturile și obligațiile fiind similare (în cazul penitenciarelor de tip închis și semiînchis), dar, reieșind din recomandările și practica internațională, diferențierea executării pedepsei, respectiv – regimul de detenție, urmează a fi stabilit în raport de anumite criterii care caracterizează personalitatea deținutului și comportamentul acestuia la executarea pedepsei. Astfel, rațional ar fi de renunțat la noțiunea *tipuri de penitenciar*, iar regimurile de detenție create în cadrul penitenciarelor urmează a fi diversificate în funcție de categorisirea deținuților și necesitățile de resocializare a acestora. Prin urmare, legea urmează să reglementeze categoriile de regimuri de detenție ce pot fi create în penitenciare, criteriile și procedura de clasificare (categorisire) a deținuților, precum și procedurile de transfer dintr-un regim penitenciar în altul și/sau acordarea măsurilor de destindere în corespundere cu conduita deținutului și nivelul de realizare a planului individual de executare a pedepsei private de libertate.

Pentru asigurarea realizării scopului pedepsei – de prevenire a recidivei prin schimbare comportamentală, în sensul creării unor deprinderi și competențe social-utile – este necesar de a crea acel cadru care să poată fi aplicat persoanelor private de libertate conform nevoilor individuale și conform cerințelor de siguranță în locurile de detenție. Cadrul acesta necesită a fi format din totalitatea reglementărilor și utilităților pentru a permite funcționarea unor regimuri de deținere și pentru asigurarea creionării traseului persoanei private de libertate în perioada executării pedepsei și până la liberarea din penitenciar, precum și pregătirea pentru reintegrare în muncă și în societate a celor eliberați.

În concret, este necesară modificarea cadrului normativ general: Codul penal, Codul procesual penal și Codul de executare în partea ce vizează categoriile penitenciarelor și regimurilor de detenție. Concomitent, este necesar a reglementa clar care trebuie să fie conținutul fiecărui regim de detenție. Anume de la aceste prevederi sistemul administrației penitenciare să-și întemeieze solicitările pentru bugetarea lucrărilor necesare a fi realizate pentru crearea regimurilor separate și profilarea penitenciarelor conform condițiilor reale de siguranță ce le pot asigura. Modificările și completările la cadrul normativ trebuie să se refere inclusiv la procesul de evaluare și repartiție a persoanelor private de libertate pentru executarea pedepselor privative de libertate, astfel ca acest proces să fie unul flexibil la îndemâna administrației penitenciare și care să încurajeze persoana privată de libertate să se implice activ în procesul de recuperare socială și de pregătire pentru eliberare. Desigur, în continuare este

necesar a diversifica gama de programe și activități la care să poată fi încadrate persoanele private de libertate, conform planurilor individuale de executare a pedepsei.

Referințe bibliografice:

1. Carp S., Osadci C., Rusu O. *Drept execuțional penal*. Chișinău: Academia de Poliție a Ministerului Afacerilor Interne, 2007. 447 p.
2. Codul de executare al sancțiunilor de drept penal. Nr. 1524 din 22.06.1993. În: *Monitorul Parlamentului*, 1994, nr. 1. Abrogat.
3. Codul de executare al Republicii Moldova. Nr. 443 din 24.12.2004. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 214-220, art. 704.
4. Codul penal al R.S.S.M. din 24 martie 1961. În: *Veștile*, 1961, nr. 10. Abrogat.
5. Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985 din 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 128-129, republicat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 72-74.
6. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr. 1.
7. Decretul Președintelui Republicii Moldova „Cu privire la Direcția instituțiilor penitenciare”, nr. 347 din 30.10.1995. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr. 64.
8. Legea cu privire la sistemul penitenciar. Nr. 1036 din 17.12.1996. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr. 15.
9. Legea cu privire la sistemul administrației penitenciare. Nr. 300 din 21.12.2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 48-57.
10. Oancea I. *Drept execuțional penal*. București: All Educational, 1998. 358 p.
11. Raportul Anual privind Statistica Penală al Consiliului Europei: SPACE I – 2005 – 2015 (actualizat la 21 noiembrie 2018) <http://wp.unil.ch/space/files/2018/12/Moldova.pdf> (vizitat 05.09.2021).
12. Recomandarea Rec(2006)2 a Comitetului de Miniștri cu privire la Regulile penitenciare europene. <https://rm.coe.int/16804c8d9a> (vizitat 01.09.2021)
13. Rusu I.M. *Drept execuțional penal*. București: Hamangiu, 2015. 464 p.
14. Zidaru P. *Legea nr. 275/2006 privind executarea pedepselor și a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal: Comentarii*. București: Hamangiu, 2008. 380 p.
15. The WJP Rule of Law Index 2017-2018. https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/WJP_ROLI_2017-18_Online-Edition_0.pdf (vizitat 08.09.2021).

DIRECT EFFECT OF THE CONSTITUTION AND ITS IMPACT ON CASE-LAW IN THE REPUBLIC OF ARMENIA

Anahit MANASYAN,

Member of the Commission on Evaluation of the Performance of Judges (Armenia), Associate Professor at the Chair of Constitutional Law of Yerevan State University, Candidate of Legal Sciences
<https://orcid.org/0000-0001-6404-4318>

SUMMARY

The article considers the issues with regard to the direct effect of the Constitution. The topic is presented by analyzing the techniques for proper implementation of the Constitution and ensuring the constitutionality of the law enforcement/judicial practice. Author differentiates the content of the concepts „direct effect” and “direct implementation” of the Constitution, presenting the essence of each of the notions. Techniques for proper implementation of constitutional norms are suggested by the author, analyzing also the implementation priority rules. According to the author implementing legislative provisions in conformity with their constitutional-legal content is another precondition for ensuring the proper application of the Constitution. The law enforcement/judicial practice can become a subject of consideration by the Constitutional Court of the Republic of Armenia if it is not an issue of legitimacy of the mentioned practice, but an issue of constitutionality of the latter, an issue of evaluation of the circumstance whether the legal acts are implemented in conformity with their constitutional-legal content in the frames of the mentioned practice is raised.

Key-words: *Constitution, official interpretation, direct effect of the Constitution, direct implementation of the Constitution, implementation priority, constitutionality of the law enforcement/judicial practice, case-law.*

EFFECTUL DIRECT AL CONSTITUȚIEI ȘI IMPACTUL ACESTEIA ASUPRA JURISPRUDENȚEI ÎN REPUBLICA ARMENIA

SUMAR

Prezentul articol abordează efectul direct al Legii Supreme. Subiectul este prezentat prin analiza tehnicilor pentru implementarea corectă a Constituției și asigurarea constituționalității aplicării legii/practicii judiciare. Autorul diferențiază conținutul conceptelor „efect direct” și „implementare directă” a Constituției, prezentând esența fiecărei noțiuni. Sunt sugerate tehnici pentru implementarea corectă a normelor constituționale și analizate regulile prioritare de implementare. Potrivit autorului, punerea în aplicare a dispozițiilor legislative în conformitate cu conținutul lor constituțional-legal este o altă condiție prealabilă pentru asigurarea aplicării corecte a Constituției. Aplicarea legii/practicii judiciare poate deveni un subiect de examinare de către Curtea Constituțională a Republicii Armenia – dacă nu o chestiune de legitimitate a practicii menționate, atunci o chestiune de constituționalitate a acesteia din urmă, o chestiune de evaluare a circumstanțelor dacă actele juridice sunt aplicate în conformitate cu conținutul lor constituțional-juridic.

Cuvinte-cheie: *Constituție, interpretare oficială, efect direct al Constituției, implementare directă a Constituției, prioritate de implementare, constituționalitatea aplicării legii/practicii judiciare, jurisprudență.*

I. Introduction

Issues of direct effect of the Constitution are among the most interesting and most discussed topics in modern constitutional law. There are various, even mutually exclusive approaches in legal literature with this regard.

The main problem here arises in the result of the fact that in legal systems, where a Constitutional Court exists, there is often an approach that the official constitutional interpretation is provi-

ded by the Constitutional Court and no other body can interpret and apply the Constitution.

In my previous works I analyzed the issues of official interpretation of the Constitution, drawing a conclusion that the main distinctive features of the official interpretation from a non-official one are the mandatory nature of the interpretation for its addressees, and the fact that it is given by the body, specially authorized for that. According to Article 167 of the Constitution of the Republic of Armenia Constitutional Court administers constitutional justice, ensuring the supremacy of the Constitution. It is obvious that the implementation of the mentioned tasks is possible just in condition of existence of uniformity in the frames of perception and implementation of constitutional norms, in other words, existence of a definite uniform constitutional doctrine. This is ensured through interpretation of constitutional norms.

With this regard the circumstance is worth mentioning that both the above-mentioned tasks and aims, and interpretation of the Constitution, are, in their nature, constitutional-legal issues, solution of which is granted to the **body, administering constitutional justice**. Therefore, interpretation of the Basic Law is the important function of the Constitutional Court of the Republic of Armenia, which is without it would be difficult to imagine the implementation of the mission of the latter. This, in turn, leads to a conclusion that the Constitutional Court interprets the Constitution of the Republic of Armenia while administering constitutional justice. Moreover, noting the mentioned circumstances and the regulation defined in Article 167 of the RA Constitution, according to which in the Republic of Armenia constitutional justice is administered by the Constitutional Court, hence, no other judicial body is authorized to solve constitutional-legal issues, I consider that the Constitutional Court is the special body authorized to interpret the Constitution of the Republic of Armenia.

Moreover, according to Article 61, Part 4 of the Constitutional Law of the Republic of Armenia „On the Constitutional Court” the decisions of the Constitutional Court on the substance of the case are mandatory for all the state and local self-government bodies, their officials as well as for the natural and legal persons in the whole territory of the Republic of Armenia. Therefore, the discussed legal positions of the RA Constitutional Court, being an important integral part of its decisions, are mandatory for all the mentioned addresses in the whole territory of the Republic of Armenia. In other words, they are endowed with universally binding nature.

The above-presented analysis leads to a conclusion that in the Republic of Armenia the official interpretation of the Constitution is provided by the Constitutional Court [3, p. 126-133].

II. Direct Effect of the Constitution in the Modern Constitutional Thought

In this context a question arises whether there is another judicial body, which can give an official interpretation of the Basic Law. This question is directly connected with the content of concepts “direct effect” and “direct implementation” of the Constitution.

Constitutions of various states, including Article 6 of the Constitution of the Republic of Armenia before amendments of 6 December 2015, define that the Constitution has a highest legal force and its norms have direct application. The latter has often led to such conclusions that the mentioned norm presupposes direct implementation of RA constitutional norms by courts, this requires their interpretation, hence, all the judicial instances are endowed with the authority of official interpretation of the Basic Law.

In order to analyze the presented issue we will firstly touch upon the following questions: 1. What does the content of the concept „direct effect of the Constitution” imply? 2. Is the latter identical with the term „direct implementation of the Constitution”?

In legal literature effect of law is characterized as a feature (ability) of law to have an ideological-motivational impact on an individual, society of people in concrete environment and in the result – to ensure legitimate activity and behavior of an individual according to its aims and principles [9]. In other words, effect of law is the whole impact the law has on the conscience of people and on social relations in general [8].

Whereas, implementation of law - as a form of realization of law - is the active authoritative activity of the state (its authorized bodies) intended to the solution of a concrete legal case [10]. It is a type of a state-authoritative activity of authorized bodies implemented in special manner defined by law, directed to realization of legal norms in concrete cases and adoption of acts of implementation of law. In other words, implementation of law is a type of state-authoritative activity directed to realization of legal regulations [7]. The presented definitions lead to a conclusion that the mentioned form of realization of law is endowed with several peculiarities. Among them are the facts that in comparison with other forms of realization of law, law can be implemented just by state bodies and officials authorized for that,

as well as implementation of law has state-authoritative nature, and the acts adopted in the result of it have a definite legal force, being mandatory for addressees.

Therefore, in the mentioned context it should firstly be noted that contents of concepts „effect of law” and „implementation of law”, hence also „effect of Constitution” and „implementation of Constitution”, thoroughly differ from each other.

Taking the above into account, I consider that effect of Constitution is the impact the Basic Law has on concrete social community and on predetermination and regulation of social relations in the frames of this community. Whereas, implementation of Constitution is the state-authoritative activity of authorized bodies implemented in special manner prescribed by law, directed to realization of constitutional norms in concrete cases and adoption of corresponding acts of their implementation. In other words, implementation of Constitution is a type of state-authoritative activity directed to realization of constitutional regulations.

The impact of the Constitution on the concrete social community and on predetermination and regulation of social relations is obvious in the context of presented definitions. It is also evident that this impact is direct and ***in the frames of prescribed regulations*** isn't intermediated with necessity of adoption and operation of other acts. It is another issue that the Constitution can itself presuppose necessity of adoption of other acts for the thorough regulation of social relations. But even in these situations the Constitution is endowed with the feature of direct effect ***in the frames of concrete regulations prescribed by the Basic Law***. In particular, in cases when the Constitution defines that details of concrete issues are prescribed by law (for instance, Articles 49, 51, 52 of the Constitution of the Republic of Armenia), one cannot draw a conclusion that the Basic Law doesn't have direct effect any more. Just in the mentioned cases the direct application of the latter is limited by the frames of regulation of concrete relations, which are definitely determined in the constitutional norm. More precisely, in the presented situation the Constitution directly presupposes that the discussed questions are subject to additional regulation, and the details of these additional regulations should be defined just by law, and not by any other act.

Moreover, it is not the existence of a provision on direct application in the text of the Constitution, which provides the latter with a feature of direct effect. While discussing the example of the Republic of Armenia, it should be noted that there is no such provision in the current text of the Ar-

menian Constitution. At the same time, there are several issues worth mentioning in the discussed context. Article 88 of the Basic Law, for instance, defines that the powers of the National Assembly shall be prescribed by the Constitution, and the National Assembly shall operate in accordance with its Rules of Procedure. The mentioned two provisions have direct impact and application, but each in the frames of its own provisions, that is: 1. the Constitution shall itself prescribe the powers of the National Assembly; and 2. in order to regulate the operation of the National Assembly Rules of Procedure shall be adopted. Hence, there is no need to adopt any other intermediate act in order to ensure that the Constitution prescribes the powers of the National Assembly. In case of an opposite approach one can conclude that for instance, if in case of the second situation no other additional intermediate act defines that the National Assembly shall operate in accordance with its Rules of Procedure and such Rules should be adopted, then the mentioned act cannot be enacted in order to regulate the operation of the National Assembly, as well as the National Assembly itself cannot operate in accordance with its Rules of Procedure.

Hence, the main conclusion in the mentioned context is the following: the Constitution has direct impact and application in all the cases, and ***in the frames of defined regulations*** isn't intermediated by necessity of adoption and operation of other acts.

III. Direct Implementation of the Constitution

As mentioned above, „direct application” and „direct implementation” of the Constitution are concepts with different content. The issue of the direct implementation of the Constitution is sensitive and one should be extremely careful while drawing conclusions on it.

Speaking about the direct implementation of constitutional norms, I consider that it would not be logical to suppose that the norms, having direct impact form the aspect of regulation of social relations, can't be implemented by corresponding bodies. It is another issue that during this implementation it is necessary to note concrete criteria and principles, as well as to realize constitutional norms just in the context of the latter.

In particular, the first important circumstance, which should be paid attention with this regard, is the fact that implementation of the Constitution is a type of state-authoritative activity of ***authorized subjects***, and application of the latter by any other body different from them can't be considered legitimate.

It is also important to note that constitutional norms have direct impact just from the aspect of those relations and towards those subjects of relations, with regard to which they are applicable and relevant. I already presented examples on this while speaking about the direct effect of the Constitution.

What about the impact and relevance of constitutional norms from the aspect of concrete participants of legal relations, it should be noted that as a rule, it is obvious from the formulation of a constitutional norm, to whom it shall concern and between whom it shall establish relations. At the same time, there are such constitutional norms, the frames of impact of which on concrete participants of relations is sometimes perceived not definitely, leaves room for disagreements, which, in turn, leads to their irrelevant and problematic implementation.

Constitutional rights and the scope of their application are worth mentioning in this context. It should be emphasized that fundamental constitutional rights don't establish relations between private subjects, are addressed just to the state and directly don't restrict private parties.

The US Supreme Court, for instance, emphasized on various cases that constitutional norms, including corresponding constitutional amendments, concern exceptionally state activities and not any private subject. At the same time, the case-law of the mentioned body has developed in the direction that the activities of a non-state subject in some circumstances can be considered as a "state activity", hence, be restricted by constitutional rights. These are, particularly, the situations, when activities of a non-state body are directly guided by the state power; are implemented in the result of state compulsion or an essential encouragement; when these activities are implemented with the participation of the state, which can be expressed in the form of administration, provision of money and property; or when notwithstanding the absence of obvious state engagement, these activities concern the authorities and functions, which are usually implemented by the state power. At the same time, in all the mentioned situations the relevance of constitutional rights to private activities is indirect, as in all the presented cases the state is in fact responsible for concrete actions.

Touching upon the discussed issue, the German Federal Constitutional Court also noted that the primary aim of fundamental rights is the protection of human rights from the state power interventions. At the same time, the Court equally highlighted the circumstance that the Basic Law isn't a document without values. The chapter on funda-

mental rights establishes a target system of values, and this system mostly strengthens the application of fundamental rights. Thus, it is obvious that fundamental rights impact also the development of the private law. Any regulation of private law should be in accordance with this system of values and should be interpreted in the spirit of this system of values. Thus, fundamental rights have an important from the aspect of the development of the private law function also in Germany and as such, indirectly restrict private subjects. This in literature falls under the terms „horizontal impact” or „third party impact”.

Hence, though according to the general logic accepted in the frames of the doctrine of constitutional law fundamental rights have direct vertical impact, but in conditions of concrete circumstances their intermediated horizontal impact isn't excluded either [1, p. 219-281; 2, p. 21-48; 6].

Article 3 of the Constitution of the Republic of Armenia in edition of 2005 prescribed that the state is bound by fundamental human rights and freedoms as directly applicable law. At the same time, Article 47 stipulated that everyone must respect the rights, freedoms and dignity of others.

The noted obligation that was assigned to everyone was often perceived as a possibility to extend the application of fundamental rights also on the relations between private individuals, which, as noted above, contradicts traditional apprehension of fundamental rights.

Taking into consideration the above, the Specialized Commission on Constitutional Reforms adjunct to the President of the Republic of Armenia, stated that the noted perception contradicts to the traditional ideas on fundamental rights, regarding the given question as a problem, which is in need of new conceptual approaches [12]. As a result, the mentioned provision did not remain in the Constitution of the Republic of Armenia in the new edition of 6 December 2015.

At the same time, as already mentioned, though in the light of the doctrine of vertical application, those rights are addressed only to the state, this doctrine is supplemented by another one – doctrine of **indirect horizontal** application. The reason is that during the implementation of law in any case constitutional values must be respected.

Noting the above, I consider that the perception that fundamental rights are directly addressed only to the state bound by those rights should underlie the conceptual approaches in the Republic of Armenia with regard to fundamental rights. At the same time, in the framework of private legal relations respective solutions must be found in accordance with the stipulated constitutional values. Concerning this Article 35 of the 1999 Consti-

tution of Switzerland is interesting, according to which the authorities shall ensure that fundamental rights, where appropriate, apply to relationships among private persons.

In this context it is also important to note that in some situations, which were already touched upon while analyzing the discussed issue, actions of private subjects can be considered as a “state activity” and be restricted by fundamental constitutional rights.

The above leads to a conclusion that constitutional rights should be implemented, taking into account the discussed circumstances, and the theories of their direct effect and implementation can be based on conceptual approaches formed in the result of noting these conditions.

Summarizing, it should be noted that constitutional norms have direct impact and application just from the aspect of those relations and towards those subjects of relations, with regard to which they are applicable and relevant, and the mentioned norms can be implemented just by the authorized bodies endowed with state-authoritative powers.

It is also important to note that the Constitution of the Republic of Armenia directly states the judicial body, administering constitutional justice in the Republic of Armenia, that is – the RA Constitutional Court. In the result – administration of constitutional justice is clearly differentiated from administration of other types of justice, thus excluding exercise of functions included in the content of the latter and solution of constitutional-legal issues by other bodies. This circumstance and the features of official interpretation lead to a conclusion that other judicial bodies aren't specially authorized for interpretation of the RA Constitution and can't give an **official interpretation** of the Basic Law. It should be noted that the Constitutional Court of Lithuania expressed a legal position that just the Constitutional Court is authorized to officially interpret the Constitution [5].

The above leads to a conclusion that the interpretation of constitutional norms given by any other body cannot have an **official character**. With this regard the approach is also worth mentioning that it is necessary to implement the Constitution in the context of the case-law of the Constitutional Court. The Constitution is filled in and interpreted in the Constitutional Court decisions, which are more easily implemented by ordinary courts than indefinite and value-aimed constitutional provisions [4]. This is the reason that when we speak about administration of state bodies' authorities according to constitutional regulations, it is clarified that they should be exercised „in accor-

dance with constitutional regulations interpreted by the review body” [11, p. 177].

The Constitutional Court of the Republic of Armenia in its Procedural Decision ՄԴԱՈՒ-7 (dated as of 25 January 2019) mentioned that all the public power bodies shall interpret and implement the Constitution during their activities. At the same time, it highlighted that the Constitutional Court is the body, which gives the final and universally binding official interpretation of the Constitution, ensuring the uniform implementation of the Basic Law.

IV. Techniques for Proper Implementation of Constitutional Norms

Noting the above-presented analysis, the following question arises: is it possible to always quote constitutional norms and regulate concrete legal relations without an implementation of any other legal act? This is a very sensitive issue and should be analyzed on the basis of doctrinal and practical solutions, existing in modern constitutional law.

It should be noted that in theory and practice of modern constitutional law norms with lower legal force have implementation priority [13, p. 1]. The logic, undermining this, is the following: the latter should regulate corresponding relations more concretely and in more details than the general norm. Moreover, from the viewpoint of the theory of law the norm can be considered as special just in case, when it has the main features of the general norm, simultaneously containing any additional feature in comparison with the general norm. Otherwise it becomes meaningless to speak about a special norm. Hence, literal repetitions of norms and their simple reproduction in various acts are not normal and iterate from the viewpoint of legal technics.

Hence, if the constitutional norm itself contains the guidelines of regulation of the concrete issue and does not need an additional regulation by any intermediate act, it is obvious that the mentioned norm can be implemented for the solution of concrete legal relations. For instance, according to Article 166 of the Constitution of the Republic of Armenia judges of the Constitutional Court shall be elected by the National Assembly for a term of twelve years. The mentioned norm is directly reproduced in no other legal act and has direct implementation.

Hence, notwithstanding the implementation priority of norms with lower legal force, also the mentioned circumstances should be paid attention while analyzing the discussed issues.

V. Constitutionality of the Judicial Practice as an Important Precondition for Ensuring the Direct Effect of the Constitution

Noting the above-presented analysis, I would like to touch upon an issue, which, in my opinion, has particular importance for ensuring the direct effect of the Constitution – implementation of legislative provisions in conformity with their constitutional-legal content. It is obvious that ensuring constitutionalism, as well as the real power and effect of the Constitution require not just constitutional texts of laws, but also their implementation in a manner compatible with the Constitution. In other words, if the body, administering constitutional justice, provides an interpretation of the legislative provision, in the frames of which only the norm can be considered constitutional, the norm must be implemented just in this constitutional-legal content. Otherwise, its implementation will lead to unconstitutional situation.

At the same time, not always the judicial practice on interpretation and implementation of a particular norm can become a subject for review in the frames of constitutional justice. This issue will be discussed on the example of the Republic of Armenia.

The Constitutional Court of the Republic of Armenia has continuously stated that the legitimacy of the law-enforcement/judicial practice is outside the competence of the Constitutional Court. In its Procedural Decision ՄԳԱՈ-21 (dated as of 17.03.2009) the Constitutional Court of the Republic of Armenia, particularly, mentioned that the application doesn't satisfy the requirement of justification also in cases when the grounding presented by the applicant is connected not with the issue of constitutionality of the challenged provision, but simply concern the legitimacy of implementation of this legislative provision. In all the cases, when the applicant, formally challenging constitutionality of the legislative provision, in essence, raises an issue of legitimacy of its implementation, the application is subject to rejection on the basis of Point 1, Article 32 of the RA Law „On the Constitutional Court” as an application, which raise an issue not subject to consideration by the Constitutional Court.

The above leads to a conclusion that consideration of legitimacy of the judicial practice, the judicial act adopted in the result of it is outside the competence of the RA Constitutional Court. At the same time, it should be noted that **those legal positions of the Constitutional Court do not concern the assessment of constitutionality of the judicial practice and of the circumstance whether the laws are applied in this practice in accordance with their constitutional-legal content.**

This is evidenced also by the legislation and the practice of the Constitutional Court of the Republic of Armenia. In particular, according to Article 169 of the RA Constitution „1. The following may apply to the Constitutional Court: ... (8) everyone — under a specific case where the final act of court is available, all judicial remedies have been exhausted, and he or she challenges the constitutionality of the relevant provision of a regulatory legal act applied against him or her upon this act, which has led to the violation of his or her basic rights and freedoms enshrined in Chapter 2 of the Constitution, **taking into account also the interpretation of the respective provision in law enforcement practice; ...**”. According to Part 1, Article 63 of the RA Constitutional Law „On the Constitutional Court” in determining the constitutionality of a legal act, the Constitutional Court shall assess both the act itself and **the existing law enforcement practice**. In accordance with Article 69 of the same law „1. The application in cases referred to in this article (hereinafter referred to as an individual application) may be submitted by an individual or legal entity in a particular case, when there is a final judicial act, all domestic remedies have been exhausted, and the constitutionality of the provision of the applied regulatory legal act is challenged with regard to this act, which entailed a violation of the fundamental rights and freedoms, enshrined in Chapter 2 of the Constitution, **also taking into account the interpretation of the relevant provision in the law enforcement practice.**

2. The individual application must contain references to the provisions of the normative legal act the constitutionality of which is being challenged, and justifications that the contradiction of the normative legal act has led to the violation of his or her fundamental rights and freedoms prescribed in Chapter 2 of the Constitution, **taking into account also the interpretation of the respective provision in law enforcement practice.**”

Moreover, one of the types of decisions prescribed by Article 68 of the RA Constitutional Law “On the Constitutional Court” is the decision on recognizing the challenged act or its challenged provision in conformity with the Constitution in the interpretation of the Constitutional Court, which, in the result of consideration of an individual complaint, can become a basis for the review of the final judicial act issued in respect of the applicant on the basis of a new circumstance if the Constitutional Court simultaneously considers that it was applied in a different interpretation with respect to the applicant (Part 10, Article 69 of the RA Constitutional Law „On the Constitutional Court”).

The analysis of the legal positions of the Constitutional Court of the Republic of Armenia is also important for the mentioned issue.

In its Decision DCC-943 (dated as of 25.02.2011) the RA Constitutional Court stated: „The legal positions expressed in the decisions of the Court, as a rule, contain such criteria, underlying the solution of the case, which concern:

- assessment of the law enforcement (including judicial) practice and necessity of implementing the norms of the RA Constitution, laws and other legal acts in conformity with their constitutional-legal content in this practice ... ,
- while deciding on constitutionality of legal acts, according to the requirements of Articles 19 and 63 of the RA Law “On the Constitutional Court”, the Constitutional Court assesses also the judicial practice, revealing also the constitutional-legal content of the applied laws (their particular provisions), developing the constitutional, as well as the branch laws

The Constitutional Court states that the legal positions expressed in the Court decisions are aimed at ensuring the thorough and uniform perception of the RA Constitution, constitutional legitimacy, as well as at guiding the law enforcement practice to the direction of perceiving and implementing the normative acts in conformity with their constitutional-legal content. ...”.

In its Decision DCC-1359 (dated as of 28.03.2017) the RA Constitutional Court stated that the legal positions are a complex of general legal conclusions of the Constitutional Court, which are the result of interpretation of the Constitution and disclosure of the constitutional-legal content of laws and other legal acts in the decisions adopted in the frames of the authorities of the Court, ***eliminating the uncertainty of their legal perception through this and the possible unconstitutionality of the law enforcement practice conditioned by this.***

Moreover, in some cases the Constitutional Court stated that ensuring the uniform implementation of normative acts is the constitutional function of the Court of Cassation. In the frames of consideration of individual complaints the interpretation provided to a normative act by a public power body, including the Court of Cassation, cannot itself become a subject of evaluation by the Constitutional Court, ***if it doesn't relate the Constitution.*** Stating such a correlation, the Constitutional Court considered it necessary to touch upon the legal positions of the Court of Cassation on concrete issues in order to assess the constitutionality of the challenged provisions

in the frames of various cases, for instance, by its Decision DCC-1453 (dated as of 16.04.2019). In this case the Constitutional Court recognized the challenged provisions in conformity with the Constitution in a concrete interpretation, stating in the final part of the decision that „Noting the fact that the challenged in this case provisions were applied in respect of the applicant in different from the interpretation of the Constitutional Court interpretation, according to Part 10, Article 69 of the Constitutional Law „On the Constitutional Court”, the final judicial act adopted with respect to the applicant is subject to review in a manner prescribed by law on the basis of a new circumstance”.

The above leads to a conclusion that the law enforcement/judicial practice can become a subject of consideration and evaluation by the Constitutional Court, if the applicant raises not an issue of legitimacy of the mentioned practice, but an issue of constitutionality of the latter, an issue of evaluation of the circumstance whether the laws and other legal acts are implemented in conformity with their constitutional-legal content in the frames of the mentioned practice. The presented conclusion is based on the fact that unconstitutional situations emerge not just in the result of existence of an unconstitutional text of a norm, but also due to its interpretation and implementation in the law enforcement practice in a manner, contradicting the Constitution. This mostly concern the situations, when we deal with a stable judicial practice, which, in conditions of modern legal developments, becomes an inseparable part of the norm. It should be noted that according to Article 171 of the Constitution of the Republic of Armenia one of the constitutional functions of the Court of Cassation is ensuring the uniform application of laws or other regulatory legal acts.

Summarizing the above-presented analysis, it should be noted that while assessing the constitutionality of a norm the latter should be examined not just in the context of its formal text, but also in the context of the judicial practice formed with regard to it. Hence, the law enforcement/judicial practice can become a subject of consideration by the Constitutional Court if not an issue of legitimacy of the mentioned practice, but an issue of constitutionality of the latter, an issue of evaluation of the circumstance whether the laws and other legal acts are implemented in conformity with their constitutional-legal content in the frames of the mentioned practice is raised. Otherwise, it will be impossible to ensure constitutionalism, as well as the real power and effect of the Constitution.

VI. Conclusion

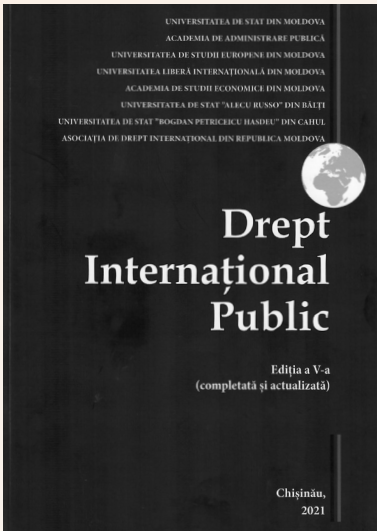
The above leads to a conclusion that while implementing constitutional norms all the state bodies should follow the principle of “expedient self-restraint”, implementing the discussed norms just in cases, when they are authorized for that, as well as when the mentioned norms are applicable and relevant towards a concrete legal relation and its subjects. At the same time, it should be noted that the authorized body for the **official interpretation** of constitutional norms is the Constitutional Court. Hence, the discussed provisions should be implemented in the context of the official interpretation given by the Constitutional Court. Moreover, the concepts „direct effect” and „direct implementation” of the Constitution should be differentiated and various important techniques should be paid proper attention while implementing the Constitution. The laws should be implemented in conformity with their constitutional-legal content. What about the consideration of the law enforcement/judicial practice by the Constitutional Court, it should be noted that the latter can be examined by the Constitutional Court if not an issue of legitimacy of the mentioned practice, but an issue of constitutionality of the latter, an issue of evaluation of the circumstance whether the laws and other legal acts are implemented in conformity with their constitutional-legal content in the frames of the mentioned practice is raised.

Bibliography:

1. Barak A. Constitutional Human Rights and Private Law. In: *Review of Constitutional Studies*, 1996, Vol. III, No 2, Yale Law School Legal Scholarship Repository, p. 219-281.
2. Chirwa M. D. The Horizontal Application of Constitutional Rights in a Comparative Perspective. In: *Law, Democracy & Development*, 2006, Vol. 10, No 2, p. 21-48
3. Manasyan A. *Constitutional Stability as an Important Prerequisite for Stable Democracy*. Yerevan: «Hayrapet» publishing house, 2020. 256 p.
4. Papuashvili G. *Problematic Aspects of Interrelationship between the Constitutional and Ordinary Courts*. http://www.venice.coe.int/WCCJ/Papers/GEO_Papuashvili_E.pdf (accessed 11.04.2015).
5. Ruling No. 21/2003 of The Constitutional Court of the Republic of Lithuania of 30 May 2003. <http://www.lrkt.lt/dokumentai/2003/r030530.htm> (accessed 11.04.2015).
6. Schmitz T. *Basic Elements of Fundamental Rights Doctrine*. http://www.iuspublicum-thomas-schmitz.uni-goettingen.de/Downloads/Schmitz_FR-Doctrine_Jakarta-2014.Pdf (accessed 10.08.2020).
7. Григорьев А.С. *Юридическая техника: Учебное пособие. Электронное издание*. Тюмень: Издательство Тюменского государственного университета, 2015. <https://lawbook.online/yuridicheskoy-tehniki-osnovyi/primenenie-norm-prava-ponyatie-priznaki-formyi-67556.html> (accessed 10.08.2018).
8. Иванов А.А., Иванов В.П. *Теория государства и права*. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2007. <https://textbook.news/gosudarstva-prava-teoriya/deystvie-prava-pravovoe-vozdeystvie-pravovoe-141059.html> (accessed 10.08.2018).
9. *Элементарные начала общей теории права / под ред. В.И. Червонюка*. Москва, 2003. https://elementary.law.academic.ru/92/Действие_права (accessed 10.08.2020).
10. https://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_law/1840/ПРИМЕНЕНИЕ (accessed 10.08.2020).
11. Тропер М. Проблема толкования и теория верховенства Конституции. В: *Сравнительное конституционное обозрение*, 2005, № 4(53), с.171-181.
12. Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական բարեփոխումների հայեցակարգ / մշակվել է Հայաստանի Հանրապետության Նախագահին առընթեր սահմանադրական բարեփոխումների մասնագիտական հանձնաժողովի կողմից, Երևան, 2014թ. հոկտեմբեր [Concept Paper on Constitutional Reforms of the Republic of Armenia / Elaborated by the Specialised Commission on Constitutional Reforms Adjunct to the President of the Republic of Armenia, Yerevan, October 2014], <http://www.parliament.am/library/sahmanadrakan%20barepoxumner/hayecakarg.pdf>.
13. Հովհաննիսյան Գ. Իրավանդությունների գործողությունն ու կիրառելիությունը // *ԼՂՀ Դատական իշխանություն*, 1(29)2019, p. 1-13 [Hovhannisyanyan G. Application and Implementation of Legal Norms // *NKR Judicial Power*, 1(29)2019].

O CREAȚIE UNIVERSITARĂ COLECTIVĂ

Combinatul Poligrafic din Chișinău a scos de sub tipar ediția a cincea, completă și actualizată, a manualului de „Drept internațional public”. Autorii actualei ediții sunt Olga Dorul, Diana Sârcu, Alexandru Burian, Oleg Balan, Natalia Suceveanu, Nicolae Osmochescu, Victoria Arhiliuc, Vitalie Gamurari, Carolina Ciugureanu-Mihailuță, Victoria Țarălunță și Olesia Blașcu. Aceștia menționează că ediția prezintă reacția doctrinarilor din R. Moldova la transformările și schimbările în cadrul normativ din domeniul dat, care au avut loc pe parcursul ultimilor ani atât la nivel internațional cât național, în scopul completării cursului cu noi date și informații privind reglementarea juridică a relațiilor internaționale.

Volumul este produsul efortului conjugat al titularilor cursului universitar *Drept internațional public* din toate instituțiile de învățământ superior din R. Moldova care pregătesc specialiști în domeniul dreptului. La elaborarea prezentei ediții a manualului au fost luate în considerare curriculele cursului *Drept internațional public* ale tuturor instituțiilor de învățământ care au recomandat spre publicare manualul, aceasta contribuind în perspectiva apropiată la uniformizarea expunerii materialului științific de către toți titularii cursului *Drept internațional public* din R. Moldova.

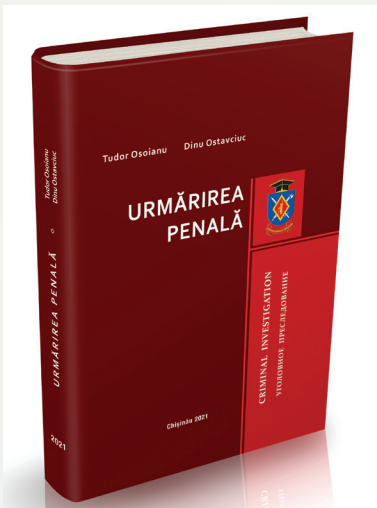
Structural, lucrarea a cunoscut o reorganizare de formă datorită regândirii și reaşezării materialului normativ și informațional comparativ cu primele ediții. Suplimentar, în lucrare este cercetată o ramură a dreptului internațional public care

nu fusese expusă în edițiile precedente. Astfel, manualul conține un nou capitol în care sunt prezentate date și informații privind dreptul internațional nuclear. O completare importantă al manualului o constituie capitolele care se referă la relația dintre dreptul internațional și legislația internă a R. Moldova, încercându-se a se acoperi în ele lacunele primelor ediții, în care materialul la tema respectivă era prezentat schematic.

Lucrarea este destinată studenților facultăților de drept și facultăților de relații internaționale în scopul acordării unui suport științific valoros procesului de predare-învățare-evaluare. Ea poate servi și în calitate de îndrumar în activitatea practică a specialiștilor în domeniul dreptului și al relațiilor externe din instituțiile de stat și nonguvernamentale.

Prof. univ. dr. Augustin Fuerea își încheie prefațarea volumului cu: „Felicitări meritate întregului corp de autori – o frumoasă familie profesională, pentru nivelul de excepție al acestei reușite academice, care, cu siguranță, își va ocupa un loc binemeritat în domeniul științei, dar și al practicii dreptului internațional public, atât în plan intern cât și în plan internațional”.

ABORDĂRI TEORETICO-PRACTICE PRIVIND ASPECTE ALE URMĂRIII PENALE

Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne a scos de sub tipar volumul „Urmărirea penală”. Apariția editorială este un curs universitar semnat de profesorii Tudor Osoianu și Dinu Ostavciuc. Astfel, literatura de specialitate din Republica Moldova consacrată procedurii penale se îmbogățește cu o nouă lucrare destinată nu numai instituțiilor de învățământ superior, dar și celor care în activitatea lor profesională au tangență cu procedura penală. Publicația este una de pionierat în acest domeniu și constituie un instrument deosebit de valoros atât în opera de formare inițială a specialiștilor cât și la aprofundarea cunoștințelor actualilor ofițeri de urmărire penală și ale procurorilor în cadrul formărilor continuie.

Igor Dolea, doctor habilitat în drept, profesor universitar, susține în cuvântul său de prezentare a lucrării că aceasta excelează printr-o documentare amplă și pertinentă asupra problematicilor urmăririi penale care sunt întâlnite în practica de aplicare a legii procesual-penale și se distinge prin analiza atotcuprinzătoare a reglementărilor și doctrinei procesual-penale.

„Satisfăcând pe deplin nevoia imperioasă de a cunoaște normele și practica referitoare la urmărirea penală, lucrarea va fi studiată cu interes nu numai de către studenți și oameni de știință, dar și de către publicul larg care se interesează de o atare problematică. Stăpânirea deplină a limbajului de specialitate, a conceptelor procesual-penale, actualitatea problemelor pe care le ridică autorii conferă lucrării valoare teoretică și practică. Cunoștințele și capacitățile sunt prezentate la nivel

tehnic în conformitate cu standardul stabilit de curricula în materie, unitățile didactice sunt expuse în aceeași consecutivitate cu care succed capitolele din partea specială al Codului de procedură penală. În cele 9 capitole și 43 de paragrafe autorii vin cu abordări teoretico-practice privind diferite aspecte ale urmăririi penale. Prin aceasta se accentuează legătura indisolubilă între disciplina de studiu *ramura de drept* și *ramura științei dreptului*”.

Prefațatorul consideră că această lucrare, prin analiza amplă, prin bogata documentare și prin profunzimea reflecțiilor asupra materiei procesuale, va fi deosebit de utilă pentru pregătirea juriștilor, constituind în același timp o lucrare de referință pentru procedura penală din Republica Moldova.

INSTITUTUL NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI

